

รูปแบบและกระบวนการในการแทรกแซงสื่อมวลชน ในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

การศึกษาเรื่อง “การควบคุมของรัฐและการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (2544 -2545) ” ในบทที่ 4 จะเป็นการวิเคราะห์ถึงรูปแบบและกระบวนการต่างๆในการควบคุมและแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในรัฐบาล ของพันตำรวจโท ทักษิณ ชินวัตร ผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาโดยประมวลเหตุการณ์ของการควบคุมและการแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นตั้งแต่รัฐบาลเข้าบริหารประเทศในรอบปี เนื่องจากเหตุการณ์ทางการเมืองมีส่วนสัมพันธ์กับสถานการณ์การแทรกแซงสื่อ กล่าวคือ เมื่อสื่อมวลชนทำหน้าที่ตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลยิ่งมีผลให้รัฐบาลดำเนินมาตรการต่างๆ ต่อสื่อมวลชนด้วยการนำรูปแบบและวิธีการต่างๆมากขึ้น โดยมีทั้งรูปแบบเก่าที่รัฐบาลในอดีตเคยนำมาใช้ในแบบของอำนาจนิยม ในปัจจุบันได้พัฒนามาสู่การใช้อำนาจทางการเมืองควบคู่ไปกับกลไกทางธุรกิจ และเพื่อให้มองเห็นภาพปัญหาอย่างชัดเจนในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 4 ไว้ 2 ประการด้วยกันดังนี้

1. ประมวลเหตุการณ์ในการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร
2. กรณีตัวอย่างการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ปี 2544-2545
 - 2.1 กรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
 - 2.2 กรณีกรมประชาสัมพันธ์
 - 2.3 กรณีบริษัทว็อดด็อก จำกัด
 - 2.4 กรณีเครือเนชั่น
 - 2.5 กรณีหนังสือพิมพ์แนวหน้า
3. รูปแบบและวิธีการในการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร
4. วิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยต่างๆในการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

1. ประมวลเหตุการณ์การแทรกแซงสื่อมวลชนช่วงก่อนและหลังจัดตั้งรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร

จากโครงสร้างทางเศรษฐกิจและการเมืองในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น เป็นผลมาจากการปฏิรูปการเมืองหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ประกอบกับสภาพทางเศรษฐกิจที่เข้าสู่ยุคทุนนิยมเต็มรูปแบบ ทำให้กระบวนการในการควบคุม ครอบงำสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีวิธีการที่แยบยลแตกต่างจากอดีตที่เป็นเพียงข่มขู่ คุกคาม ใช้กำลังหรือออกกฎหมายเพื่อควบคุม พัฒนามาสู่การต่อรองทางผลประโยชน์ซึ่งแยกย่อยออกไปอย่างละเอียด มีการสมยอมเพื่อสมประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย ผู้วิจัยจึงจะนำเสนอผลการศึกษาในส่วนของรูปแบบและวิธีการแทรกแซงสื่อมวลชนควบคู่ไปกับสถานการณ์ในรอบ 1 ปี เนื่องจากการแทรกแซงสื่อมวลชนมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์ทางการเมืองและเชื่อมโยงเข้าด้วยกันอย่างแยกไม่ออก โดยจะแบ่งออกเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงที่ 1 การแทรกแซงสื่อมวลชนในช่วงก่อนจัดตั้งรัฐบาล

ช่วงที่ 2 การแทรกแซงสื่อมวลชนในช่วงหลังการเป็นรัฐบาล

ช่วงที่ 1 การแทรกแซงสื่อมวลชนในช่วงก่อนจัดตั้งรัฐบาล

จากการศึกษาพบว่าปฏิบัติการแทรกแซงสื่อมวลชนของพันตำรวจโททักษิณ เริ่มส่อเค้าตั้งแต่ก่อนที่พรรคไทยรักไทยจะเข้ามาเป็นรัฐบาล พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ในฐานะหัวหน้าพรรคไทยรักไทยได้จัดเลี้ยงสังสรรค์ครั้งใหญ่ให้แก่สื่อมวลชนที่สนามกอล์ฟแห่งหนึ่งเมื่อปี 2540 เพื่อเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในเบื้องต้น ต่อมาบริษัทชินคอร์ปอเรชั่น ซึ่งเป็นธุรกิจของครอบครัวชินวัตร ได้เข้าซื้อหุ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นสถานีข่าวและดำเนินการโดยธุรกิจเอกชนโดยมีเป้าหมายให้เป็นสถานีที่ปลอดจากการควบคุมของอำนาจรัฐ หลังจากที่เครือชินคอร์ปเข้าไปบริหารพนักงานฝ่ายข่าวของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี พบว่ากองบรรณาธิการข่าวเริ่มถูกแทรกแซงการทำงานอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เมื่อเข้าใกล้วันเลือกตั้ง เริ่มมีสัญญาณที่ชัดเจนมากขึ้นว่าการทำข่าวของไอทีวี เริ่มได้รับผลกระทบจากแรงบีบทางการเมือง โดยมีการสั่ง หรือ ขอร้องด้วยวาจา ให้ลดการนำเสนอข่าวในทางการเมืองลง จากเดิม ทั้งในแง่ปริมาณ และความเข้มข้นของข่าว แต่เมื่อผู้บริหารข่าวมีท่าทีที่ไม่ยอมตามเพราะเห็นว่าเป็นการขัดต่อจริยธรรมและหลักการทำงานของสื่อ ที่กองบรรณาธิการต้องเป็นอิสระปลอดจากการแทรกแซงทางการเมืองใดๆ จึงเริ่มมีแรงบีบโดยตรงมายังผู้บริหารฝ่ายข่าวไอทีวี จนในที่สุดได้มีการสั่งปลด นายปิยะ มาลากุล ออกจากตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในฝ่ายข่าว และมีการแต่งตั้ง นายสรรคชัย เตียวประเสริฐกุล อดีตผู้บริหาร บริษัทเอไอเอส ในเครือชินคอร์ป ที่เข้ามารับตำแหน่งกรรมการผู้จัดการ บริษัทไอทีวี ต่อมาเมื่อคำสั่งปลดพนักงานฝ่ายข่าวจำนวน 23 คนเมื่อกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2544 ภายหลังจากที่พรรคไทยรักไทย ได้รับชัยชนะเด็ดขาดในการ

เลือกตั้งทั่วไป แต่พนักงานที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมเหล่านั้นได้ดำเนินการต่อสู้ทั้งทางสังคม และทางคดี จนในที่สุดคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ได้ตัดสินด้วยมติเอกฉันท์ให้ไอทีวี รัับพนักงานเหล่านั้นกลับเข้าทำงานเพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง (มติชน 27 กันยายน 2545) แต่จนถึงขณะนี้ยังไม่มีการดำเนินการตามคำสั่งศาล โดยฝ่ายบริหารไอทีวีชุดปัจจุบันได้อุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ด้วยการนำเรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแรงงานกลางต่อไป โดยในช่วงก่อนเข้าเป็นรัฐบาลกรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นกรณีที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่าอำนาจทางการเมืองเข้าไปควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนโดยอาศัยกลไกทางธุรกิจ โดยมีลำดับเหตุการณ์ภายหลังที่บริษัท ซินคอร์ปอเรชั่นส์ จำกัด เข้าบริหารงานในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ดังนี้

30 พฤศจิกายน 2543

นายปิยะ มาลากุล ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวไอทีวีในขณะนั้น ได้รับการติดต่อจากบุคคลใกล้ชิดนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรีให้มีการเปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าวคือนายบุญเลิศ มโนสุจริตกุล เนื่องจากตั้งคำถามพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เรื่องการโอนหุ้นจนสร้างความไม่พอใจแก่นายกรัฐมนตรี

8 ธันวาคม 2544

กองบรรณาธิการฝ่ายข่าวได้รับคำสั่งให้ถ่ายทอดสดการแถลงข่าวของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่อาคารชินวัตร 3 เกี่ยวกับเรื่องที่เขาชี้แจงต่อปชช. ในช่วงเวลากลางวัน ต่อมาในช่วงภาคค่ำนายจิระ ห่องสำเร็จ บรรณาธิการบริหาร ได้รับคำสั่งให้รายงานข่าวต่อเวลา 23.00 น. ซึ่งเป็นการนำเทปที่พันตำรวจโททักษิณ แถลงในช่วงกลางวันมาออกอากาศซ้ำ ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงผังรายการอย่างกะทันหัน ต่อมาภายหลังนายอัชฌา สุวรรณปากแพรง ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์ไอทีวี กล่าวยอมรับระหว่างการสอบสวนพนักงานที่ออกมาเคลื่อนไหว ว่าผู้ที่สั่งการมาคือนายบุญคลี ปลั่งศิริ ผู้บริหารจากกลุ่มชินคอร์ป

21 ธันวาคม 2543

นายปิยะ มาลากุล ณ อยุธยา แจ้งให้ที่ประชุมข่าวทราบว่ที่ประชุมของผู้บริหารบริษัทเห็นสมควรให้งดการอ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ในรายการ สายตรงไอทีวี ในภาคเช้า เนื่องจากในหน้าหนังสือพิมพ์มักปรากฏข่าววิพากษ์วิจารณ์พันตำรวจโททักษิณเกี่ยวกับคดีชุกหุ้น นอกจากนี้นายปิยะ ยังแจ้งในที่ประชุมด้วยว่ามีบุคคลใกล้ชิดนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี เป็นผู้ขอร้องให้ระมัดระวังการเสนอข่าว

เป็นที่น่าสังเกตว่าในช่วงเวลาเดียวกันดร.เกษมสันต์ วีรกุล ผู้ดำเนินรายการเหตุบ้านการเมืองทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ซึ่งออกอากาศในภาคเช้าถูกกดดันให้เลิกจัดรายการเนื่องจากปฏิเสธการแทรกแซงจากฝ่ายบริหารที่ไม่ต้องการให้มีการนำเสนอข่าวที่จะกระทบต่อรัฐบาล

23 ธันวาคม 2543

รายการสรุบทันที วิเคราะห์ผลิตโดยเครื่องแนชั่น ถูกสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ระวังการออกอากาศโดยไม่แจ้งสาเหตุ นายอัครมา สุวรรณปากแพรง ผู้อำนวยการสถานี ชี้แจงว่าผู้ใหญ่ขอมา

3 มกราคม 2544

พนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีจำนวนหนึ่งได้ออกมาเคลื่อนไหวและออกแถลงการณ์เปิดเผยการแทรกแซงการทำงานของกองบรรณาธิการและเรียกร้องให้ผู้บริหารยุติการแทรกแซงการทำงานของกองบรรณาธิการ

7 กุมภาพันธ์ 2544

ไอทีวีมีคำสั่งให้พนักงานฝ่ายข่าว 23 คนพ้นจากสภาพการเป็นลูกจ้างของบริษัท ซึ่งเชื่อว่ามีสาเหตุมาจากการเคลื่อนไหวคัดค้านการแทรกแซงการทำงานของกองบรรณาธิการข่าว ต่อมาฝ่ายข่าวไอทีวีมีการปรับโครงสร้างการทำงานข่าวใหม่หมด จนกระทั่งปรากฏอย่างชัดเจนว่าการนำเสนอข่าวของไอทีวีลดบทบาททางด้านการตรวจสอบรัฐบาลลง (ข้อมูลจากหนังสือร้องเรียนของอดีตพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีจำนวน 23 คน ที่ส่งไปยังศาลแรงงานในเดือนกุมภาพันธ์ 2544)

ช่วงที่ 2 การแทรกแซงสื่อมวลชนภายหลังการจัดตั้งรัฐบาลของพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตย ชินวัตร

ปฏิบัติการแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาลชุดนี้เริ่มต้นเมื่อพันธมิตรเพื่อประชาธิปไตยก้าวเข้าสู่ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในขณะที่ยังรอคำตัดสินคดีปิดทรัพย์สิน จากคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ปปช. พันตำรวจโททักษิณ ตกเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักทั้งสื่อมวลชนในประเทศและต่างประเทศถึงความไม่เหมาะสมในการรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีขณะที่ยังไม่ได้รับการตัดสินจากปปช.

จากข้อมูลที่ศึกษาพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวกระบวนการในการควบคุมและแทรกแซงการทำงานขององค์กรสื่อในเครือข่ายของรัฐต่างพากันงดเสนอข่าวที่มีการวิพากษ์วิจารณ์นายกรัฐมนตรี ผ่านการสั่งการของบุคคลรอบข้างนายกรัฐมนตรี จนกระทั่งนำไปสู่การเซ็นเซอร์ตัวเอง (self censorship) ของสถานีวิทยุโทรทัศน์แต่ละแห่งซึ่งนับเป็นวิธีการปกปิดที่ผู้อยู่ภายใต้อำนาจเลือกที่จะปฏิบัติเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา จนกระทั่งสมาชิกวุฒิสภา จำนวน 70 คนได้ทำหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ให้ทบทวนนโยบายต่อสื่อมวลชน เมื่อวันที่ 17 สิงหาคม 2544 ใจความตอนหนึ่งระบุว่า

“นับแต่รัฐบาลปัจจุบัน เข้าบริหารราชการแผ่นดิน ได้ปรากฏข่าว การแทรกแซงสื่อโดยรัฐบาลหลายครั้ง และหลายกรณี.....การแทรกแซงสื่อโดยหลักการแล้วนอกจากจะเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 37 เสรีภาพในการสื่อสาร,มาตรา 39(เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น)และมาตรา 41(เสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นและห้ามแทรกแซงสื่อ)แล้ว ยังเป็นการกระทบถึงสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนที่จะได้รับข่าวสาร” (หนังสือพิมพ์แนวหน้า ,18 สิงหาคม 2544)

ต่อมาในเดือนกันยายน 2544 หลังจากผลการตัดสินของป.ช.ประกาศว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไม่ได้จงใจปกปิดทรัพย์สิน นับเป็นการเพิ่มเสถียรภาพและความมั่นใจให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันสื่อมวลชนต่างให้โอกาสแก่รัฐบาลในการทำงานแก้ไขปัญหาประเทศตามนโยบายที่ประกาศไว้ แต่เมื่อเวลาผ่านไประยะหนึ่งเสียงสะท้อนจากสื่อหนังสือพิมพ์ นักวิชาการ และองค์กรภาคประชาชน ที่แสดงถึงการตรวจสอบนโยบายของรัฐบาลที่เน้นการโฆษณาชวนเชื่อมากกว่าจะมีผลทางปฏิบัติ ทำให้รัฐบาลเริ่มใช้มาตรการเข้มงวดกับสื่อ ทั้งนี้นายกรัฐมนตรีมักมีท่าทีหวั่นไหวต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างเห็นได้ชัด ทั้งสื่อมวลชนและนักวิชาการที่แสดงความคิดเห็น หรือวิพากษ์วิจารณ์มักจะถูกพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ตอบกลับทุกครั้ง ยกตัวอย่างเช่น นายธีรยุทธ บุญมี, นายอัมมาร์ สยามวาลา, นายจุลกร สิงห์โกวินท์

จากการศึกษาและวิเคราะห์จากปัญหาด้านเศรษฐกิจภายในประเทศ ประชาชนต่างฝากความหวังไว้กับความสามารถของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรที่บริหารธุรกิจจนประสบความสำเร็จ และประชาชนส่วนใหญ่เห็นด้วยกับนโยบายต่างๆของรัฐบาลที่เรียกความศรัทธาจากประชาชนในระดับรากหญ้าได้สำเร็จ นอกจากนี้คะแนนเสียงจากประชาชนจำนวน 11 ล้านเสียงส่งผลให้พันตำรวจโททักษิณกลายเป็นนายกรัฐมนตรีที่มีความมั่นคงและเป็นรัฐบาลที่แข็งแกร่งมีอำนาจทั้งทางการเมืองและอำนาจทางธุรกิจอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อนในอดีต ประกอบกับบุคลิกความเชื่อมั่นตัวเองในระดับสูงของพันตำรวจโททักษิณ และคุมเสียงข้างมากในสภา ความมั่นใจที่เกิดขึ้นนี้ส่งผลให้พันตำรวจโททักษิณบริหารประเทศด้วยลักษณะของการรวมศูนย์อำนาจ มีการตัดสินใจอย่างเฉียบขาดขณะเดียวกันพันตำรวจโททักษิณ กลับไม่มีความอดทนพอดต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของสื่อมวลชน หรือนักวิชาการแต่กลับแสดงปฏิกิริยาตอบโต้ทุกครั้งที่มีเสียงวิพากษ์วิจารณ์

ข้อมูลที่ได้จากรายงานของศูนย์ข้อมูลสิทธิมนุษยชนและสันติธรรมเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2544 ระบุว่า “ในช่วงเวลาเพียง 7 เดือนที่รัฐบาลถูกกล่าวหาว่าใช้อำนาจทั้งด้านการเมืองและอำนาจทาง

ธุรกิจครอบงำสื่อ แนวโน้มการแทรกแซงสื่อของรัฐบาลชุดนี้จะใช้การโฆษณาให้ประชาชนเชื่อมั่นในนโยบายเพื่อสร้างฐานการเมืองในระยะยาวและยึดกุมอำนาจทางการเมืองให้ยาวนานที่สุด ทุกวันนี้สื่อถูกครอบครองโดยรัฐ เพื่อสร้างความมั่นคงทางการเมือง "

รุจน์ โกมลบุตร นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชน จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้หนึ่งที่ติดตามเรื่องนี้ปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนมาโดยตลอด กล่าวในงานเสวนาเรื่อง "รัฐบาลแทรกแซงสื่อจริงหรือ " วันที่ 15 สิงหาคม 2544) และระบุว่าได้รวบรวมพฤติกรรมการแทรกแซงสื่อมวลชนเอาไว้ในช่วง 7 เดือนแรกที่รัฐบาลเข้ามาบริหารประเทศไว้ได้ถึง 14 กรณี ตัวอย่างคือ กรณีการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นบริษัทในเครือของครอบครัวนายกรัฐมนตรี เกิดขึ้นก่อนวันเลือกตั้งเพียง 2 สัปดาห์ เมื่อมีการปลดพนักงานจำนวน 23 คนที่ออกมาคัดค้านการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวไอทีวี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นครั้งนี้เป็นการลดทอนสิทธิเสรีภาพของพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวี และละเมิดรัฐธรรมนูญมาตรา 41 ที่ให้ความคุ้มครองแก่สื่อมวลชนไว้ดังนี้

“พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุ กระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าวและแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดของรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจและเจ้าของกิจการนั้น “

ความพยายามหลายรูปแบบของรัฐบาลในการจัดการเกี่ยวกับสื่อมวลชนได้กลายเป็นคำตอบที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ารัฐบาลมีความเข้มงวดกวดขันกับสื่อ ซึ่งไม่ใช่เพียงความพยายามที่จะจัดระเบียบสื่อมวลชนไม่ให้แตกแถว ส่งเสียงวิพากษ์วิจารณ์ผลงานของรัฐบาล รูปแบบหรือวิธีการมีทั้งชนิดแนบเนียนและโจ่งแจ้งจนทำให้เกิดภาพของความเป็นเผด็จการย้อนยุคในการลดทอนสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการข่มขู่ คุกคาม สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลที่มาจากประชาธิปไตยเต็มรูปแบบในยุคที่ประเทศไทยก้าวเข้าสู่ยุคของการปฏิรูปการเมืองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเนื้อหาสาระที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ยังมีวิธีการปกครองแบบระบบอำนาจนิยมที่เชื่อว่าประชาชนเป็นผู้มอบให้

11 พฤษภาคม 2544

การย้ายนางฟองสนาน จามรจันทร์ นายวีรพล ดวงสูงเนิน อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ สั่งถอดฟองสนาน จามรจันทร์ และนายสุริยง หุณฑสาร จากรายการบันทึกสถานการณ์ ทางคลื่นเอฟ.เอ็ม.92.5 ของกรมประชาสัมพันธ์ โดยนายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ชี้แจงการยกการดังกล่าวออกจากผังเป็นการปรับผังประจำปีเมื่อครบรอบวันเกิดของกรมประชาสัมพันธ์ และต้องการให้นางฟองสนานไปทำงานในตำแหน่งที่สูงขึ้น ทั้งๆที่รายการบันทึกสถานการณ์

การณ์ได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นจำนวนมากที่ติดตามรับฟังข่าวพาดหัวจากหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ โดยสาเหตุเชื่อว่ามาจากการที่นางฟองสนานชอบอ่านพาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์โจมตีรัฐบาล

29 มิถุนายน 2544

กองทัพบกออกหนังสือเตือนให้สถานีวิทยุและโทรทัศน์ในเครือกองทัพภระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับการเมือง และการเสนอข่าวที่เกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ให้เสนอในลักษณะสร้างสรรค์ และช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของรัฐ โดยออกเป็นหนังสือด่วนมากเลขที่ กท 0407.12 (สลก) / 316 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2544

แม้โฆษกกระทรวงกลาโหมจะออกมาปฏิเสธว่า คำสั่งที่ส่งไปยังหน่วยปฏิบัติงานในสังกัดกระทรวงกลาโหมที่กำกับดูแลสถานีวิทยุและสถานีวิทยุโทรทัศน์ทั่วประเทศนั้น มิได้มีเจตนาที่จะแทรกแซงการทำงานของสื่อ รวมถึงเชื่อว่าคำสั่งดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานของสื่อแต่ในทางปฏิบัติแล้ว ผู้จัดรายการหรือผู้ทำ หน้าทีลือมวลชนผ่านช่องทางแพร่ภาพ-กระจายเสียงของสถานีโทรทัศน์และสถานีวิทยุ ซึ่งปัจจุบันล้วนเป็นผู้ได้สัมปทานหรือเช่าช่วงเวลาจากหน่วยงานของกระทรวง

กลาโหมต่างตระหนักดีถึงความเข้มข้นในการส่งสัญญาณเตือนจากเจ้าของสถานี ตลอดจนนโยบายของสถานี หากผู้จัดรายการไม่ปฏิบัติตามนโยบาย หรือฝ่าฝืนคำสั่ง คำเตือนของเจ้าของสถานีแล้ว นั้นอาจหมายถึงปัญหาที่จะตามมาถึงขั้นถูกเลิกสัญญา ยุติการออกอากาศ

เมื่อศึกษาจากข้อความในหนังสือดังกล่าว พบว่ามีการกำหนดกรอบให้มีการ "กำกับดูแลผู้จัดรายการให้ปฏิบัติตามคำแนะนำในข้อ 2 โดยเคร่งครัด" ซึ่งหมายถึงต้องนำเสนอข่าวของนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีในลักษณะ "สร้างสรรค์" รวมถึงช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายและมาตรการต่างๆ ของรัฐบาลเท่านั้น

นอกจากนี้หนังสือคำสั่งดังกล่าวยังก่อให้เกิดคำถามถึงความพยายามในการปฏิรูปสื่อตามกรอบรัฐธรรมนูญใหม่ให้มีอิสระ มีเสรีภาพ ในการนำเสนอข้อมูลข่าวสารเพื่อประโยชน์ในการรับรู้ของประชาชนทั่วไปนั้น จะเป็นจริงได้มากน้อยแค่ไหน หากในทางปฏิบัติจริง สื่อวิทยุ-โทรทัศน์ ในสังกัดหน่วยงานภาครัฐ ไม่สามารถนำเสนอข้อมูลในเชิงตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล หรือวิพากษ์วิจารณ์ นายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีในคณะรัฐบาลได้

2 สิงหาคม 2544

การแทรกแซงสื่อมวลชนยังขยายวงมาถึงสื่อสิ่งพิมพ์โดยมีวิธีการนำกฎหมายการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งเคยเป็นกฎหมายที่สามารถใช้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ในยุคเผด็จการทหารมาใช้ เมื่อวันที่ 10

สิงหาคม 2544 เจ้าพนักงานตำรวจสันติบาลได้ออกหนังสือเตือนไปยังหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจในการเสนอรายงานข่าวบทวิเคราะห์จากสำนักข่าวรอยเตอร์ที่วิจารณ์คดีชุกหุนของนายกรัฐมนตรื และตำรวจสันติบาลยังได้โทรศัพท์ตักเตือนผู้ดำเนินรายการวิทยุ “ เพื่อบ้าน เพื่อเมือง ” ทางสถานีวิทยุ อสมท. FM. 97.5 MHz หลังจากที่ได้สัมภาษณ์ผู้นำฝ่ายค้านเกี่ยวกับคดีของนายกรัฐมนตรื

เมื่อนำกรอบแนวคิดตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 มาพิจารณาจะเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ที่ระบุไว้ว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น “

การที่สื่อมวลชนนำเสนอความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ ในเรื่องที่กำลังเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชนนั้นเป็นเรื่องปกติ แต่ตำรวจสันติบาลกลับกล่าวหาว่าเป็นการนำเสนอข่าวสารที่ขาดการรับผิดชอบ และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ในประเด็นนี้ทางสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว ประเด็นสำคัญของแถลงการณ์ระบุว่า

“การที่เจ้าพนักงานนำพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 มาตรา 36 มาใช้ยังขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ในมาตรา 39 อย่างสิ้นเชิง และเป็นการคุกคาม กัดดันสื่อที่พยายามปฏิบัติหน้าที่ตามหลักวิชาชีพ “

20 สิงหาคม 2544

มีคำสั่งยกเลิกรายการ“เพื่อบ้านเพื่อเมือง” ซึ่งออกอากาศทางวิทยุเอฟ.เอ็ม. 97.5 ผลิตโดยบริษัทวีเอช

ดีเอก จำกัด ของดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง

21 สิงหาคม 2544

รายการเหรียญสองด้าน และรายการตามหาแก่นธรรม ของ บริษัทวีเอชดีเอก จำกัด ถูกสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ถอดออกจากผังรายการ

ต่อมา นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง สมาชิกวุฒิสภาทมิฬ.เจ้าของบริษัทวีเอชดีเอก ซึ่งผลิตรายการป้อนให้กับสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 และช่อง 11 ยังคงถูกกดดันจากสถานีก่อนที่จะถูกถอดรายการทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. จนกระทั่งช่อง 11 ได้มีคำสั่งห้ามนายเจิมศักดิ์เป็นพิธีกรในทุกรายการของ

ช่อง 11 ด้วยเหตุผลที่นายเจิมศักดิ์ยังไม่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกาศ โดยนายเจิมศักดิ์กล่าวหาว่า รัฐบาลเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการสั่งถอดรายการทั้งหมดของบริษัทวิทยุชด็อกจากช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

เดือนตุลาคม 2544

สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ถอดรายการ เนชั่นนิวส์ทอล์ค ของเครือเนชั่น และรายการ ขอบคิด ด้วยคน และรายการ ลานบ้านลานเมือง ของบริษัทวิทยุชด็อกจาก จำกัด นอกจากนี้สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ถอดรายการ วิเคราะห์การเมืองของเครือเนชั่น ออกจากผังรายการด้วยเช่นกัน

แม้ว่าหน่วยงานของรัฐอย่างองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยหรืออ.ส.ท.จะไม่ใช่องค์กร สื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อหวังผลทางธุรกิจ แต่อ.ส.ท.กลับถอดรายการบางรายการออกจากผัง โดยใช้เหตุผลว่า "เรทติ้ง"ไม่ดี มาเป็นเครื่องตัดสินการถอดถอนรายการ โดยมีคำสั่งยกเลิกรายการเนชั่น นิวส์ทอล์ค และ ขอบคิดด้วยคน ออกจากผังรายการ

แม้จะมีเสียงเรียกร้องจากหลายหน่วยงานที่ต่างเรียกร้องให้รัฐบาลยุติการแทรกแซงสื่อและเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีออกมาแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนด้วยตัวเอง แต่ไม่ได้รับการตอบสนองจากพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร การแทรกแซงในรูปแบบต่างๆยังคงปรากฏออกมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ออกหนังสือรายงานสถานการณ์ สื่อมวลชนในช่วงปลายปี โดยระบุให้ "ปี 2544 เป็นปีแห่งการแทรกแซงสื่อมวลชน"

9 มกราคม 2545

มีคำสั่งให้ถอดรายการโลกยามเช้า ซึ่งออกอากาศทางสถานีวิทยุเอฟ.เอ็ม 99.5 ของดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล สมาชิกวุฒิสภา จ.สุพรรณบุรี สืบเนื่องมาจากการนำบทความในนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว ซึ่งรัฐบาลสั่งให้เป็นฉบับต้องห้ามมาแปลเป็นภาษาไทยและอ่านออกอากาศในวันที่ 8 มกราคม 2545

วันที่ 16 มกราคม 2545

พล.อ.ชวลิต ยงใจยุทธ รองนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เสนอให้มีการจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลกลางของสำนักโฆษก ทำเนียบรัฐบาลหรือไอเอ็มซี โดย พล.อ.ชวลิต ได้มอบนโยบายเป็นหนังสือเวียนให้กับสื่อวิทยุและโทรทัศน์ในการดูแลของทหาร นำเสนอข่าวต้นชั่วโมง โดยใน 2 นาทีแรกให้เสนอข่าวรัฐบาล และคำสั่งนี้ขอให้ดำเนินการภายใน 7 วัน ส่วนวิธีการนั้นแล้ว

แต่ที่สถานีจะรับไปปฏิบัติ

คำสั่งของกระทรวงกลาโหมในครั้งนี้เมื่อพิจารณาตามกรอบรัฐธรรมนูญแล้วพบว่าเป็นการกระทำที่ขัดกับรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ต้องการให้เกิดการปฏิรูปสื่อวิทยุและโทรทัศน์ให้กลับสู่การเป็นทรัพยากรสื่อสารของสาธารณะโดยเร็ว การที่กระทรวงกลาโหมออกคำสั่งให้สถานีวิทยุและโทรทัศน์ในสังกัดของรัฐบาลเสนอข่าวในลักษณะดังกล่าว นับว่าเป็นการเข้ามาควบคุมสื่อมวลชนโดยตรง นอกจากนี้จะสวนทางกับเจตนารมณ์การปฏิรูปสื่อแล้วยังเป็นการลิดรอนสิทธิในการเลือกบริโภคข่าวสารของประชาชน แม้สถานีวิทยุและสถานีโทรทัศน์ในสังกัดของกองทัพ จะเป็นหน่วยงานภายใต้การควบคุมของรัฐบาล แต่ถือเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติ ซึ่งต้องนำมาใช้เพื่อประโยชน์ของประชาชนไม่ใช่เพื่อประโยชน์ของรัฐบาลใดรัฐบาลหนึ่ง

18 มกราคม 2545

พันตำรวจตรียุทธ สารสมบัติ ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งศูนย์อำนวยความสะดวกให้กับประชาชน (ศขป.) เป็นอีกหนึ่งวิธีในการประชาสัมพันธ์ผลงาน ซึ่งเกิดขึ้นตามคำสั่งของนายกรัฐมนตรีที่จะให้กรมประชาสัมพันธ์และ อ.ส.ม.ท. ให้นำหนักกับการเผยแพร่ผลงานของรัฐบาลมากยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่าการจัดตั้งศขป. สะท้อนให้เห็นความพยายามของรัฐบาลที่ต้องการจัดระเบียบสื่อของรัฐในการนำเสนอข่าวให้ไปในทิศทางเดียวกัน ด้วยการตั้งกองบรรณาธิการข่าวร่วม โดยให้หัวหน้าข่าวโทรทัศน์และวิทยุ จาก อ.ส.ม.ท.และกรมประชาสัมพันธ์ สลับกันทำหน้าที่จัดลำดับความสำคัญของข่าว นอกจากนี้ยังเป็นเหตุผลที่รัฐบาลต้องการทำหน้าที่กั้นกรองข่าวหรือเป็นประตูข่าวสาร (gatekeeper) เพื่อพิจารณาว่าข่าวประเภทไหนออกอากาศได้และข่าวประเภทไหนไม่ควรออกอากาศ

อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์ นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะประธานคณะกรรมการรณรงค์เพื่อการปฏิรูปสื่อ มีความเห็นว่า

“รู้สึกเสียใจที่รัฐบาลมีพฤติกรรมชัดเจนในการแทรกแซงสื่อ และเป็นไปได้ว่าในอนาคตอาจจะต้องเลิกล้มการสอนด้านนิเทศศาสตร์ไปเลย สอนแต่เพียงการประชาสัมพันธ์ข่าวให้รัฐบาลเท่านั้น เพราะต่อไปการทำงานข่าวประเภทข่าวเจาะประเด็นลึก หรือการเสนอข่าว 2 ด้าน คงต้องหมดไป รัฐบาลไม่ควรจัดตั้ง ศขป. เพราะการดำเนินการเช่นนี้เป็นพฤติกรรมปิดหูปิดตาประชาชน และหากข้อมูลข่าวสารของประเทศนับจากนี้มีแต่การประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล ก็จะทำให้

ประชาชนขาดเสรีภาพขั้นพื้นฐานในการรับรู้ข้อมูลข่าว ทำให้ไม่อาจวิพากษ์วิจารณ์ได้ (หนังสือพิมพ์คมชัดลึก, 19 มกราคม 2545)

ในประเด็นเดียวกันนี้ อนุสรณ์ ศรีแก้ว คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต ให้ความเห็นว่า “ ที่ผ่านมารัฐบาลได้ พยายามแทรกแซงสื่ออยู่แล้ว เพียงแต่จะออกมาในรูปแบบใดเท่านั้น แต่การกระทำของรัฐบาลเช่นนี้ถือเป็นรูปแบบใหม่ของเผด็จการ ดังนั้นหากรัฐบาลคิดใหม่ ทำใหม่ ก็ควรปฏิรูปสื่อให้เป็นของประชาชนอย่างแท้จริง “ (หนังสือพิมพ์มติชน, 19 มกราคม 2545)

เมื่อพิจารณาตามกรอบของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ.2540 พบว่าการจัดตั้งศพ.ของรัฐบาลเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 40 และ 41 เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน จำกัดความเป็นอิสระของสื่อมวลชน

นอกจากนี้พบว่าสำนักนายกรัฐมนตรีในส่วนของกองงานโฆษก สำนักนายกรัฐมนตรีได้มีการจัดตั้งศูนย์วิเคราะห์ข่าวเพื่อสรุปรายงานข่าวประจำสัปดาห์ของสื่อแต่ละชนิดทั้งวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ทุกฉบับ โดยจัดทำรายงานเพื่อให้นายกรัฐมนตรีรับทราบข่าวที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับรัฐบาลและนายกรัฐมนตรี

ดร.ณัทย ทิวไผ่งาม ผู้รับผิดชอบเรื่องนี้เคยให้สัมภาษณ์เครือเนชั่นเมื่อเดือนมกราคม 2545 โดยระบุว่ามีการให้สัญลักษณ์ตามเนื้อหาของข่าวที่ปรากฏ ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์ฉบับใดมีเนื้อหาข่าวในระดับน่าพอใจจะใส่เครื่องหมาย “ คนยิ้ม ” และถ้าเป็นข่าวเชิงลบต่อรัฐบาลจะใส่เครื่องหมายรูป “ คนหน้าบึ้ง ” และเป็นเครื่องหมาย “ ลูกกระเบิด “ ถ้าเสนอข่าวในเชิงลบ วิธีการเช่นนี้สะท้อนถึงความพยายามของรัฐบาลที่จะแยกระหว่างสื่อดีและสื่อไม่ดีในความหมายที่รัฐบาลพึงพอใจ

12 กุมภาพันธ์ 2545

สุชาติ สุชาติเวชภูมิ อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ส่งหนังสือแจ้ง นายบุญส่ง จันทร์ส่องรัศมี รองประธานกลุ่มอนุรักษ์กัญญาจน์ ในฐานะประธานกลุ่มปฏิรูปสื่อภาคประชาชน จ.กาญจนบุรี ได้รับคำสั่งให้ระงับการออกอากาศวิทยุภาคประชาชนสถานีวิทยุชุมชน จ.กาญจนบุรี กลุ่มอนุรักษ์ตั้งข้อสังเกตว่าเป็นผลมาจากการเสนอเรื่องคัดค้านการสร้างท่อก๊าซไทย –พม่า ของปตท.

27 กุมภาพันธ์ 2545

รายการเก็บตกจากเนชั่น ซึ่งออกอากาศการสัมภาษณ์.ต.ประสงค์ สุนศิริ ในประเด็น ”บุรุษคาบไปป์” ที่พันตำรวจโททักษิณ ระบุว่าเป็นผู้อยู่เบื้องหลังการให้ข่าวแก่นิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโน

มิก รีวิว ทางเนชั่นแซนแนล ยูบีซี 8 อยู่ชั้นถูกระงับสัญญาณกลางอากาศ แต่ทางสถานีแม่ข่ายของ ยูบีซี อ้างว่าเกิดความขัดข้องทางเทคนิคจึงทำให้สัญญาณภาพหายไป ขณะที่การสัมภาษณ์ยังคง ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยออกอากาศผ่านทางคลื่นวิทยุเอฟ.เอ็ม.90.5 ซึ่งมีการพ่วงสัญญาณ เสียงจากห้องส่ง

วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545

ศูนย์สารสนเทศและติดตามประเมินผล สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือ ปง.มี หนังสือคำสั่งให้ 17 สถาบันการเงินดำเนินการตรวจสอบข้อมูลการทำธุรกรรมทางการเงินของของ บุคคลต่างๆที่มีนักการเมือง ข้าราชการประจำ นักธุรกิจ และยังมีสื่อมวลชนและครอบครัวรวมอยู่ ด้วย ในจำนวนนี้มีรายชื่อของสื่อมวลชนหลายกลุ่มได้แก่ ผู้บริหารสื่อเครือเนชั่น แนวหน้า ไทย โพลสดี ไม่เว้นแม้แต่บุตรและภรรยา โดยทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกันว่าสื่อที่ถูกตรวจสอบทรัพย์สิน ต่างเป็นกลุ่มที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์นายกรัฐมนตรีและรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเครือเนชั่นที่ก่อนหน้านี้ได้ถูกกดดันอย่างหนักทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์และสื่อสิ่งพิมพ์

4 มีนาคม 2545

วันที่ 4 มีนาคม ตรงกับวันนักข่าว ตัวแทนจากบริษัทสมาร์ทบอมบ์ จำกัด ผู้รับสัมปทานคลื่น เอฟ.เอ็ม.90.5 ซึ่งเครือเนชั่นร่วมผลิตรายการวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.00 –15.00 น., 18.30-19.00 น.และ 19.30 น.-20.30 น.โดยใช้ชื่อว่าศูนย์ข่าวเนชั่น ได้แจ้งมายังเครือเนชั่นว่าผู้ใหญ่ของ กรมการพลังงานทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม ผู้เป็นเจ้าของคลื่นต้องการปรับผังรายการของ สถานีใหม่โดยไม่มีทีมงาน “ เนชั่น” ร่วมผลิตรายการต่อไป เครือเนชั่นเชื่อว่าเป็นผลต่อเนื่องมาจาก กรณีสัมภาษณ์.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ

นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับกรณีที่ เนชั่นแซนแนล ทางยูบีซี 8 สัมภาษณ์อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในประเด็นจดหมายลอบบียิสต์เพื่อไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิคส์รีวิว

รวมทั้งการได้รับแจ้งอย่างไม่เป็นทางการว่า ผู้ใหญ่ไม่ต้องการให้สุทธิชัย หยุ่น, สรยุทธ สุทัศนะจินดา, กนก รัตน์วงศ์สกุล และพีรพัฒน์ วัฒนาภิรมย์ มีชื่อเป็นผู้จัดรายการซึ่งออกอากาศทางยูบี ซี 8 และวิทยุ 90.5 อีกต่อไป ส่งผลให้เครือเนชั่นออกแถลงการณ์ยุติบทบาทในการนำเสนอข่าวสารทางการเมือง โดยมีเพียงข่าวเศรษฐกิจ สังคม บ้านเหิง กีฬาและข่าวต่างประเทศ

ต่อมาบรรยากาศความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลและสื่อมวลชนได้เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อสำนักงาน ตำรวจแห่งชาติได้สั่งระงับหนังสือเดินทางบุคคลต้องห้ามเข้าประเทศ ในจำนวนนั้นมีสื่อมวลชน

ต่างประเทศ 4 คนจากนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิครีวิว คือ นายรอนนีย์ ทาสเกอร์ ผู้สื่อข่าว, นายชอว์น คริสปิน หัวหน้าสำนักงานกรุงเทพฯ ซึ่งจะถูกเนรเทศ ส่วนอีก 2 คนคือนายฟิลิป เรชวิน บรรณาธิการผู้พิมพ์ และ นายไมเคิล วาทิกิโอดีส บรรณาธิการสำนักงานใหญ่ฮ่องกง ถูกสั่งห้ามเข้าประเทศด้วยข้อกล่าวหาเป็นภัยต่อความมั่นคงของประเทศ สืบเนื่องมาจากบทความในคอลัมน์ Intelligence หรือ "ข่าวกรอง" ในฟาร์อีสเทิร์น ฉบับ 10 มกราคม 2545 ที่วิพากษ์วิจารณ์นายกรัฐมนตรี และพาดพิงไปถึงสถาบันเบื้องสูง กรณีนี้ทำให้สื่อมวลชนไทยแสดงความคิดเห็นไปใน 2 แนวทาง คือ กลุ่มหนึ่งเห็นด้วยกับการระงับวีซ่าทั้ง 4 คน เพราะการกระทำของสื่อมวลชนต่างประเทศดังกล่าวเป็นการหมิ่นสถาบันเบื้องสูงของประเทศ ในขณะที่สื่อมวลชนไทยอีกกลุ่มหนึ่งมองว่าการกระทำเช่นนี้เป็นการลิดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็น การเลือกที่จะลงโทษสื่อมวลชนต่างชาติด้วยวิธีนี้เปรียบเหมือนเป็นการใช้อำนาจข่มขู่สื่อมวลชน ในประเด็นนี้ตามกรอบของกฎหมายหากสื่อมวลชนปฏิบัติหน้าที่เกินขอบเขต ผู้เสียหายซึ่งในกรณีนี้คือรัฐบาลสามารถใช้บทลงโทษตามกฎหมายได้ด้วยการฟ้องร้องดำเนินคดีถ้าหากการกระทำของนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น เข้าข่ายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ

สรุปการแทรกแซงสื่อมวลชนช่วงก่อนและช่วงหลังการตั้งรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า แม้รัฐบาลปฏิเสธมาตลอดว่าไม่เคยแทรกแซงหรือคุกคามสื่อมวลชนตามที่ถูกกล่าวหา แต่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการควบคุมและแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนตั้งแต่การเข้าซื้อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี การปลดพนักงานฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี 23 คน การปรับเปลี่ยนโยกย้ายข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ การถอดรายการต่างๆทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ตลอดจนการใช้กฎหมายพระราชบัญญัติการพิมพ์พ.ศ.2484 ตักเตือนสื่อมวลชนส่งผลทำให้บทบาทของสื่อในการนำเสนอเนื้อหาข่าวสารเชิงวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองลดลงอย่างเห็นได้ชัด รายการต่างๆที่เปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองอย่างเช่น รายการขอคิดด้วยคน, รายการลานบ้านลานเมือง, เนชั่นนิวส์ทอล์ค ถูกยกเลิกส่วนรายการที่ยังคงนำเสนออยู่กลับมีเนื้อหาที่เบาบางเนื่องจากหลีกเลี่ยงข่าวการเมืองไปเสนอข่าวเชิงสังคม และข่าวอาชญากรรมมากขึ้น นับเป็นการแทรกแซงในรูปแบบที่รัฐบาลที่ผ่านมามีในอดีตมักนำมาใช้กับสื่อมวลชน แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลปัจจุบันยังคงมีแนวคิดแบบอำนาจนิยม (Authoritarian) ในการควบคุมไม่ให้องค์กรสื่อของรัฐนำเสนอข่าวที่ส่งผลกระทบต่อรัฐบาล

นอกจากนี้ยังขัดต่อบทบัญญัติตามมาตรา 41 ที่ระบุไว้ในตอนหนึ่งว่า “พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วย

ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น ”

จากการศึกษายังพบว่าบรรยากาศของการแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อของนักวิชาการหรือองค์กรต่างๆ ได้ลดน้อยและเงียบหายไปจากสังคมไทย สะท้อนให้เห็นว่าสื่อมวลชนทั้งภาครัฐและเอกชนระมัดระวังการเสนอเนื้อหาที่จะกระทบต่อรัฐบาล บางกลุ่มที่ยังเกรงกลัวต่ออำนาจทั้งทางการเมืองและทางธุรกิจที่รัฐบาลสามารถให้คุณให้โทษได้ดังปรากฏให้เห็นในรูปของงบประมาณในการโฆษณาสำหรับสื่อที่ไม่เสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล และการตรวจสอบทรัพย์สินสื่อมวลชนที่เสนอข่าวขัดแย้งกับรัฐบาล นำไปสู่บรรยากาศของการเซ็นเซอร์ตัวเอง จนเห็นได้ว่าปัจจุบันสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ ผลิตรายการสาระบันเทิง ละคร เกมโชว์ เกิดขึ้นอย่างหนาตาจนบดบังหรือลบล้างความจำเป็นในการรับรู้ข่าวสารทางการเมืองในลักษณะของรายการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นในเชิงตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลยกตัวอย่างเช่น รายการเหตุบ้านการเมืองทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 รายการขคิดด้วยคน รายการเนชั่นนิวส์ทอล์คทางช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และรายการอื่นๆ ที่นำเสนอความคิดเห็นทางการเมืองล้วนถูกแจ้งยกเลิกด้วยกันทั้งสิ้น การที่สื่อถูกควบคุมด้วยอำนาจทางการเมืองทำให้สื่อหันไปผลิตรายการเพื่อสนองระบบทุนนิยมเพื่อเร่งการเติบโตของวัฒนธรรมการบริโภคมากขึ้น

ในส่วนของ การแทรกแซงของรัฐที่มีต่อการนำเสนอข่าวสารและความคิดเห็นทางหน้าหนังสือพิมพ์ ในปัจจุบันมีลักษณะที่เชื่อมโยงเกี่ยวพันกับปัจจัยทางเศรษฐกิจ เนื่องจากบุคคลในคณะรัฐบาลมีเครือข่ายทางธุรกิจที่ใช้วิธีในการพิจารณางบประมาณสนับสนุนให้แก่หนังสือพิมพ์ ดังนั้นหากหนังสือพิมพ์ฉบับใดเสนอข่าวเชิงลบต่อรัฐบาล งบประมาณจากบริษัทในเครือข่าย หรือแม้แต่งบประมาณการประชาสัมพันธ์ของหน่วยงานของรัฐเองไม่ว่ากระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานรัฐวิสาหกิจซึ่งในแต่ละปีมูลค่านับพันล้านบาท ย่อมไม่ตกไปถึงสื่อมวลชนกลุ่มดังกล่าว ซึ่งวิธีการเดียวกันนี้เป็นวิธีการที่ใช้กับระบบวิทยุและโทรทัศน์ในก่อนหน้านี้

เมื่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองของไทยพลิกโฉมหน้าไปสู่ระบบรัฐบาลพรรคใหญ่ที่รวมศูนย์อำนาจแบบเบ็ดเสร็จในรัฐสภา ระบบการตรวจสอบจากการเมืองภาคประชาชนเป็นไปได้ยาก สื่อมวลชนไม่ว่าภาครัฐหรือเอกชนจึงมีหน้าที่สำคัญและสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและนักการเมืองตามที่รัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสและให้ความคุ้มครองไว้ใน มาตรา 39 และมาตรา 41

แนวโน้มที่จะตกอยู่ภายใต้อำนาจ 2 ประการคืออำนาจการเมือง และอำนาจทางธุรกิจ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันในรูปแบบของการอุปถัมภ์ซึ่งกันและกัน สื่อมวลชนในอดีตที่เคยต่อสู้เพื่อเป็นอิสระจาก

อำนาจรัฐอาจจะต้องยอมก้มหัวให้กับระบบทุนนิยม รูปแบบการแทรกแซงสื่อมวลชนอาจเปลี่ยนไปสู่การสมยอมมากขึ้นเพื่อแลกกับความอยู่รอดขององค์กร

จากการศึกษาพบว่าการศึกษาที่เป็นรัฐบาลที่ได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนจำนวนมากและตัวนายกรัฐมนตรียังได้รับความนิยมน้อยจากประชาชน มีผลต่อการทำงานของสื่อมวลชนซึ่งเกิดความรู้สึกว่าต้องเพิ่มความระมัดระวังในการเสนอข่าวที่จะเป็นการโจมตีรัฐบาล เนื่องจากเห็นว่าเป็นรัฐบาลที่ได้คะแนนเสียงในการเลือกตั้งจากประชาชนมากที่สุดถึง 11 ล้านเสียง โดยสื่อมีความเกรงกลัวว่าการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับรัฐบาลจะกลายเป็นเสียงส่วนน้อย ดังความเห็นของสรยุทธ สุทัศนะจินดา

“ตอนหลังเห็นภาพว่าเขาชนะด้วยเสียงประชาชนขนาดนี้ จะทำอะไรต้องเคารพเสียงประชาชน ผมมารู้สึกเองในภายหลังว่าเราต้องพิสูจน์ตัวเองกับประชาชน เดี่ยวเราจะถูกครหาว่ามีภารกิจในการเล่นเกมรัฐบาลหรือเปล่า เป็นพวกฝ่ายค้านหรือเปล่า ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีที่เราต้องระวัง “ (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, บรรณาธิการข่าว, เดอะเนชั่น, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่าแม้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลจะส่งผลให้รัฐบาลมีความชอบธรรมเนื่องจากมีฐานเสียงข้างมากและสามารถใช้ฐานเสียงที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการลงคะแนนเสียงในสภา เช่น การโหวตคะแนนเสียงเห็นชอบเรื่องต่างๆในสภาผู้แทนราษฎรได้ก็ตาม แต่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรกลับมีแนวทางปฏิบัติต่อสื่อมวลชนที่สวนทางกับรัฐธรรมนูญ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และไม่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อในการเสนอเนื้อหาเชิงตรวจสอบ ส่งผลให้การนำเสนอข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุถูกควบคุมให้เป็นไปเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์รัฐบาล และไม่มี การนำเสนอเนื้อหาเชิงตรวจสอบความเสียหายอันอาจเกิดจากนโยบายที่รัฐบาลผลักดันให้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของบุคคลแวดล้อมในรัฐบาล

3.3. การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและอำนาจทุน

จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่สามารถรวมอำนาจการสื่อสารของระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทยไว้ได้อย่างครอบคลุมโดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง นอกจากสื่อกระจายเสียงของรัฐแล้ว บุคคลในรัฐบาลยังมีเครือข่ายการลงทุนด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 20-22 พ.ย. 2543 ได้พาดหัวข่าวว่า

“ ทักษิณยึดเบ็ดเสร็จ โทรคมนาคม-สื่อวิทยุโทรทัศน์ ผนึกทุนยักษ์หลายแสนล้านบาท “

นอกจากนี้ในบทวิเคราะห์ยังให้รายละเอียดไว้ดังนี้

“ถ้าพรรคไทยรักไทย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ชนะเลือกตั้ง เราจะใช้ไอทีวี ช่อง 3 เป็นฐานทางการเมืองสนับสนุนรัฐบาล ผนึกเข้ากับสื่อของรัฐบาล และสื่อของกองทัพบก ได้มาตั้งแต่ไอทีวี ที่มีบริษัทชินคอร์ปของตระกูลชินวัตร เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่เหนือธนาคารไทยพาณิชย์ไปเรียบร้อยแล้ว ทุกวันนี้ไอทีวี มีผู้บริหารที่ถูกส่งตรงมาจากชินคอร์ป ต่อมาคือ ช่อง 3 ของตระกูลมาลินนท์ เป็นสถานีโทรทัศน์ที่พร้อมจะสนับสนุนพรรคไทยรักไทยอย่างสุดลิ่มเพราะนายประชา มาลินนท์ เองเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล นอกจากนี้ ช่อง 3 ยังมียังมีสถานีวิทยุในเครือข่ายอีก 5 เครือข่าย บริหารงานโดยบริษัท ยูแอนดีไอ คอร์ปอเรชั่น ประกอบด้วยคลื่น FM 89.0 FM 95.5 FM 99.5 FM 105.0 และ FM 105.5 ยังไม่นับรวม สถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก "ยูบีซี เคเบิลทีวี" ที่มีกลุ่มทุนใหญ่อย่างซี.พี.เป็นนายทุนใหญ่ ทุกวันนี้ "ธนิษฐ์ เจียรนวนนท์" นั่งเป็นที่ปรึกษาให้นายกฯ ทักษิณ

ในขณะที่สื่อของกองทัพบกประกอบด้วยสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 และช่อง 7 รวมถึงสถานีวิทยุที่อยู่ในความดูแลของกองทัพ รวม 200 สถานี แบ่งเป็นสถานีของกองทัพบก 126 สถานี (FM 77 สถานี AM 49 สถานี) สถานีวิทยุของกองทัพเรือ 30 สถานี สถานีวิทยุของกองทัพอากาศ 31 สถานี สถานีวิทยุของกองบัญชาการทหารสูงสุด 13 สถานี และสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม 3 สถานี) (ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 20-22 พ.ย. 2543)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลอยู่ในฐานะผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนทั้งหมดในประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สถานีวิทยุและโทรทัศน์ในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์
ประกอบด้วยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่ายทั่วประเทศ
- สถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์
2. องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยซึ่งประกอบไปด้วย
ประกอบด้วยสถานีวิทยุเครือข่ายทั่วประเทศ
- สำนักข่าวไทย
- สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
3. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
4. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7
5. สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท.
6. สถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่น จำกัด

กรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี แม้จะเป็นบริษัทที่ดำเนินงานโดยภาคเอกชนแต่เมื่อบริษัทเครือชินคอร์ปอเรชั่นธุรกิจของครอบครัวชินวัตรเข้าไปซื้อหุ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และถือหุ้นใหญ่ในสัดส่วน 51 % นอกจากนี้ยังมีสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ของนายประชา มาสินนถ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม หรือแม้แต่สถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก "ยูบีซี" ดำเนินงานโดยบริษัทยูไนเต็ดเต็ด บรอดคาสติ้ง คอร์ปอเรชั่นจำกัด ของนายธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาให้กับรัฐบาล

โครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นนโยบายที่เอื้อธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ซึ่งมีธุรกิจหลัก 3 ประเภทคือ ธุรกิจบันเทิง ธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคม และธุรกิจรับเหมาก่อสร้างธุรกิจขนาดใหญ่ของไทยขณะนี้ควบคุมการเมืองไทยอย่างสิ้นเชิง การครอบงำของกลุ่มธุรกิจมีผลกระทบต่อพัฒนาการเมืองอย่างมาก และไม่ส่งผลดีต่อระบอบประชาธิปไตย เช่น ความพยายามควบคุมสื่อ การแทรกแซงกระบวนการปฏิรูประบบสื่อความพยายามลดความน่าเชื่อถือขององค์กรปราบปรามคอร์รัปชัน เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 16 ตุลาคม 2545 ปาฐกถาเรื่อง "ธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม" ที่โรงแรมมิราเคิล แกรนด์)

จากการศึกษาพบว่าแม้จะมีรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ระบุให้คลื่นความถี่ที่มีอยู่เป็นสมบัติสาธารณะให้รัฐค้ำประกันสิทธิในการครอบครองคลื่นความถี่ไปยังภาคประชาชนโดยให้องค์กรอิสระทำหน้าที่ดำเนินการจัดสรรอย่างทั่วถึง แต่ขณะนี้ยังไม่สามารถจัดตั้งองค์กรอิสระขึ้นมาดำเนินการได้ คลื่นวิทยุและโทรทัศน์จึงยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐ ทั้งสื่อวิทยุและโทรทัศน์รวมทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ต่างได้รับแรงกดดันผ่านกลไกทางธุรกิจ สื่อมวลชนต่างพยายามรักษาความอยู่รอดซึ่งส่วนใหญ่ต้องพึ่งพางบประมาณในการลงโฆษณาจากหน่วยงานต่างๆโดยเฉพาะจากภาครัฐ จากข้อมูลของบริษัทนิลเส็น มีเดีย รีเสิร์ช จำกัด (เอซี นิลเส็น) รายงานว่าภาครัฐใช้งบโฆษณาช่วง 8 เดือน (ม.ค.-ส.ค.) 2545 เป็นเงินประมาณ 1,456 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนที่ใช้เม็ดเงินประมาณ 1,237 ล้านบาท โดยตัวเลขการใช้เงินทั้งปีอยู่ที่ 2,042 ล้านบาท (ผู้จัดการรายวัน 25 กันยายน 2545) ซึ่งสื่อมวลชนต่างต้องการส่วนแบ่งจากงบโฆษณาเหล่านี้

เมื่อรัฐสามารถควบคุมสื่อในประเทศได้เกือบเบ็ดเสร็จโดยอาศัยอำนาจทางการเมืองและกลไกทางธุรกิจสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงคือการผูกขาดทางด้านข้อมูลข่าวสารที่ถูกควบคุมโดยรัฐดังที่นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

“ปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในเวลานี้ก็คือ เมื่อเข้ามาแล้วเขามีสื่ออยู่ในมือทั้งของรัฐบาลและของเอกชน มันก่อให้เกิดการบิดเบือนเจตนาารมณ์ที่เรียกได้ว่าครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ มันทำให้เกิดการผูกขาดข้อมูลข่าวสารเพื่อที่จะให้เป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการไปโดยปริยาย นี่เป็นปัญหาใหญ่มาก สื่ออื่นๆที่อยู่นอกการควบคุมของรัฐบาล เขาใช้วิธีการตอรองผลประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น หนังสือพิมพ์บางฉบับได้รับค่าโฆษณาหน้าเต็มๆ วันละกี่แสน 1 แสน 5หมื่น เขาตอรองได้เขาจะให้หรือไม่ให้ใคร” (พิทยา ว่องกุล, สัมมนา)

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่ากรณีที่รัฐบาลมีเครือข่ายทางธุรกิจที่เชื่อมโยงกับอำนาจทางการเมืองก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงซ้อน (conflict of interest) ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดมากขึ้นของ 3 กลุ่ม คือกลุ่มทุน กลุ่มพรรคการเมืองและกลุ่มข้าราชการ จะเป็นคล้ายๆ มาเลเซียและสิงคโปร์ ที่ผู้นำจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จ (นายสมพงษ์ จิตระดับ, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เสวนาโต๊ะกลม เรื่องปฏิรูประบบบริหารงานภาครัฐ : สังคมไทยจะได้อะไร, วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2545)

“ปัจจุบันการเมืองไทยถูกครอบงำจากกลุ่มทุน เพราะผู้บริหารพรรคส่วนใหญ่ล้วนเป็นตัวแทนของกลุ่มธุรกิจ มีทั้งที่เป็นนักธุรกิจเองและบริหารตามคำสั่งแนะของนักธุรกิจที่ให้เงินสนับสนุนพรรคการเมืองไทยจึงไม่มีพัฒนาการเป็นเพียงที่รวมของกลุ่มผลประโยชน์” (รศ.ดร.ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ คณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , ผู้จัดการรายวัน 7 กุมภาพันธ์ 2545 , หน้า 18)

จากมุมมองของนักวิชาการอิสระด้านสื่อสารมวลชนตั้งข้อสังเกตว่า

“ปัญหาใหญ่ของปัจจุบันก็คือ เมื่อเข้ามาแล้วเขามีสื่ออยู่ในมือทั้งของรัฐบาลและของเอกชน มันก่อให้เกิดการบิดเบือนเจตนาารมณ์ที่เรียกได้ว่าครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ มันทำให้เกิดการผูกขาดข้อมูลข่าวสารเพื่อที่จะให้เป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการไปโดยปริยาย นี่เป็นปัญหาใหญ่มาก สื่ออื่นๆที่อยู่นอกการควบคุมของรัฐบาล เขาใช้วิธีการตอรองผลประโยชน์ทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์บางฉบับได้รับค่าโฆษณาหน้าเต็มๆ วันละกี่แสน 1 แสน 5หมื่น“

“ตอรองได้เขาจะให้หรือไม่ให้ใคร ยิ่งมีอำนาจทั้งทางการเมืองและทางธุรกิจมันก่อให้เกิดอำนาจซ้อนอำนาจขึ้นมา โดยหลักความเป็นธรรมผู้ที่มีอำนาจแบบนี้ไม่ควรขึ้นสู่ตำแหน่ง สามารถขึ้นเป็น

ตายสื่อได้ การผูกขาดข้อมูลข่าวสารที่ทำโดยภาครัฐและร่วมกับบริษัทที่ได้รับความสำเร็จด้านการสื่อสาร โดยใช้อำนาจทางโฆษณาอำนาจทางธุรกิจไปบีบบังคับหนังสือพิมพ์บางฉบับ หรือสื่อบางแห่งให้อยู่ในอาณัติของตน อันนี้เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพของคนไทย จะทำอย่างไร มีใครช่วยได้ไหม “ (พิทยา ว่องกุล, นักวิชาการอิสระด้านสื่อสารมวลชน, สัมมนา)

จากการศึกษายังพบว่า รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่ควบคุมงบประมาณที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์หน่วยงานของรัฐจำนวนกว่า 8,000 ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลนำมาใช้เป็นอำนาจต่อรองแจกจ่ายให้แก่สื่อมวลชนตามเงื่อนไขของการนำเสนอข่าว สะท้อนให้เห็นว่า โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและเปิดโอกาสให้รัฐบาลแปรสภาพเป็นนายทุนที่ใช้สื่อเป็นอุตสาหกรรมในการผลิตเพื่อหวังผลกำไรในรูปของการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของรัฐบาลเพื่อนำไปสู่การยอมรับของประชาชน นอกจากนี้ยังใช้ความสามารถทางด้านธุรกิจและอำนาจทางการเมืองให้ความช่วยเหลือสื่อที่ยอมรับใช้รัฐบาลเพื่อแลกกับสถานภาพทางการเงิน

“ต้องยอมรับว่าทุนในรัฐบาลนี้เป็นทุนที่ใหญ่ที่สุด และถ้าอยู่ในอำนาจนานๆจะสามารถควบคุมอำนาจทุนเอกชนได้กว้างมากขึ้น ยังมีแนวคิดขึ้นชอบสิงคโปร์หรือมาเลเซียแล้ว ยิงนำเป็นห่วงมัน จะมีอำนาจต่อรอง การแทรกแซงมันจะเข้มข้น ไม่ต้องไปแทรกแซง เขียนอย่างไรก็ไม่มีความหมาย เพราะมันออกมาในรูปของงบประมาณ การต่อรองจะแนบเนียนใครจะถอยมากี่ก้าวกันขนาดไหน มันอีกเรื่องหนึ่ง อำนาจรัฐบวกเงินมันไม่มีทางที่จะดีขึ้น มันไม่มีกฎหมายเอาผิด บางทีมัน เป็นการสมยอม” (ประสงค์ รัตนวิสุทธิ, บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, สัมภาษณ์)

การที่รัฐบาลสามารถรวมศูนย์อำนาจทั้งทางธุรกิจและการเมืองเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของสื่อมวลชนที่ต่างพากันตกอยู่ภายใต้แรงกดดันทางธุรกิจ มีผลให้การขาดเสรีภาพในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

“ยอมรับว่าแรงกดดันมีมากกว่ารัฐบาลก่อน มีผลต่อธุรกิจของเรา เราต้องสร้างภูมิคุ้มกัน รักษาความเป็นอิสระ สมัยก่อนเราก็เจออำนาจเผด็จการ มีการปฏิบัติที่จะปิดเรา ที่นี้ปัจจุบันรูปแบบมันเปลี่ยนไปกลายเป็นการกดดันทางธุรกิจ ยิ่งเราขยายไปทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยู ทีวี มากขึ้น ทำให้มีจุดที่เขาจะกดดันมากตามไปด้วย นี่คือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เรารู้ว่าถ้าเราทำหนังสือพิมพ์อย่างเดียวเราอาจจะสู้แบบเดิม แต่เรามีสื่อหลายรูปแบบ ต้องปรับวิธีการต่อสู้ เหนื่อยมากขึ้น แต่เป้าหมายยังเหมือนเดิม ภารกิจของเราที่ต้องปกป้องไว้ ถ้าเมื่อไหร่ที่เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราก็ต้องบอกตัวเองว่าเราทำไม่ได้แล้ว” (สุทธิชัย หยุ่น, บรรณาธิการอำนวยการเครือเนชั่น, สัมภาษณ์)

2. กรณีตัวอย่างของการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร (2544 - 2545)

รัฐบาลทุกยุคสมัยต่างตระหนักถึงพลังอำนาจของสื่อมวลชนที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลข่าวสาร หรือชี้นำประชาชนนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์และตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล ทุกรัฐบาลในอดีตจึงพยายามที่จะควบคุมการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกับรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสื่อมวลชนในสังกัดที่ขึ้นตรงต่อรัฐอาทิเช่น สถานีวิทยุและโทรทัศน์ในเครือกองทัพบก กรมประชาสัมพันธ์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย เป็นต้น แต่ระดับในการควบคุมมีความแตกต่างกันไปตามนโยบายในการบริหารประเทศของแต่ละยุค ยกตัวอย่างเช่นในยุคเผด็จการทหารปกครองประเทศการควบคุมและการแทรกแซงเป็นไปอย่างเข้มแข็งมีทั้งการข่มขู่ คุกคาม ทำร้ายร่างกาย หรือแม้แต่การลงโทษด้วยการจำคุก

เมื่อก้าวเข้าสู่ยุคของระบบทุนนิยมมักมีเรื่องของผลประโยชน์ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้องในการกีดกันการทำงานของสื่อมวลชนเช่น การให้หรือไม่ให้เงินสนับสนุนการผลิต (sponsor) ซึ่งเป็นงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐซึ่งมักจะเป็นวิธีการที่ใช้ได้ผลมาทุกยุคสมัย แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้พบว่า รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีความแตกต่างจากรัฐบาลในอดีตเนื่องจากมีพื้นฐานมาจากการเป็นนักธุรกิจเมื่อผนวกเข้ากับฐานอำนาจทางการเมืองจึงทำให้การแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลปัจจุบันมีทั้งกลยุทธ์เก่าๆที่เคยใช้ในอดีต และวิธีการแบบใหม่โดยมีทั้งการใช้กลไกทางธุรกิจในระบบทุนนิยมเข้าแทรกแซง แทรกซึมการทำงานของสื่อมวลชน ตลอดจนมีการแทรกซื้อสถาบันสื่อมวลชนบางแห่ง หรือครอบงำสื่อมวลชนด้วยวิธีการที่หลากหลาย แนบเนียน จนกระทั่งสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยประกาศให้ช่วงเวลา 1 ปีที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเป็นรัฐบาลในปี 2544 เป็นปีแห่งการแทรกแซงสื่อมวลชน (วารสารสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย ฉบับเดือนธันวาคม 2544) โดยมีเนื้อหาระบุว่า

“ ปี 2544 เป็นปีแห่งการแทรกแซงสื่อ” เพราะรัฐบาลปัจจุบันได้ใช้อำนาจทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านหน่วยงานของรัฐที่เป็นเจ้าของสื่อ และกำกับดูแลสื่อตามกฎหมายที่ล้าสมัยและขัดกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ เข้าแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนต่างๆในหลายกรณี”

ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมกลยุทธ์ต่างๆที่รัฐบาลชุดปัจจุบันนำมาใช้ทั้งรูปแบบเก่าและพัฒนากันมาสู่รูปแบบใหม่ โดยเป็นกลยุทธ์ทั้งเชิงรุกและเชิงรับ รวมทั้งกลยุทธ์ทางด้านเชิงเนื้อหา ในลำดับ

ต่อไปผู้วิจัยจะนำเสนอเนื้อหาโดยยกกรณีตัวอย่างขององค์กรสื่อที่สามารถอธิบายให้เห็นภาพอย่างชัดเจนถึงรูปแบบและวิธีการในการแทรกแซงสื่อมวลชนที่รัฐบาลนำมาใช้ รวมทั้งการต่อสู้กับอำนาจรัฐของสื่อมวลชนเกิดผลกระทบอย่างไรบ้าง

- 1.1) กรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
- 1.2) กรณีกรมประชาสัมพันธ์ยุติบทบาททางฟองสนาม จามรจันทร์ในการจัดรายการบันทึกสถานการณ์
- 1.3) กรณีบริษัทว็อดด็อก จำกัด
- 1.4) กรณีเครือเนชั่น
- 1.5) กรณีหนังสือพิมพ์แนวหน้า

สำหรับเหตุผลในการคัดเลือกกรณีต่างๆเหล่านี้เพื่อให้เกิดความหลากหลายของสื่อและครอบคลุมปัญหาได้อย่างทั่วถึงทั้งวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ นอกจากนี้องค์กรสื่อภาคเอกชนที่นำมาวิเคราะห์ก็ยังมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลมาโดยตลอด และยังเป็นกรณีตัวอย่างที่เกิดผลกระทบในวงกว้างต่อวิชาชีพสื่อมวลชน

1.1) กรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

จากการศึกษากรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี พบว่ามีการนำรูปแบบและวิธีการในการควบคุมและการแทรกแซง ทั้งรูปแบบเก่าและรูปแบบใหม่มาใช้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การเป็นเจ้าของสื่อ (Ownership of Media)
2. การโยกย้ายผู้บริหารฝ่ายข่าว
3. การปรับโครงสร้างเพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอข่าว
4. การเปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าว
5. ควบคุมเนื้อหาข่าว (Media control & censorship)
 - 5.1) นำเสนอเนื้อหาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายการเมือง
 - 5.2) การเซ็นเซอร์เนื้อหาข่าวที่กระทบต่อพันธมิตรราชกิจ โททักซิณ ชินวัตร
6. การส่งบุคคลจากฝ่ายบริหารเข้าควบคุมการทำงานโดยตรง
7. การไล่พนักงานออกจากบริษัท
8. การยื่นข้อเสนอดำเนินการให้ตำแหน่ง

1) การเป็นเจ้าของสื่อ (Ownership of Media)

เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นสถานีโทรทัศน์ที่เปิดตัวเป็นสถานีโทรทัศน์เสรีแห่งแรกของประเทศไทย ในปี 2539 ดำเนินงานโดยกลุ่มบริษัทเอกชนที่ได้รับสัมปทานจากรัฐบาลแพรร่าภาพ

ออกอากาศด้วยระบบ UHF และมีเจตนาธรรมเนียมอย่างชัดเจนที่จะเป็นสถานีข่าวสารและสาระเพื่อเป็นที่พึ่งของประชาชน กระแสตอบรับจากประชาชนทำให้ไอทีวิกลายเป็นสถานีข่าวสารและสาระที่สามารถตอบสนองความต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว โดยภาพรวมของไอทีวิ มีความโดดเด่น ชัดเจน ในด้านการนำเสนอข่าวสารที่เน้นประโยชน์ต่อผู้บริโภคและสังคม อีกทั้งยังเป็นทางเลือกใหม่เพื่อส่งเสริมและนำไปสู่การพัฒนาาระบบประชาธิปไตยของไทย (หนังสือไลฟ์ แอนด์จ๊อบ ฉบับวันที่ 29 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2541) ภาพลักษณ์ของการรายงานข่าวอย่างเจาะลึก วิพากษ์วิจารณ์ ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและนักการเมืองจนได้รับความเชื่อถือทั้งจากประชาชนและในแวดวงวิชาชีพสื่อมวลชนด้วยกันจนกระทั่ง ได้รับรางวัลข่าวโทรทัศน์ยอดเยี่ยมจากมูลนิธิ แสงชัย สุนทรวัฒน์ ประจำปี 2542 (ไทยโพสต์, วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2543)

นอกจากนี้ข้อมูลจากโครงการวิจัย “การประเมินผลความพึงพอใจของผู้ชมและผู้ฟังรายการอ.ส.ม.ท.ปี 2542” ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย โดย นายนิพนธ์ พัวพงศกร ผู้อำนวยการโครงการวิจัยฯ ที่ส่งมายังไอทีวิระบุว่า จากโครงการศึกษาวิจัยดังกล่าวพบว่า มีข้อมูลที่เกี่ยวข้องและเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวิ กล่าวคือ

“ การสำรวจพบว่ารายการของไอทีวิได้รับความนิยมมากขึ้น โดยสาเหตุสำคัญมาจากรายการข่าวและรายการความรู้ ผลการสำรวจนี้ น่าจะเป็นเครื่องบ่งชี้ความสำเร็จในการดำเนินงานของไอทีวิ โดยเฉพาะความพยายามในการดำเนินรายการข่าวและความรู้สำหรับประชาชน”

ภายหลังจากที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นในประเทศไทย ตั้งแต่ปี 2540 แม้สถานีโทรทัศน์ไอทีวิจะสามารถปลุกกระแสการรับรู้ข้อมูลข่าวสารของประชาชนได้ในวงกว้าง แต่จุดอ่อนของไอทีวิที่ทำให้ไอทีวิไม่สามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างอิสระเนื่องจากไอทีวิมีภาระในการจ่ายผลตอบแทนให้แก่รัฐบาลตามเงื่อนไขสัญญาสัมปทานที่กำหนดให้ไอทีวิต้องส่งเงินให้รัฐและด้วยภาระทางการเงินที่มากมายมหาศาลโดยนายประกิต ประทีปะเสน ประธานบอร์ดไอทีวิ ได้แถลงถึงความจำเป็นในการปรับโครงสร้างหนี้และการลงทุน เนื่องจากไอทีวิมีภาระหนี้สูงถึงกว่า 4,000 ล้านบาทและกำลังถึงกำหนดจ่ายค่าสัมปทานให้รัฐบาลเป็นจำนวน 500 ล้านบาทในวันที่ 1 กรกฎาคม 2543 (หนังสือพิมพ์แนวหน้า วันที่ 31 พฤษภาคม 2547)

จากปัญหาดังกล่าวทำให้มีการเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้นและเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้กลุ่มทุนจากรัฐกิจการสื่อสารอย่างบริษัทชิน คอร์ปอเรชั่นส์ ซึ่งเป็นธุรกิจของครอบครัว ชินวัตร เข้าครอบครองสถานีโทรทัศน์ไอทีวิ นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การการเปลี่ยนแปลงผู้ถือหุ้นในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นจากเดิมรายละเอียดไม่เกิน 10% ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ป้องกันการครอบงำสื่อไปเป็น 40 % ในกรณีนี้จะทำให้ชินคอร์ป สามารถควบคุมทิศทางการนำเสนอข่าวสารและสาระของไอทีวิได้ นับเป็นการนำกล

ยุทธศาสตร์เศรษฐกิจมาใช้ในรูปแบบของการครอบครองสื่อ (Ownership) ซึ่งนับเป็นความก้าวหน้าของรูปแบบในการควบคุมและแทรกแซงสื่อโทรทัศน์ที่เกิดขึ้นในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นครั้งแรก ซึ่งรัฐบาลในอดีตยังไม่เคยใช้วิธีการเข้าซื้อองค์กรสื่อมาก่อน เพราะสถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่ที่มีอยู่ทุกช่องล้วนอยู่ในการกำกับดูแลของภาครัฐทั้งสิ้น และเมื่อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ดำเนินงานโดยเอกชนแห่งแรกและแห่งเดียวของประเทศตกเป็นธุรกิจของครอบครัว นายกรัฐมนตรีจึงทำให้สถานีโทรทัศน์ไอทีวี หลีกไม่พ้นที่จะถูกครอบงำจากอำนาจทางการเมืองในกรณีการที่กลุ่มชินคอร์ป เข้าซื้อกิจการไอทีวี

ผู้วิจัยนำแนวคิดจากกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง Political Economy มาอธิบายได้จากการวิเคราะห์โดย กาญจนา แก้วเทพ (2540) ซึ่งอธิบายผลที่เกิดจากอำนาจการเป็นเจ้าของสื่อ (Ownership) ว่าสื่อมวลชนที่ดำเนินการอย่างเป็นอิสระจากระบบทุน(ไม่หวังผลกำไร) และอิสระจาก นายทุนจะล้มหายตายจากไป สื่อที่ต้องการเอาชีวิตรอดอยู่ต่อไป จะทำงานอย่างมีอิสระน้อยลงทุกที

2.การโยกย้ายผู้บริหารของฝ่ายข่าว

กระแสการเข้ามาซื้อหุ้นไอทีวีของเครือชินคอร์ปในช่วงแรกมีการเคลื่อนไหวของพนักงานฝ่ายข่าว เพื่อต่อต้านกลุ่มธุรกิจการเมืองอย่างกลุ่มชินคอร์ป ในการเข้ามาถือหุ้นในไอทีวี นำโดยนายเทพชัย หย่อง ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว นายก่อเจต จันทเลิศลักษณ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร นายกิตติ สิงหาปัด ผู้ช่วยบรรณาธิการบริหาร และนายจิระ ห่องสำเร็จ บรรณาธิการข่าวเศรษฐกิจ ได้ออกแถลงการณ์คัดค้านการเข้ามาซื้อหุ้นไอทีวีของบริษัท ชินคอร์ปเปอร์เซชั่นส์ จำกัด เมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2543 มีสาระสำคัญระบุว่า

“พนักงานฝ่ายข่าวของไอทีวี ได้ติดตามสถานการณ์ดังกล่าวด้วยความเป็นห่วงอย่างยิ่ง เนื่องจากการที่บุคคลหรือธุรกิจกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งสามารถถือหุ้นในไอทีวีในสัดส่วนที่มากขนาดนั้นย่อมเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของการก่อตั้งสถานีโทรทัศน์เสรี ที่มีเงื่อนไขกำหนดให้สัดส่วนของผู้ถือหุ้นแต่ละรายไม่เกินร้อยละ 10 เพื่อเป็นหลักประกันว่าจะไม่มีผู้ถือหุ้นรายหนึ่งรายใดมีอิทธิพลในการกำหนดทิศทางของไอทีวีได้ ฝ่ายข่าวจึงขอคัดค้านการที่บริษัทชิน คอร์ปอเรชั่นส์ จะเข้ามาเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ด้วยสัดส่วนที่จะทำให้บริษัทชิน คอร์ปอเรชั่นส์ กลายเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการบริหารและกำหนดนโยบายของไอทีวี เพราะนั่นย่อมหมายความว่า ความเป็นเสรีของไอทีวีจะหมดสิ้นไปทันที ยิ่งไปกว่านั้นเป็นที่ทราบกันว่าบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่นส์ เป็นกิจการที่เกี่ยวข้องพันพันตัวตรวจโทรทัศน์ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย ซึ่งเป็นนักการเมืองที่จะมีบทบาทสำคัญในการ

เลือกตั้งทั่วไปที่จะมาถึง เพราะฉะนั้นโอกาสที่ไอทีวีจะถูกแทรกแซงทางการเมืองจึงเป็นประเด็นที่หลายคนในสังคมเริ่มเป็นกังวล”

ต่อมาในวันที่ 23 พฤษภาคม 2543 ผู้บริหารฝ่ายข่าวไอทีวีได้ยื่นหนังสือถึงนายชวนหลีกภัย นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลหาทางแก้ไขปัญหา จากการที่ได้มีมติคณะรัฐมนตรีอนุญาตให้มีการแก้ไขสัญญาสัมปทานไอทีวี ให้มีการถือหุ้นในสัดส่วนที่เกิน 10% ได้ ส่งผลให้บริษัทชินคอร์ปอเรชั่นส์ เข้ามาถือหุ้นในไอทีวี 40% อันจะทำให้เกิดการครอบงำสื่อได้

ในวันเดียวกันนายบุญคลี ปลั่งศิริ ประธานกรรมการบริหาร บริษัท ชินคอร์ปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน) ได้ทำหนังสือชี้แจงผ่านสื่อมวลชน ลงวันที่ 23 พฤษภาคม 2543 เรื่อง ชินคอร์ปชี้แจงกรณีการเข้าไปถือหุ้นไอทีวี เพื่อร่วมพัฒนาเป็นทีวีดิจิตอล โดยเนื้อหาตอนหนึ่งระบุว่า

“สาเหตุที่ชินคอร์ปสนใจในไอทีวีเป็นเพราะชินคอร์ป มองเห็นถึงแนวโน้มในอนาคตของธุรกิจสื่อและบันเทิงซึ่งจะมีอัตราการขยายตัวสูงและมีเทคโนโลยีที่สอดคล้องและพัฒนาในทิศทางเดียวกับเทคโนโลยีโทรคมนาคม ประกอบกับไอทีวีเองเป็นสถานีโทรทัศน์ที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยและสอดคล้องกับการพัฒนาต่อไปในอนาคตให้เป็นเทคโนโลยีการส่งสัญญาณลักษณะทีวีดิจิตอลได้ “

หลังจากการเคลื่อนไหวคัดค้านการเข้าซื้อกิจการไอทีวีของกลุ่มชินคอร์ป นายนพพร พงษ์เวช ได้มีหนังสือตักเตือนถึงนายเทพชัย หย่อง ผู้อำนวยการฝ่ายข่าว ลงวันที่ 1 มิถุนายน 2547 โดยระบุว่า “เนื่องจากเป็นที่ปรากฏว่าท่านซึ่งเป็นพนักงานของบริษัทได้กระทำการอันเป็นการประพฤติตนไม่เหมาะสม เผยแพร่ข้อมูลและให้ข่าวสารเกี่ยวกับบริษัท กล่าวให้ร้ายผู้บังคับบัญชาและผู้บริหาร ตลอดจนกระทำการอื่นใดให้บริษัทได้รับความเสียหายทั้งทางตรงและทางอ้อม ซึ่งบริษัทเห็นว่าการกระทำดังกล่าวถือเป็นการผิดวินัย ฉะนั้นขอให้ยุติการกระทำดังกล่าว และนับจากนี้ไปหากท่านยังมีพฤติกรรมอันเป็นการกระทำผิดวินัยดังเช่นที่กล่าวมาข้างต้นนั้นอีก บริษัทจะดำเนินการลงโทษตามที่บริษัทพิจารณาเห็นสมควร”

ต่อมาการเคลื่อนไหวของพนักงานฝ่ายข่าวได้ยุติลงภายหลังจากที่ นายนพพร พงษ์เวช กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ ของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี มีคำสั่งโยกย้ายนายเทพชัย หย่อง ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวให้ไปเป็นที่ปรึกษาผู้บริหาร โดยเนื้อหาในคำสั่งโยกย้ายระบุว่า

“ เพื่อความเหมาะสมและการพัฒนาด้านข่าวและรายการของสถานีฯ จึงเห็นควรย้ายนายเทพชัย หย่องผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการด้านข่าว เป็นที่ปรึกษากรรมการผู้อำนวยการใหญ่ประจำชั้น 17 โดยมีผลตั้งแต่วันที่ 13 มิถุนายน 2546 เป็นต้นไป “ คำสั่งย้ายลงนามโดยนายนพพร พงษ์เวช กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ และนายศรัณย์ทร ชูติมา กรรมการผู้จัดการ (ล่าเนาจดหมายคำสั่ง

โยกย้ายของบริษัท ไอทีวี จำกัดลงวันที่ 12 มิถุนายน 2543) และต่อมามีคำสั่งให้สอบสวนพนักงานฝ่ายข่าวที่มีส่วนร่วมในการเคลื่อนไหวในครั้งนั้น

จากการศึกษาพบว่าการโยกย้ายนายเทพชัย หย่องจากบทบาทหน้าที่ในการบริหารฝ่ายข่าวไปเป็นที่ปรึกษากรรมการบริษัทฯ นับเป็นการแทรกแซงโดยใช้วิธีการลดบทบาทหน้าที่กำกับดูแลการทำงานของฝ่ายข่าว เป็นวิธีการแบบเดียวกับที่รัฐบาลในอดีตเคยใช้มาก่อนในองค์กรสื่อของรัฐ แต่เนื่องจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นองค์กรที่ดำเนินงานโดยเอกชน ดังนั้นอำนาจในการแทรกแซงจึงเป็นรูปแบบของการบริหารภายในองค์กรสื่อที่เจ้าขององค์กรสื่อ (Ownership) สามารถสั่งการโยกย้ายโดยให้เห็นผลว่าเพื่อความเหมาะสมและเป็นไปตามระเบียบของบริษัท แต่เมื่อศึกษาจากรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ในมาตรา 41 ที่บัญญัติไว้ว่า

พนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนที่ประกอบกิจการหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง หรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพในการเสนอข่าว และแสดงความคิดเห็นภายใต้ข้อจำกัดตามรัฐธรรมนูญ โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือเจ้าของกิจการนั้น แต่ต้องไม่ขัดต่อจรรยาบรรณแห่งการประกอบวิชาชีพ

ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ ย่อมมีเสรีภาพเช่นเดียวกับพนักงานหรือลูกจ้างของเอกชนตามวรรคหนึ่ง

ดังนั้นการโยกย้ายนายเทพชัย หย่อง หลังจากที้ออกมาแสดงความคิดเห็นในเรื่องการคัดค้านการเข้ามาซื้อกิจการไอทีวีของของกลุ่มชินคอร์ป จึงเป็นการกระทำที่ขัดต่อหลักสิทธิเสรีภาพ ตามมาตรา 41 ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนไม่ให้มีการแทรกแซงจากเจ้าของกิจการ นอกจากนี้สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ออกแถลงการณ์ลงวันที่ 12 มิถุนายน 2543 มีเนื้อหาระบุว่า

“ การโยกย้ายนายเทพชัย หย่อง เป็นการคุกคามเสรีภาพของสื่อมวลชน อันขัดต่อหลักการสิทธิมนุษยชน คือเป็นการโยกย้ายในช่วงที่เข้าใจกันดีว่าเป็นเพราะนายเทพชัยออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการถือหุ้นในสัดส่วนผู้ถือหุ้นใหญ่ทางบริษัทชิน คอร์ปอเรชั่นส์ อันเป็นที่ทราบโดยทั่วไป ซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญมาตรา 41...เป็นการคุกคาม ช่มชู้ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของพนักงานบริษัทจะใช้มาตรการโยกย้ายโดยอ้างว่าเพื่อความเหมาะสม ดังนั้นจึงขอคัดค้านการคุกคามของฝ่ายบริหารในครั้งนี้ “ (มติชน, ฉบับวันที่ 14 มิถุนายน 2543)

จากการศึกษาพบว่า วิธีการที่ฝ่ายบริหารไอทีวีออกคำสั่งโยกย้ายแกนนำฝ่ายข่าวที่ออกมาเคลื่อนไหวเป็นกลวิธีแบบเก่าที่เคยใช้ในอดีตในการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ระดับบริหาร แต่องค์กรสื่อที่เป็นสถานีโทรทัศน์ล้วนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐซึ่งอยู่ภายใต้เงื่อนไขของกฎระเบียบขององค์กร แม้ไอทีวีจะเป็นสถานีโทรทัศน์ของเอกชน แต่ไม่มีข้อยกเว้นเพราะโครงสร้างกรรมสิทธิ์องค์กรสื่ออย่างไอทีวีเป็นลักษณะของการทำธุรกิจเมื่อธนาคารไทยพาณิชย์ถือหุ้นในสัดส่วนที่มากกว่า ย่อมมีอำนาจในการให้คุณให้โทษแก่พนักงานที่บริษัทเห็นว่าไม่ตอบสนองนโยบายของบริษัทได้ และนับเป็นกลยุทธ์ที่ใช้ได้ผลเพราะการโยกย้ายแกนนำการเคลื่อนไหว และการสั่งให้มีการสอบสวนพนักงานที่เข้าร่วมเคลื่อนไหว ย่อมมีผลทำให้พนักงานส่วนใหญ่ไม่กล้าออกมาแสดงความคิดเห็น

ภายหลังจากการเข้ามาถือหุ้นใหญ่ในสถานีโทรทัศน์ไอทีวีของบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่นส์ในเดือน มิถุนายน 2543 ท่ามกลางเสียงทักท้วง ของผู้ประกอบการวิชาชีพ และ นักวิชาการ เพราะเกรงว่าจะมีการใช้อำนาจทางธุรกิจ เข้าครอบงำสื่อโทรทัศน์ที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสังคมไทย เนื่องจากมีความเกรงว่าจะมีการใช้อำนาจทางธุรกิจเข้าแทรกแซงการนำเสนอเนื้อหาเพื่อหวังผลประโยชน์ทางการเมือง เพราะบริษัทชินคอร์ป เป็นธุรกิจใครอบครัวของ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยซึ่งอยู่ในระหว่างกระบวนการทางการเมืองที่มีโอกาสก้าวเข้าสู่การบริหารประเทศในฐานะนายกรัฐมนตรี ทำให้ภาพของธุรกิจการเมืองได้ครอบงำสถานีโทรทัศน์ไอทีวีอย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ในกรณีดังกล่าวมีสื่อมวลชนต่างประเทศให้ความสนใจและลงบทความได้แก่ หนังสือ บิสซิเนสไทม์ ฉบับวันที่ 7 มิถุนายน 2543 ตีพิมพ์จดหมายที่เขียนโดย นายฮาริช เมห์ทา วิศวกรผู้เชี่ยวชาญการที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเข้าซื้อหุ้นไอทีวี ผ่านทางบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่นส์ โดยมีเนื้อหาตอนหนึ่งระบุว่า

“ สิ่งที่สร้างความวิตกให้ชาวไทยจำนวนมากขณะนี้คือ ดร.ทักษิณ ชินวัตรและครอบครัวมีหุ้นอยู่กว่า 50% ในชินคอร์ปบริษัทโทรคมนาคมรายใหญ่ของประเทศไทยที่มีบริษัทลูกทำธุรกิจด้านสื่อสาร ดาวเทียม และอินเทอร์เน็ต แต่ยังขาดธุรกิจด้านสถานีโทรทัศน์ แต่ปัจจุบันชินคอร์ปได้ธุรกิจนี้อยู่ในมือแล้ว ซึ่งส่งผลให้สถานะของดร.ทักษิณ แข็งแกร่งมาก”

นอกจากนี้หนังสือฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว ฉบับวันที่ 8 มิถุนายน 2543 ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องดังกล่าวโดยระบุว่า

“ ดร.ทักษิณ ชินวัตร กำลังเผชิญกับข้อกล่าวหาว่า ได้ใช้กลยุทธ์การเมืองรูปแบบเก่ากับไอทีวี สถานีโทรทัศน์เสรีแห่งแรกของประเทศไทย หลังจากบริษัทชิน คอร์ป ซึ่งเขาและครอบครัวถือหุ้นข้างมาก ตัดสินใจเมื่อกลางเดือนพฤษภาคม ที่จะเข้าซื้อหุ้นประมาณ 40 % ของไอทีวี ซึ่งทำให้เกิด

ข้อกังขาทันทีว่า เป็นการเคลื่อนไหวเพื่อใช้ไอทีวีเป็นกระบอกเสียงทางการเมืองให้กับดร.ทักษิณ ... การเข้าซื้อหุ้นไอทีวี กระตุ้นให้เกิดคำถามใหม่เกี่ยวกับระดับการแบ่งแยกระหว่างการเป็นนักการเมือง กับการเป็นนักธุรกิจของดร.ทักษิณ แม้ดร.ทักษิณจะกล่าวว่าเขาไม่ได้มีส่วนร่วมกับการบริหารงานในบริษัทนี้แล้วก็ตาม”

3. การปรับโครงสร้างเพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอข่าว

ในอดีตการสถานีโทรทัศน์ทุกช่องล้วนตกอยู่ภายใต้กฎระเบียบขององค์กรซึ่งอยู่ในการกำกับดูแลของภาครัฐอยู่แล้ว ดังนั้นมักมีการออกคำสั่งตามลำดับชั้นลงไปยังระดับผู้ปฏิบัติงานซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนโครงสร้างขององค์กรเพื่อเอื้อประโยชน์ให้แก่รัฐบาล แต่กรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวีเป็นรูปแบบของการดำเนินธุรกิจ เมื่อมีการเปลี่ยนเจ้าของกิจการจึงมีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการทำงานเพื่อสอดคล้องกับนโยบายของเจ้าของกิจการ

จากข้อมูลที่ได้จากเอกสารลำดับเหตุการณ์แทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวไอทีวี ซึ่งเป็นเอกสารส่วนหนึ่งที่อดีตพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีกลุ่ม 23 นำไปใช้ประกอบการร้องเรียนศาลแรงงานกลางระบุว่า การเข้ามาถือหุ้นของชินคอร์ป ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของฝ่ายข่าว โดยมีการปรับโครงสร้างการบริหารงานข่าวใหม่หมดโดยการยุบสายข่าวต่างๆ เช่น สายข่าวการเมือง สายข่าวเศรษฐกิจ สายข่าวสังคม เพื่อรวมกันเป็นทีมเดียวและมีบรรณาธิการสั่งการเป็นศูนย์รวม จากที่เคยมีบรรณาธิการของแต่ละสายข่าวแยกออกไป ส่วนผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดูแลการผลิตข่าวเป็นผู้ที่ได้รับความไว้วางใจจากฝ่ายบริหาร (คำให้การกบฏไอทีวี, หน้า 21)

จากข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยพบว่า การปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารข่าวดังกล่าว ด้วยการมอบหมายให้บรรณาธิการที่ฝ่ายบริหารไว้วางใจทำให้สามารถใช้วิธีการแทรกแซงและตรวจสอบไม่ให้นำเสนอข่าว มีผลกระทบในทางลบต่อพันธมิตรวาทกิจชิน ชินวัตร และพรรคไทยรักไทยซึ่งอยู่ในช่วงก่อนการเลือกตั้ง ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีการนำเสนอข่าวจากเดิมที่ยึดถือความเป็นกลางและไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลใดๆ ไอทีวีต้องหันมานำเสนอข่าวตามคำสั่งของฝ่ายบริหารที่เอื้อประโยชน์ให้กับฝ่ายการเมือง

4. การเปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าว

สืบเนื่องจากกรณีนายบุญเลิศ มโนสุจริตกุล ผู้สื่อข่าวไอทีวีได้ตั้งคำถามกับพันธมิตรวาทกิจชิน ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทย เรื่องการโอนหุ้นให้คนใกล้ชิดจนสร้างความไม่พอใจให้แก่ พันธมิตรวาทกิจชิน ชินวัตร ทำให้มีคำสั่งจากผู้บริหารไอทีวีเปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าวที่ทำหน้าที่ติดตามพรรคไทยรักไทย โดยนายปิยะ มาลากุล ผู้อำนวยการข่าว ชี้แจงต่อกองบรรณาธิการว่าเป็นความจริง ขณะที่นายจิระ ห่องสำเร็จ บรรณาธิการบริหารในขณะนั้นยืนยันปฏิเสธว่าเป็นการปฏิบัติ

หน้าที่ผู้สื่อข่าวตามปกติ (คำให้การกบฏไอทีวี, หน้า 17)

กรณีการเปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าวเป็นวิธีการที่รัฐบาลในอดีตเคยนำมาใช้ ยกตัวอย่างเช่น สมัยนายบรรหาร ศิลปอาชา เป็นนายกรัฐมนตรี นายวิรัช รัตนเศรษฐี รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่งไปถึงอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ ขอให้เปลี่ยนตัวนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์ที่จะติดตามนายกรัฐมนตรีไปร่วมทำข่าวการประชุมเอเปกที่ประเทศญี่ปุ่น จากนางฟองสนาน จามรจันทร์ ผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่านางฟองสนานเสนอข่าวที่ไม่เป็นผลดีต่อรัฐบาล และมีความใกล้ชิดกับพรรคประชาธิปัตย์ซึ่งเป็นพรรคฝ่ายค้าน

ในรัฐบาลของนายบรรหารยังได้ขอไปทางผู้บริหารสถานโทรทัศน์สีช่อง 7 เปลี่ยนตัวนางสาวสมจิตต์ นวเครือสุนทร ผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่านางสาวสมจิตต์ มักใช้คำถามที่รุนแรง และมีเจตนาร้ายต่อรัฐบาล (ผู้จัดการรายวัน, 18 พฤศจิกายน 2538)

5. การควบคุมเนื้อหาข่าว

5.1) นำเสนอเนื้อหาที่เอื้อประโยชน์ให้แก่ฝ่ายการเมือง

รัฐบาลในอดีตล้วนใช้วิธีการควบคุมเนื้อหาการนำเสนอข่าวโดยวิธีการสั่งผ่านองค์กรตามลำดับชั้น เนื่องจากล้วนเป็นองค์กรสื่อของรัฐ จึงสามารถควบคุมและสั่งการให้มีการควบคุมเนื้อหาของข่าวสารที่อาจมีผลกระทบต่อรัฐบาล จากกรณีของไอทีวีแม้จะเป็นองค์กรสื่อของเอกชนแต่เมื่อตกเป็นธุรกิจของครอบครัวที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะถูกควบคุมเนื้อหาจากการเมือง

กรณีที่ฝ่ายบริหารไอทีวีมีคำสั่งให้ฝ่ายข่าวถ่ายทอดสดการแถลงข่าวของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 ธันวาคม 2547 ที่อาคารชินวัตร 3 เกี่ยวกับเรื่องที่เขาชี้แจงต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือ ปปช. เป็นเวลา 1 ชั่วโมงครึ่ง และในเวลา 23.00น.ของวันเดียวกันยังมีคำสั่งไปยังนายจิระ ห่องสำเร็จ บรรณาธิการบริหารในขณะนั้นให้มีการแทรกรายงานข่าวด่วนซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงผังรายการอย่างกระทันหัน ผลปรากฏว่ารายงานข่าวด่วนดังกล่าวกลับเป็นการนำเทปการถ่ายทอดสดงานช่วงกลางวันมาออกอากาศซ้ำอีกครั้งอีกครั้งหนึ่ง (คำให้การกบฏไอทีวี, หน้า 17)

จากข้อมูลที่ได้ยังพบว่าก่อนถึงกำหนดเลือกตั้ง 1 สัปดาห์ สถานีโทรทัศน์ไอทีวีมีการนำรถถ่ายทอดสัญญาณดาวเทียมออกทำการถ่ายทอดสดการปราศรัยของพรรคไทยรักไทยตามพื้นที่ต่างๆทั่วประเทศ ขณะที่ฝ่ายข่าวต้องการรถดังกล่าวไปถ่ายทอดสดการปราศรัยของพรรคการเมืองอื่นๆเช่นกัน เนื่องจากเป็นช่วงโค้งสุดท้ายของการเลือกตั้งทั่วไป ตามข้อมูลระบุว่ารถนำรถถ่ายทอดสดของ

ไอทีวีรายงานการปราศรัยของพรรคไทยรักไทยนั้นเป็นเพราะผู้บริหารของไอทีวีอนุญาตให้พรรคไทยรักไทยเช่ารถถ่ายทอดสดสัญญาณดาวเทียมดังกล่าว (คำให้การกบฏ, หน้า 20)

5.2) การเซ็นเซอร์เนื้อหาข่าวที่กระทบต่อพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร

จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนโครงสร้างฝ่ายข่าวด้วยการส่งบุคคลจากชินคอร์ปเข้าไปกำกับดูแลงานในฝ่ายข่าวโดยตรง มีผลกระทบต่อการทำงานในชั้นปฏิบัติการคือ การควบคุมเนื้อหาการนำเสนอข่าว และการสั่งเซ็นเซอร์ข่าว (censorship) ด้วยการระงับข่าวบางข่าวที่มีผลกระทบต่อพรรคไทยรักไทยไม่ให้ออกอากาศ สะท้อนให้เห็นถึงการที่ฝ่ายบริหารเข้าไปมีบทบาทในการกำหนดการนำเสนอข่าวเรียกได้ว่าเป็นการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่นับได้ว่าเป็นการแทรกแซงการทำงานข่าวอย่างหนึ่งคือ คำสั่งของผู้บริหารที่ให้ยกเลิกการอ่านข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นจุดเด่นของรายการ “สายตรงไอทีวี” ในช่วงเวลา 8.00 น. ในกรณีนี้ นายสรศักดิ์ เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการ ซึ่งเป็นผู้บริหารที่มาจากชินคอร์ปได้ยอมรับในการสัมภาษณ์ว่าเป็นผู้สั่งให้ยกเลิกการอ่านข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์จริงโดยให้เหตุผลเรื่องความเหมาะสมของภาษา ซึ่งเป็นการอ้างถึงเหตุผลเชิงเทคนิค

” ก็ไม่ยอมให้อ่าน เพราะภาษาหนังสือพิมพ์กับภาษาทีวีไม่เหมือนกัน ภาษาหนังสือพิมพ์มันแรงมาออกทีวีใช้คำต่างๆสรวลสวายเป็นไม่ได้ และการเอาหนังสือพิมพ์มาอ่านเราก็ไม่มีอะไรมาการ์ตูนตีว่าหนังสือพิมพ์ทุกฉบับจะเป็นกลาง ข้อสำคัญที่สุดคือการเอาข่าวหนังสือพิมพ์มาอ่านเท่ากับข่าวทีวีนี่เป็นการ follow หนังสือพิมพ์ ซึ่งทีวีต้องเร็วกว่าหนังสือพิมพ์ ฉะนั้นการที่เราเอาข่าวของเขามานั่งอ่านโดยไม่ทำการบ้าน แสดงว่าคนของเราซึ่งก็เลยไม่ทำการบ้าน “ (สรศักดิ์ เตียวประเสริฐกุล, กรรมการผู้จัดการไอทีวี, สัมภาษณ์)

เมื่อพิจารณาจากคำอธิบายจากนายสรศักดิ์จะเห็นได้ว่าเป็นการอ้างเหตุผลในแง่ของคุณภาพและความเป็นกลาง ขณะที่พนักงานฝ่ายข่าวมองได้ว่าเป็นการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าว

“ เขาไม่ให้อ่านข่าวหนังสือพิมพ์ตอนเช้า เหตุผลมันฟังไม่ขึ้นเขาบอกว่าจะกลายเป็นการโปรโมทให้หนังสือพิมพ์เปล่าๆ แต่ว่า มันเป็นเพราะช่วงนั้นหนังสือพิมพ์จะมีพาดหัวข่าว การใช้คำโจมตีพรรคไทยรักไทย แล้วเรื่องของที่ดินอัลไพน์ที่ไอทีวีทำมา การที่จะหยุดทำข่าวไหนไม่ทำข่าวไหนมันจะอยู่ที่กองบรรณาธิการตัดสินใจ เทวดาหน้าไหนก็ไม่มีสิทธิมาห้าม กองบรรณาธิการตัดสินใจแล้ว แต่มันมีการขอร้องมา เขาบอกว่ามันไม่มีความจำเป็น อย่าเอามาเป็นข่าวเลย เราทำงานข่าวเรารู้ว่ามันควรออกไม่ควรออก คุณสรศักดิ์ เขามารู้ดีกว่าคนทำข่าวได้อย่างไร มันมีการสั่งว่าข่าวนั้นออกได้ ข่าวนี้ออกไม่ได้ “ (เชิดชาย มากบำรุง, อดีตพนักงานไอทีวี กลุ่ม 23. สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามปรากฏว่านายปิยะ มาลากุล ผู้อำนวยการข่าว ในขณะนั้นได้แจ้งต่อที่ประชุม ว่าสาเหตุที่ต้องงดการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์ในรายการสายตรงไอทีวี เนื่องจาก คุณหญิงพจมาน ชินวัตร ภรรยาของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เดินทาง ไปพบที่บ้านพักอำเภอบางบัวดิน จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ โดยแจ้งให้ทราบที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร กำลังทุกข์ทรมานจากการ นำเสนอข่าวของไอทีวี ขอให้นายปิยะช่วยดูแลด้วย (ต่อมานายสรศักดิ์ชัย เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการยอมรับว่ามี การไปพบจริงแต่ไม่ทราบรายละเอียดของการพูดคุย)

ในการประชุมวันเดียวกันนายปิยะ ยังได้แจ้งต่อที่ประชุมว่า ให้ไอทีวีนำเสนอข่าวในลักษณะทั่วไป ส่วนข่าวที่มีการเจาะลึกซึ่งเป็นแนวทางที่ไอทีวีถนัดและถือเป็นมาตรฐานของไอทีวี ตั้งแต่เปิดสถานีจนได้รับการยอมรับจากประชาชนขอให้ระงับไว้ก่อน (คำให้การกบฏไอทีวี, หน้า 18)

นอกจากนี้วันที่ 23 ธันวาคม 2543 ได้มีคำสั่งจากนายอัชฌา สุวรรณปากแพรง ผู้อำนวยการ สถานีส่งผ่านโปรโตคอล รายการข่าวภาคค่ำ ให้ถอดรายการวิเคราะห์ข่าวของนายสรยุทธ สุทัศนะจินดา ซึ่งผลิตโดยเครื่องเขียน ออกจากรายการข่าวภาคค่ำโดยไม่มีการแจ้งเหตุผล ต่อมา วันรุ่งขึ้นนายอัชฌาให้เหตุผลว่า ผู้ใหญ่ขอมาให้ยกไปก่อน (คำให้การกบฏ, หน้า 19)

ต่อมาวันที่ 27 ธันวาคม มีคำสั่งให้ยกเลิกการถ่ายทอดสดการปราศรัยของพรรคประชาธิปัตย์ที่ จังหวัดชลบุรี ซึ่งก่อนหน้านี้มีการเตรียมงานล่วงหน้าอยู่แล้ว โดยนายอัชฌา สุวรรณปากแพรง ผู้ อำนวยการสถานีให้เหตุผลว่า ไม่ทราบว่าการปราศรัยจะมีการกล่าวพาดพิงถึงใคร และเป็นคำสั่ง มาจากนายสรศักดิ์ชัย เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการไอทีวี (ผู้บริหารจากกลุ่มชินคอร์ป)

เมื่อทิศทาง การนำเสนอข่าวของไอทีวีเปลี่ยนไปจากเดิม ที่เคยมีอิสระภาพของกองบรรณาธิการ (Editorial Independence) ไปสู่การแทรกแซงสั่งการจากฝ่ายบริหาร ปฏิบัติการต่อต้านจาก พนักงานฝ่ายข่าวจำนวนหนึ่งที่ยึดมั่นในอุดมการณ์วิชาชีพสื่อมวลชนจึงเกิดขึ้น

“ พอหัวหน้าพรรคการเมืองเข้ามาซื้อไอทีวี ความรู้สึกที่ไอทีวีมันจะเปลี่ยนไปเกิดขึ้นทันที เรา รู้สึกรับไม่ได้ ตอนแรกๆมันไม่ชัด แล้วตอนทำงานมันสัมผัสได้ อย่างตอนประชุมกันแม้ว่าคุณ สรศักดิ์ชัย (ผู้บริหารที่มาจากชินคอร์ป) เขาจะพูดตลอดว่าให้อิสระเหมือนเดิม แต่ทางปฏิบัติไม่ทำอะไรเหมือนเคยไม่ได้” (เติชชาย มากบำรุง, อดีตพนักงานไอทีวีกลุ่ม 23. สัมภาษณ์)

อย่างไรก็ตามเมื่อผู้วิจัยมีโอกาสได้สอบถามนายสรรค์ชัย เกี่ยวกับการเข้าไปแทรกแซงการนำเสนอข่าวด้วยการสั่งยกข่าวบางข่าวไม่ให้มีการออกอากาศ ซึ่งนายสรรค์ชัยปฏิเสธในขั้นต้นว่าไม่ได้มีการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวตามที่ถูกกล่าวหา

“ผมว่าไม่เคยนะ ตั้งแต่ผมนั่งตรงนี้ ผมไม่เคยสั่งเลยนะ ว่าข่าวไหนออกได้ ข่าวไหนออกไม่ได้”

เมื่อคำสนทนาดำเนินต่อไป ผู้วิจัยพบว่ามีความตบตาที่แสดงให้เห็นว่าการแทรกแซงฝ่ายข่าวไอทีวีจากฝ่ายบริหารมีมูลความจริง

“เอ้อ...มีผมสั่งทีหนึ่ง ไซ้ ผมยกข่าวเลย วันนั้นผมจำได้ ก่อนเลือกตั้ง 1 วัน เราจะเอาข่าวมาออก เป็นข่าวที่เกิดขึ้นเดือนหนึ่งแล้ว เป็นข่าวที่มัลลิกา บุญมีตระกูล (ผู้สื่อข่าวสายการเมือง) ไปทำข่าวพรรคประชาธิปัตย์แล้วถูกรุมทำร้าย ผมบอกว่าคุณเอาออกไปเลย เพราะคุณกำลังให้ตีให้ร้ายกับพรรคที่กำลังเลือกตั้งในวันพรุ่งนี้ ถ้าผมว่าแฟร์ไหม แฟร์ เพราะเหตุการณ์มันเกิดมาแล้ว 1 เดือน คุณจะเอามาออกทำไมวันนี้ ผมยกเลย ส่งยกเดี๋ยวนั้นเลย “

“อีกข่าวหนึ่งก็คือ คุณบอกว่า ทักษิณไม่มีความชอบธรรมที่จะเป็นนายกฯ แต่ชวณนี่ถ้าได้พรรคข้างน้อย ได้เสียงข้างน้อยก็จะตั้งรัฐบาล แล้วคุณจะไปทำอะไรวะ ผมบอกว่าเฮ้ยอันนี้มันไม่ถูก เพราะว่าคุณกำลังบอกว่าทั้ง 2 พรรค ที่เขากำลังห้าหน้ากันอยู่ต่างคนต่างมีปัญหาหมด แล้ว solution มันอยู่ตรงไหน ผมว่าวินาทีนี้ มันต้องให้ประชาชนตัดสินใจแล้ว”

อย่างน้อยที่สุดคำอธิบายจากนายสรรค์ชัย ได้แสดงให้เห็นว่ามีการใช้อำนาจฝ่ายบริหารเข้าแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวซึ่งก่อให้เกิดแรงต่อต้านจากกลุ่มที่ยึดมั่นในอุดมการณ์และปรัชญาการทำงานของไอทีวีในเวลาต่อมา นอกจากนี้การที่นายสรรค์ชัยซึ่งเป็นฝ่ายบริหารได้ยอมรับว่าเคยยกข่าวไม่ให้ออกอากาศจริง สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญที่ให้การคุ้มครองการทำงานของสื่อมวลชน และแนวคิดแบบอำนาจนิยมของผู้มีอำนาจครอบครองสื่อ ซึ่งมุ่งหวังใช้สื่อในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองมากกว่าประโยชน์ของสังคมส่วนรวม

จากการศึกษาพบว่า การควบคุมเนื้อหาการนำเสนอข่าวเป็นวิธีการเก่าแก่ที่รัฐบาลทุกสมัยล้วนใช้ในการจัดการกับสื่อโดยในอดีตที่ผ่านมา มีการออกกฎหมายเข้าควบคุมเช่น สมัยรัฐบาลทหาร มีพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 โดยให้อำนาจเจ้าพนักงานในการลิดรอนเสรีภาพของสื่อในการนำเสนอข่าว ปี 2501 รัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ออกคำสั่งคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 ควบคุมและสามารถสั่งปิดหนังสือพิมพ์ที่รายงานข่าวขัดแย้งกับรัฐบาล และปี 2519 สมัยรัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ออกคำสั่งคณะปฏิรูปฉบับที่ 42 หรือที่เรียกว่าปร.42 เป็นกฎหมายบังคับใช้กับหนังสือพิมพ์โดยมีเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาล

ควบคุมการออก นังสื่อพิมพ์ ต่อมาได้ถูกยกเลิกไปสมัยรัฐบาลของนายบรรหาร ศิลปอาชา ส่วน การควบคุมสื่อวิทยุและโทรทัศน์มีการออกระเบียบของคณะกรรมการกำกับดูแลวิทยุและ โทรทัศน์หรือ กบว. ในการตรวจเซ็นเซอร์รายการวิทยุและโทรทัศน์

กาญจนา แก้วเทพ (2540) นำแนวคิดจากกลุ่มเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) อธิบายการทำงานของสื่อที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจทุนและอำนาจการเมืองไว้ ว่ากลุ่มชั้นนำ (elite) ซึ่งมีอำนาจทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองอยู่ในมือ คนกลุ่มนี้จะใช้อำนาจนั้นเข้ามาควบคุม กลไกด้านสื่อมวลชนของสังคมไปด้วยในลักษณะเป็นผู้ครอบครองกรรมสิทธิ์ (Ownership) ทั้งนี้ เพื่อรักษาสถานภาพเดิมที่ได้เปรียบของตนเองเอาไว้ ดังนั้นหน้าที่โดยพื้นฐานของสื่อมวลชน โดยเฉพาะในรายงานข่าวจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของผู้มีอำนาจ (authority) โดยตรงจึงจำเป็นต้องสร้างความชอบธรรมให้แก่ผู้มีอำนาจ ผลที่ตามมาเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยง ไม่ได้ว่าเนื้อหาของข่าวสารจะมีลักษณะไม่สมดุลทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อเป็นการเอาใจนายทุน ซึ่งมีอำนาจทางการเมือง (การวิเคราะห์สื่อ,แนวคิดและเทคนิค, 2542)

ดังนั้นการทำงานของฝ่ายข่าวไอทีวีจึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องตกอยู่ภายใต้การบัญชาของ ฝ่ายบริหารที่เข้ามามีส่วนกำหนดเนื้อหาการนำเสนอข่าวเพื่อรักษาภาพลักษณ์ของผู้เป็น นายทุนใน กรณีนี้ได้แก่ บุคคลในกลุ่มธุรกิจของชินคอร์ป หรือพรรคไทยรักไทย

6. การส่งบุคคลจากฝ่ายบริหารเข้าควบคุมการทำงานโดยตรง

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อดีตพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีและเอกสารลำดับเหตุการณ์แทรกแซงการ ทำงานของฝ่ายข่าวไอทีวี พบว่าเมื่อเช้าใกล้วันเลือกตั้ง 6 มกราคม 2544 เริ่มมีสัญญาณที่ชัดเจน มากขึ้นว่าการทำข่าวของไอทีวีเริ่มได้รับผลกระทบจากแรงบีบทางการเมือง โดยมีการสั่งหรือขอ ร้องด้วยวาจา ให้ลดการนำเสนอข่าวในทางการเมืองลงจากเดิม ทั้งในแง่ปริมาณ และความเข้มข้น ของข่าว แต่เมื่อผู้บริหารข่าวมีท่าที ที่จะไม่ยอมตามเพราะเห็นว่าเป็นการขัดต่อจริยธรรม และหลัก การทำงานของสื่อ ที่กองบรรณาธิการต้อง เป็นอิสระปลอดจากการแทรกแซงทางการเมืองใดๆ จึง เริ่มมีแรงบีบโดยตรงมายังผู้บริหารฝ่ายข่าวไอทีวี จนในที่สุดได้มีการสั่งปลด นายปิยะ มาลากุล ออกจากตำแหน่งผู้บริหารสูงสุดในฝ่ายข่าว และให้นายสรรค์ชัย เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการ บริษัทไอทีวี เข้ามาควบคุมการทำงานของฝ่ายข่าว โดยก่อนหน้านั้นหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 29 ธันวาคม 2543 ลงข้อความในจดหมายที่นายปิยะ มาลากุล เขียนถึงนายบุญคลี ปลั่งศิริ ผู้บริหารสูงสุดของชินคอร์ป มีข้อความตอนหนึ่งระบุว่า

“ผมเสียใจกับสิ่งที่เราคุยกันในวันนี้ ผมทำตามคำขอของคุณบุญคลีไม่ได้จริงๆ เพราะเริ่มสงสัยว่า ผมขายตัวเราและศักดิ์ศรีไปหรือเปล่า” (กรุงเทพธุรกิจ, 29 ธันวาคม 2543)

นอกจากนี้เนื้อหาในจดหมายยังสรุปได้ว่านายบุญคลีได้ขอให้นายปิยะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในการนำเสนอข่าว แต่เนื่องจากนายปิยะพิจารณาแล้วว่าควรยื่นหยัดอยู่บนจุดยืนของความถูกต้องในการนำเสนอข่าวสารไปยังประชาชน จึงไม่สามารถปฏิบัติตามคำขอของนายบุญคลีได้และเป็นสาเหตุของการสั่งปลดนายปิยะครั้งนี้

นอกจากการปลดนายปิยะ มาลากุล วันที่ 17 มกราคม 2544 ฝ่ายบริหารไอทีวียังได้เลิกจ้าง นางพิมพ์รัตน์ วงศ์วิรุฬห์ ผู้อำนวยการกองบรรณาธิการและการจัดการ สถานีโทรทัศน์ไอทีวี พันจกตำแหน่ง โดยนางพิมพ์รัตน์ ให้สัมภาษณ์ผ่านสื่อมวลชนหลายฉบับว่า นายบุญคลี ปลั่งศิริ ประธานกรรมการเรียกพบ และบอกเลิกจ้าง โดยให้เหตุผลว่านางพิมพ์รัตน์ ไม่สามารถตอบสนองนโยบายของผู้บริหารในการยกข่าวได้เพราะมีการขอมาบ่อยครั้ง และมีการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวจริง โดยพรรคไทยรักไทยกดดันผ่านผู้บริหารของบริษัท ชินคอร์ปอเรชั่นส์ (คำให้การทบทวน, กรุงเทพฯ: 254, หน้า 22)

ภายหลังการส่งผู้บริหารจากเครือชินคอร์ป เข้ามาดูแลการทำงานของฝ่ายข่าวโดยตรง นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ข่าวไอทีวีจะต้องถูกกำหนดเนื้อหาจากฝ่ายการเมืองได้ง่ายและแยบยลมากยิ่งขึ้น โดยสาเหตุที่ทำให้คนในฝ่ายข่าวรู้สึกวุ่นวายว่าแนวทางการทำงานข่าวเริ่มเปลี่ยนไปเป็นผลมาจากความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนระบบการทำงานของกองบรรณาธิการข่าวหลังจากที่นายนายสรรค์ชัย เตียวประเสริฐกุล ผู้บริหารมาจากบริษัทเอไอเอส (บริษัทในเครือชินวัตร) เข้ามาดำรงตำแหน่ง กรรมการผู้จัดการของไอทีวี มีการปรับโครงสร้างการทำงานและโยกย้ายตำแหน่งในฝ่ายข่าว และนายสรรค์ชัยมีอำนาจเต็มที่ในด้านการบริหารสั่งการฝ่ายข่าว ซึ่งจากเดิมฝ่ายบริหารจะไม่เข้ามาสั่งการทำงานของฝ่ายข่าว จากเอกสารลำดับการแทรกแซงฝ่ายข่าวไอทีวีโดยพนักงานกลุ่ม 23 ระบุว่า

วันที่ 25 มกราคม 2544 นายสรรค์ชัย เตียวประเสริฐกุล กรรมการผู้จัดการ ประกาศโครงสร้างฝ่ายข่าวใหม่ทั้งหมดโดยย้ายนายก่อเขต จันทเลิศลักษณ์ จากฝ่ายข่าวไปสังกัดฝ่ายรายการ มอบหมายให้นายกิตติ สิงหาปัด ดูแล Producer และผู้ประกาศเท่านั้น จะเห็นว่าเป็นกลยุทธ์ในการลดบทบาทการรับผิดชอบหน้าที่ด้านข่าวของนายก่อเขต และนายกิตติลงด้วยการแต่งตั้งคนที่ฝ่ายบริหารเชื่อว่าสามารถสั่งการได้มาแทนที่

ตามปกติธรรมดาวิธีการส่งบุคคลฝ่ายบริหารเข้าควบคุมการทำงานโดยตรงมักเป็นวิธีการที่ทุกรัฐบาลในอดีตใช้มาโดยตลอด แม้จะไม่มีหลักฐานชัด แต่จากความเป็นจริงในสังคมไทยจะพบว่าเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาล แต่ละรัฐบาลจะต้องแต่งตั้งคนของฝ่ายการเมืองเช่น รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่เข้าไปกำกับดูแลองค์กรสื่อ ตัวอย่างเช่น องค์กรสื่อสารมวลชนแห่ง

ประเทศไทย จะมีการแต่งตั้งผู้อำนวยการอ.ส.ม.ท. เข้าไปจากฝ่ายการเมือง ส่วนสถานีวิทยุโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์เป็นต้นจะมีการแต่งตั้งอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์เข้าไปใหม่เสมอ

7. การไล่นักงานออกจากบริษัท

การเคลื่อนไหวของพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวีเริ่มต้นอีกครั้งหนึ่งและรุนแรงขึ้นในวันที่ 3 มกราคม 2544 พนักงานในฝ่ายข่าวประกอบด้วยผู้สื่อข่าว, โปรดิวเซอร์, บรรณาธิการข่าว, ผู้ประกาศข่าว จำนวนหนึ่งออกมาเคลื่อนไหวและออกแถลงการณ์ในนามกลุ่มผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนในไอทีวี เรียกร้องให้บริษัทชินคอร์ปผู้ถือหุ้นใหญ่ยุติการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ข้อเรียกร้องคือ ขอให้คืนสิทธิเสรีภาพในการรับรู้ข่าวสารให้กับประชาชน ยุติการใช้ไอทีวีเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อเอื้อประโยชน์ให้กับพรรคการเมือง (คำให้การกบฏ, กรุงเทพฯ: 2544, หน้า 71-72) ต่อมาฝ่ายบริหารไอทีวีมีคำสั่งลงวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2544 ให้ปลดพนักงานฝ่ายข่าว จำนวน 23 คนที่ออกมาเคลื่อนไหว โดยข้อความในคำสั่งระบุถึงผลการตรวจสอบกรณีพนักงานให้ข่าวสารอันทำให้บริษัทฯ เสื่อมเสียชื่อเสียง รวมทั้งพนักงานมีพฤติกรรมส่อไปในทางกระด้างกระเดื่อง มีความประพฤติเป็นปรปักษ์ต่อผู้บังคับบัญชา โดยบริษัทฯ ได้แจ้งข้อหาดังนี้

“ ท่านได้กระทำการทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำผิดอาญาโดยเจตนาแก่นายจ้าง หรือจงใจทำให้นายจ้างได้รับความเสียหาย หรือฝ่าฝืนข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน ระเบียบหรือคำสั่งอันชอบด้วยกฎหมายของนายจ้างเป็นกรณีร้ายแรงหรือประมาทเลินเล่อเป็นเหตุให้นายจ้างได้รับความเสียหายอย่างร้ายแรง โดยหนังสือฉบับนี้ บริษัทฯ จึงขอลเลิกจ้างท่านตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2544 เป็นต้นไป” (สำเนาหนังสือการเลิกจ้าง)

ต่อมาพนักงานที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมเหล่านั้นได้ดำเนินการต่อสู้ทั้งทางสังคมและทางคดี จนในที่สุดคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ได้ตัดสินด้วยมติเอกฉันท์ ให้ไอทีวีรับพนักงานทั้ง 23 คนกลับเข้าทำงานเพราะเห็นว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง แต่จนถึงขณะนี้ยังไม่มีการดำเนินการตามคำสั่งศาล โดยฝ่ายบริหารไอทีวีชุดปัจจุบันได้อุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์ ด้วยการนำเรื่องขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแรงงานกลาง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นายสรรค์ชัย เตียวประเสริฐสกุล กรรมการผู้จัดการสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ซึ่งเป็นผู้บริหารที่มาจากกลุ่มชินคอร์ป ซึ่งอธิบายเหตุผลในการปลดพนักงานทั้ง 23 คนว่าเป็นเหตุผลด้านการบริหารไม่เกี่ยวข้องกับการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าว นอกจากนี้ยังปฏิเสธด้วยว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใดๆทั้งสิ้นกับคำสั่งดังกล่าว

สรรเสริญ : มาตรา 41 นี้เจ้าของไปบังคับอะไรไม่ได้เลย ชัดขวางก็ไม่ได้

สรรเสริญ : ของผมที่หมายความว่า ผลกระทบไม่ใช่กับตัวผู้ให้ข่าว แต่หมายถึงผลกระทบในรูปบริษัท

ไพโรจน์ : นั่นละเหมือนกัน

อัชฌา : ถ้าผลกระทบต่อบริษัทก็ต้องว่ากันทางคดี

สรรเสริญ : อันนั้นคงเข้าไปในรูปของระเบียบบริษัท

(ถอดเทปการสอบสวนโดยนางสาว อังสนา เทศขยัน วันที่สอบสวน 13 มกราคม 2544)

จากเทปการสอบสวนนางสาวอังสนา เทศขยัน โปรดิวเซอร์ฝ่ายข่าว ไอทีวี พบว่า กรรมการสอบสวนซึ่งส่วนใหญ่เป็นระดับบริหารฝ่ายต่างๆของไอทีวี ได้ตั้งประเด็นความผิดของนางสาวอังสนา ในการออกไปให้สัมภาษณ์จนนำความเสียหายมาสู่บริษัท แม้รัฐธรรมนูญมาตรา 41 จะรองรับสิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของพนักงานในองค์กรสื่อ แต่ในกรณีนี้ทางฝ่ายบริหารไอทีวี นำกฎระเบียบของบริษัทมาเป็นเหตุผลในการเลิกจ้าง โดยระบุว่า การกระทำของนางสาวอังสนาและพวกเป็นการกระทำที่ขัดต่อระเบียบบริษัทและสามารถลงโทษได้

8. การยื่นข้อเสนอดำเนินการให้ตำแหน่ง

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในไอทีวีแม้ว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้เคยปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเข้าไปสั่งการใดๆในเรื่องดังกล่าว อย่างไรก็ตามจากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่าในระหว่างที่ไอทีวีอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผลัดผู้บริหารฝ่ายข่าว ได้มีการติดต่อให้ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวที่ต่อต้านการเข้ามาซื้อหุ้นของบริษัทชินคอร์ปเข้าพบพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร หัวหน้าพรรคไทยรักไทยในขณะนั้นแต่ผู้อำนวยการฝ่ายข่าวคนดังกล่าวได้ปฏิเสธไป จนกระทั่งต่อมามีคำสั่งย้ายผู้อำนวยการข่าวไปเป็นที่ปรึกษาของประธานบริษัทและไม่ให้เกี่ยวข้องกับรายการใดๆของสถานี นอกจากนี้นักสื่อสารมวลชนผู้หนึ่ง(ขอปกปิดนาม) ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านการวิเคราะห์ข่าวจนได้รับความเชื่อถือและเป็นที่รู้จักของประชาชนคนหนึ่งได้ให้ข้อมูลว่าเคยได้รับการทาบถามจากพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ให้เข้าไปบริหารงานในฝ่ายข่าวไอทีวีด้วยตัวเองภายหลังที่มีการโยกย้ายตำแหน่งผู้บริหารฝ่ายข่าว แต่ได้ปฏิเสธไปเนื่องจากเห็นว่าเป็นการไม่เหมาะสมและจะทำให้ตนไม่ได้รับความเชื่อถือจากประชาชนอีกต่อไป อย่างไรก็ตามสื่อมวลชนผู้นี้ให้รายละเอียดว่าเป็นการชักชวนเท่านั้นไม่ได้สัญญาว่าจะได้ตำแหน่งดังกล่าวขึ้นเนื่องจากการตัดสินใจขึ้นอยู่กับผู้บริหารของไอทีวี

“เขามาชวนอยากให้เราไปทำงานกับเขาที่ไอทีวี ถ้าเรารับข้อเสนอเขาจะไปคุยกับคุณบุญคดี ปลั่งศิริ (ผู้บริหารสูงสุดของชินคอร์ป) แต่ในที่สุดแล้วก็เป็นเรื่องของคุณบุญคดี อยู่ที่คุณบุญคดีจะตัดสินใจถึงคุณทักษิณเสนอไปมันก็ต้องไปเข้าสู่ระบบของบริษัทให้เขาพิจารณาก่อนใจ ทำได้หรือไม่ได้ก็

ต้องไปว่ากันอีก แต่ถามว่าคุณทักษิณรับรู้เรื่องไล่พนักงานออกไหม ผมว่ารับรู้แน่นอน” (ขอปกปิดนาม, สัมภาษณ์วันที่ 10 กันยายน 2544)

แม้พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จะปฏิเสธว่าไม่ได้มีส่วนร่วมในการปลดพนักงานดังกล่าว แต่การที่บริษัทชินคอร์ปอร์เรชั่นส์ เป็นธุรกิจของตระกูลชินวัตรย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะมีผู้ตั้งข้อสังเกตถึงความเกี่ยวข้องและส่งผลกระทบต่อพันตำรวจโททักษิณ ในการใช้อำนาจลิดรอนสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชน

นอกจากนี้กรณีของไอทีวียังสะท้อนให้เห็นปัญหาการแทรกแซงสื่อที่ยังคงมีอยู่แม้จะมีหลักประกันคุ้มครองตามมาตรา 39 และ 41 แต่ในท้ายที่สุดเมื่อยังไม่มีกฎหมายออกมารองรับ สิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนับว่ายังเป็นการคุ้มครองที่ขาดประสิทธิภาพ

สรุปการแทรกแซงสื่อมวลชนจากกรณีสถานีโทรทัศน์ไอทีวี พบว่ามีรูปแบบและวิธีการทั้งแบบใหม่และแบบเก่าซึ่งนำเสนอเป็นแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 แสดงกระบวนการแทรกแซงกรณีศึกษาจากสถานีโทรทัศน์ไอทีวี

1.2 กรณีสถานีวิทยุโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์ยุติบทบาทการจัดรายการด้านข่าวของนางฟองสนาน จามรจันทร์ และกรณีการใช้สื่อของรัฐประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล สถานีวิทยุและโทรทัศน์ถูกจำกัดบทบาทให้อยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐมาตั้งแต่ในยุคเริ่มต้น ตามแนวคิดที่ว่า คลื่นความถี่เป็นสมบัติสาธารณะ รัฐจึงเข้าไปควบคุมโดยอาศัยเหตุผลทางความมั่นคงของประเทศในการยึดครองและใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ โดยเฉพาะสื่อของรัฐเช่น กรมประชาสัมพันธ์ มีภารกิจหลักในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

ของรัฐบาลไปสู่ประชาชน ทำให้พนักงานทุกคนมีกรอบในการทำงานตามกฎระเบียบของทางราชการมาตั้งแต่ต้น และนโยบายส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลที่มักใช้สื่อกรมประชาสัมพันธ์ ผลิตข่าวสารตลอดจนโฆษณาชวนเชื่อเพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่รัฐบาล จวบจนกระทั่งรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.2540) ให้สิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนในสังกัดของรัฐให้ปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอีกต่อไป

การศึกษาในส่วนนี้ผู้วิจัยจะยกตัวอย่าง การควบคุมของรัฐที่เกิดขึ้นในกรมประชาสัมพันธ์เพื่อแสดงให้เห็นว่าการรับประกันสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนในหน่วยงานของรัฐตามมาตรา 41 วรรคที่ 3 ที่ให้การคุ้มครองข้าราชการ พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจในกิจการวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ให้มีเสรีภาพเช่นเดียวกับลูกจ้างเอกชน ยังไม่มีผลเป็นรูปธรรมเนื่องจากสื่อของรัฐยังคงตกอยู่ภายใต้อำนาจทางการเมืองตามแนวคิดแบบอำนาจนิยม

จากการศึกษาพบว่านับตั้งแต่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเข้าบริหารประเทศ มีการกระทำในลักษณะแทรกแซงการทำงานของกรมประชาสัมพันธ์ในหลายระดับด้วยกัน ดังนี้

- 1.2.1. การสั่งให้นางฟองสนาน จามรจันทร์ และนายสุริยงค์ หุณฑะสาร หยุดจัดรายการบันทึกสถานการณ์
- 1.2.2 การขอให้นำเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์
- 1.2.3 การสั่งปิดรายการตะวันรุ่งการปลดนางฟองสนาน จามรจันทร์ จากทุกรายการ
- 1.2.4 การใช้สื่อของรัฐเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล

1.2.1. การสั่งให้นางฟองสนาน จามรจันทร์ และนายสุริยงค์ หุณฑะสาร หยุดจัดรายการบันทึกสถานการณ์

รายการบันทึกสถานการณ์เป็นรายการแสดงความคิดเห็นและสัมภาษณ์เบื้องหลังประเด็นข่าวสำคัญในแต่ละวันทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคมออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เอฟ.เอ็ม 92.5 เมกกะเฮิร์ตส และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยทั่วประเทศ ดำเนินรายการโดยนายสุริยงค์ หุณฑะสาร และนางฟองสนาน จามรจันทร์ ออกอากาศทุกวันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 8.00 น.- 8.30 น.

จากข้อมูลในเอกสารที่นางฟองสนาน ส่งถึงนายชวรงค์ ลิมปทรมปาณี เลขาธิการสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย วันที่ ระบุไว้

วันที่ 11 พฤษภาคม 2544 มีคำสั่งทางโทรศัพท์จากนายปราโมทย์ รัฐวินิจ รองอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ให้นางฟองสนาน จามรจันทร์ หยุดจัดรายการบันทึกสถานการณ์อย่างกระทันหัน เพื่อย้าย

ไปจัดรายการข่าวยามเช้า ซึ่งเป็นการอ่านข่าวจากประชาสัมพันธ์จังหวัดเป็นส่วนใหญ่ ในช่วงเวลา 6.00 น.-7.00 น. นอกจากนี้การย้ายให้ไปจัดรายการใหม่ยังไม่มีแผนงานรองรับการจัดรายการมาก่อนทำให้ต้องไปวางแผนกระบวนการผลิตรายการและจัดทำจึงเกิดรายการรวมทั้งตั้งชื่อรายการก่อนออกอากาศล่วงหน้าเพียง 1 วัน

จากข้อมูลที่ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์นางฟองสนาน จามรจันทร์ ได้กล่าวว่า สาเหตุที่ถูกปลดจากหน้าที่เป็นผลมาจากการไม่ปฏิบัติตามคำขอของฝ่ายการเมือง

“ได้รับการเจรจาจากผู้หลักผู้ใหญ่ให้เลิกอ่านข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ออกอากาศ ให้พูดแต่ข่าวดีของผู้มีอำนาจ แต่พี่ไม่ยอมเราบอกว่ามีรัฐธรรมนูญคุ้มครองและการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์กลายเป็นเอกลักษณ์ของรายการและประชาชนก็ชอบฟัง มันมีประโยชน์สำหรับคนต่างจังหวัด กว่าจะได้อ่านหนังสือพิมพ์ช้ากว่าหรือไม่กี่ไม่ค่อยซื้อหนังสือพิมพ์กัน” (นางฟองสนาน จามรจันทร์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ในเอกสารดังกล่าวยังระบุด้วยว่า นายสมศักดิ์ เทพสุทิน รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่กำกับดูแลกรมประชาสัมพันธ์ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชน เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคมว่า ตนไม่ได้กลั่นแกล้งไม่ให้นางฟองสนานจัดรายการบันทึกสถานการณ์ แต่ให้ไปจัดรายการในช่วงเช้าเวลา 6.00 น. – 7.00 น. แทนนายปรีชา ทรัพย์โสภาก ซึ่งเสียชีวิตไปก่อนหน้านี้ โดยนายสมศักดิ์เห็นว่ารายการดังกล่าวมีผู้ฟังเป็นจำนวนมากกว่า และมีชื่อเสียงมากกว่ารายการบันทึกสถานการณ์ที่นางฟองสนาน เคยจัดอยู่

ส่วนนายสุริยงค์ หุณฑะสาร ซึ่งจัดรายการ บันทึกสถานการณ์ร่วมกับนางฟองสนานนั้น นายปราโมทย์มีคำสั่งให้หยุดจัดรายการโดยให้เหตุผลว่าให้ไปทำหน้าที่บริหารงานแต่เพียงอย่างเดียว

1.2.2 การขอให้งดนำเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์

ต่อมาภายหลังนางฟองสนาน จามรจันทร์ ได้จัดรายการตะวันรุ่ง ซึ่งเป็นการรวบรวมข่าวสารจากทุกแหล่งมาออกอากาศในเวลา 6.00 น.- 7.00 น. แต่จากการศึกษาข้อมูลที่นางฟองสนาน จามรจันทร์ ยื่นต่อสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทยที่ระบุว่า นายสุชาติ สุชาติเวชภูมิ รักษาการอธิบดีกรมประชาสัมพันธ์ในขณะนั้น ได้กล่าวหลายครั้งที่จะให้นางฟองสนานนำเสนอข่าวของรัฐบาล และไม่ต้องการให้อ่านข่าวจากหนังสือพิมพ์ในรายการตะวันรุ่ง ซึ่งหนังสือพิมพ์ในขณะนั้นมักมีข้อความพาดหัวข่าวที่กระทบต่อรัฐบาล ซึ่งนางฟองสนานเสนอว่าหากเป็นข่าวเด่นๆก็น่าจะอ่านได้

ข้อมูลเพิ่มเติมที่ได้จากการสัมภาษณ์นางฟองสนาน จามรจันทร์ ระบุว่า สาเหตุที่ถูกปลดจากหน้าที่เป็นผลมาจากการไม่ปฏิบัติตามคำขอของฝ่ายการเมือง

“ได้รับการเจรจาจากผู้หลักผู้ใหญ่ให้เลิกอ่านข่าวพาดหัวหนังสือพิมพ์ออกอากาศ ให้พูดแต่ข่าวดีของผู้มีอำนาจ แต่พี่ไม่ยอมเราบอกว่ามีรัฐธรรมนูญคุ้มครองและการอ่านข่าวหนังสือพิมพ์กลายเป็นเอกลักษณ์ของรายการและประชาชนก็ชอบฟัง มันมีประโยชน์สำหรับคนต่างจังหวัด กว่าจะได้อ่านหนังสือพิมพ์ช้ากว่าหรือไม่ก็ไม่ค่อยซื้อหนังสือพิมพ์กัน” (นางฟองสนาน จามรจันทร์, สัมภาษณ์)

1.2.3 การสั่งปิดรายการตะวันรุ่งและปลดนางฟองสนาน จามรจันทร์ จากทุกรายการ

จากเอกสารร้องเรียนของนางฟองสนาน จามรจันทร์ ที่ส่งถึงสมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยระบุว่าเมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม 2544 นายสุชาติ สุชาติเวชภูมิ ได้ออกคำสั่งปิดรายการตะวันรุ่งเป็นลายลักษณ์อักษร ตามข้อเสนอของนายดุष्ฎิ สินเจิมศิริ ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ด้วยเหตุผลว่าเนื้อหาที่นำเสนอเป็นเหตุการณ์ใกล้ตัว (ไม่ใช่ข่าวประชาสัมพันธจังหวัด) และให้นางฟองสนาน จามรจันทร์ หยุดจัดรายการโดยให้เหตุผลว่า นางฟองสนานมีตำแหน่งที่สูงอยู่แล้ว คือเป็นข้าราชการระดับ 8 ไม่ควรมาจัดรายการแต่ควรไปทำหน้าที่ด้านบริหารเพียงอย่างเดียว

จากกรณีของนางฟองสนาน จามรจันทร์ และนายสุริยง หนุณทसार เป็นหนึ่งในหลายๆกรณีที่มีการยื่นเรื่องร้องเรียนไปยังผู้ตรวจการรัฐสภาโดยพรรคประชาธิปัตย์เพื่อให้มีการสอบสวนหาข้อเท็จจริง ซึ่งต่อมาภายหลังผู้ตรวจการรัฐสภาได้มีหนังสือแจ้งผลวินิจฉัย สรุปคำชี้แจงจากกรมประชาสัมพันธ์ลงวันที่ 5 เมษายน 2544 มีเนื้อหาดังนี้

“ การสั่งเปลี่ยนแปลงรายการและการถอดรายการบันทึกสถานการณื กรมประชาสัมพันธ์ เป็นไปตามนโยบายในการปรับปรุงและพัฒนางานด้านการประชาสัมพันธ์ที่ทำมาอย่างต่อเนื่องมีการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ในสายงานต่างๆเป็นประจำ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนการปรับโครงสร้างอัตรากำลังและโครงการส่งเสริมประสิทธิภาพที่กรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนตามนโยบายการปฏิรูประบบราชการ”

นอกจากนี้คำชี้แจงยังระบุว่า การปรับเปลี่ยนการทำงานของบุคคลทั้งสอง เป็นเพราะมีการปรับอัตรากำลังและโครงสร้างของกรมประชาสัมพันธ์ และบุคคลทั้งสองได้รับความดีความชอบเลื่อนขึ้น โดยนายสุริยง หนุณทसार ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการส่วนกระจายเสียงภายในประเทศ สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย ส่วนนางฟองสนาน จามรจันทร์ ได้รับเลื่อนขั้นให้ดำรงตำแหน่งผู้สื่อข่าวระดับ 8 ดังนั้นความรับผิดชอบตามภารกิจหน้าที่จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนให้

เป็นไปตามลักษณะของตำแหน่งที่ได้รับ และรายการบันทึกสถานการณ์มิใช่ภารกิจหลักของตำแหน่งในสายงานบริหาร มิฉะนั้นจะเกิดความเสียหายเกิดขึ้นในหน่วยงานที่ได้รับการแต่งตั้งจะขาดผู้บริหาร จึงไม่ได้มีการถอดรายการบันทึกสถานการณ์แต่อย่างใด ยังคงนำเสนอตามปกติ ส่วนการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลได้ดำเนินการตามระเบียบข้าราชการเป็นการบริหารราชการภายในของกรมประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาการควบคุมของรัฐในอดีตพบว่า วิธีการที่นำมาใช้เช่น การปลดนางฟองสนานและนายสุริยงคือออกจากหน้าที่รับผิดชอบ เป็นวิธีการเก่าแก่ที่รัฐบาลในอดีตเคยนำมาใช้กับนายสรรพสิริ วิริยศิริ ซึ่งนำภาพเหตุการณ์ณ์นองเลือด 6 ตุลาคม 2519 ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม จนเป็นเหตุให้นายสรรพสิริถูกปลดออกจากทุกตำแหน่ง (วิโรจน์ ประกอบพิบูลย์, 2542)

โดยรูปแบบการแทรกแซงดังกล่าวเป็นไปตามแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองที่อำนาจรัฐเป็นผู้ควบคุมองค์กรสื่อมวลชนของรัฐ และผู้อยู่ใต้อำนาจรัฐคือข้าราชการจำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบของทางราชการ แม้กรณีที่เกิดขึ้นกับนายสุริยง และนางฟองสนานจะถือเป็นการกระทำที่ขัดรัฐธรรมนูญ มาตรา 41 ซึ่งให้ความคุ้มครองสื่อมวลชนของรัฐไม่ให้ตกอยู่ภายใต้การควบคุมจากอำนาจบริหาร แต่เนื่องจากยังไม่มีพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สื่อเป็นอิสระจากผู้มีอำนาจ

1.2.4 การใช้สื่อของรัฐเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล

กรณีที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ทำเนียบรัฐบาล ได้มีหนังสือเวียนเรื่อง การประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐมนตรี ลงวันที่ 13 มิถุนายน 2544 ถึงรัฐมนตรีทุกคน ให้ใช้ประโยชน์จากรายการ"กรองสถานการณ์" และรายการ "จับตาสถานการณ์" ทางสถานี โทรทัศน์ ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล โดยข้อความในคำสั่งตอนหนึ่งระบุว่า "กรมประชาสัมพันธ์ได้ปรับปรุงการดำเนินงานของสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 และสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ให้เข้าสู่"ยุคปรับปรุงใหม่" จึงขอเชิญชวนรัฐมนตรีทุกคนใช้บริการออกอากาศประชาสัมพันธ์ผลงานหรือชี้แจงทำความเข้าใจต่อประชาชน

กรณีดังกล่าวแม้สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์จะเป็นหน่วยงานของรัฐ แต่อาจเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ต้องการให้คลื่นความถี่อันเป็นสมบัติสาธารณะได้ทำหน้าที่เพื่อสังคมโดยรวมในการนำเสนอข่าวสารจากหลายๆด้าน

นอกจากนี้จากการศึกษาข้อมูลของพรรคประชาธิปัตย์โดยนายจรินทร์ ลักษณะวิศิษฎ์ เปิดเผย

ข้อมูลแกสื่อมวลชนในเวทีปาฐกถาำเรื่อง "การปฏิรูปสื่อ" เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2544 จากการศึกษาที่พรรคประชาธิปัตย์ในฐานะพรรคฝ่ายค้านได้ตั้งทีมงานตรวจสอบความถี่ในการนำเสนอข่าวของวิทยุแห่งประเทศไทย ปรากฏว่าตั้งแต่วันที่ 25 กรกฎาคม-23 สิงหาคม มีข่าวของรัฐบาล 391 ข่าว ขณะที่ข่าวของฝ่ายค้านได้ออกอากาศเพียง 18 ข่าว เดือนกรกฎาคมเสนอข่าวรัฐบาล 103 ข่าว ฝ่ายค้านไม่มี เดือนสิงหาคม เสนอข่าวรัฐบาล 337 ข่าว ฝ่ายค้าน 29 ข่าว กันยายน เสนอข่าวรัฐบาล 263 ข่าว ฝ่ายค้าน 20 ข่าว เดือนตุลาคม ข่าวรัฐบาล 314 ข่าว ฝ่ายค้าน 19 ข่าว และครึ่งเดือนพฤศจิกายน ข่าวรัฐบาล 195 ข่าว ฝ่ายค้าน 7 ข่าว (หนังสือพิมพ์มติชน, 7 ธันวาคม 2544)

ต่อมาเมื่อมีการแทรกแซงรายการแสดงความคิดเห็นทางการเมือง ซึ่งจัดโดยนายวงษ์พันธุ์ ณ ตะกั่วทุ่ง สมาชิกวุฒิสภา จังหวัด พังงา โดยเมื่อวันที่ 22 สิงหาคม 2544 ทางสถานีวิทยุรัฐสภา โดยเชิญนายบุญเลิศ ช่างใหญ่ บรรณาธิการอาวุโสหนังสือพิมพ์มติชน แสดงความเห็นในเรื่องเสรีภาพของสื่อ ซึ่งนายบุญเลิศได้แสดงความเห็นตรงกันข้ามกับรัฐบาล แต่ออกอากาศไปได้ระยะหนึ่ง เจ้าหน้าที่มาบอกว่าออกอากาศไม่ได้ อ้างว่าดาวเทียมเสีย

สรุปการควบคุมของรัฐกรณีสถานีวิทยุโทรทัศน์กรมประชาสัมพันธ์กรณีนางฟองสนาน จามรจันทร์

กรณีกรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นหน่วยงานในการกำกับดูแลของภาครัฐ ดังนั้นนักการเมืองหรือผู้มีอำนาจในรัฐบาลจึงต้องการใช้ประโยชน์จากองค์กรสื่อของรัฐให้เป็นไปตามที่ต้องการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศราวดี ห่วงสมุทร (2536) ซึ่งศึกษาเรื่อง อำนาจของนักการเมืองต่อการนำเสนอข่าวขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) พบว่าการใช้อำนาจของนักการเมืองเป็นการใช้อำนาจสั่งการเพื่อให้มีการปฏิบัติให้เป็นไปตามความต้องการ โดยใช้อำนาจควบคุมไปใน 2 ลักษณะ คือการใช้อำนาจสั่งการตามระบบ และการใช้อำนาจสั่งการนอกระบบ ซึ่งการใช้อำนาจนี้ก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งในกลุ่มต่างๆ ในระดับความรุนแรงที่แตกต่างกัน นักการเมืองต้องการคงไว้ซึ่งอำนาจในการควบคุมการบริหารงานและการดำเนินงานของอ.ส.ม.ท. ในฐานะกลไกของรัฐในการทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภาพพจน์ที่ดีของรัฐบาล สำหรับกรณีของนางฟองสนานสามารถสรุปเป็นแผนภูมิได้ดังต่อไปนี้

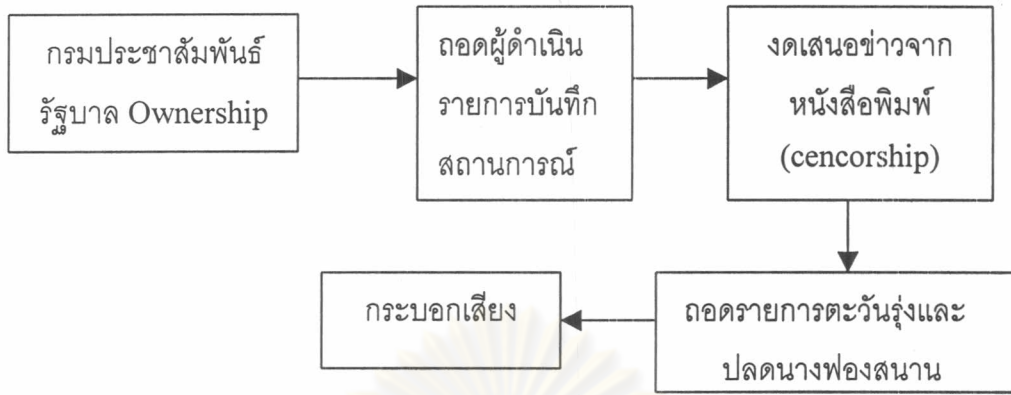
1.2.1.การถอดนางฟองสนาน จามรจันทร์ และนายสุริยงค์ หุณฑะสาร ออกจากการจัดรายการบันทึก

สถานการณ์

1.2.2 การขอให้งดนำเสนอข่าวจากหนังสือพิมพ์ (censorship)

1.2.3 การถอดรายการตะวันรุ่ง และปลดนางฟองสนาน จามรจันทร์ ออกจากทุกรายการ

1.2.4 การใช้สื่อของรัฐเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาล

แผนภูมิที่ 2 แสดงการควบคุมของรัฐกรณีสถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

1.3 กรณีเครือเนชั่น

จากปรากฏการณ์การแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร พบว่า เครือเนชั่น นับเป็นหนึ่งในจำนวนสื่อมวลชนหลายกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการอันเข้มขันจากรัฐบาลมากที่สุด ทั้งนี้จากการศึกษาพบว่า การที่เครือเนชั่นเป็นสื่อที่ขยายธุรกิจใหญ่ครบวงจรทั้งหนังสือพิมพ์ ภาษา

อังกฤษ “ The Nation” หนังสือพิมพ์ภาษาไทย “คมชัดลึก” “กรุงเทพธุรกิจ” “เนชั่นสุดสัปดาห์” นอกจากสื่อสิ่งพิมพ์แล้วเครือเนชั่นยังผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ดังต่อไปนี้

- 1.รายการสรยุทธวิเคราะห์ทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี
- 2.รายการทางสถานีวิทยุ 90.5 เม็กกะเฮิร์ตซ
- 3.สถานีข่าว เนชั่นแซนแนลทางยูซีช่อง 8
- 4.ผลิตรายการ “ เนชั่น นิวส์ทอล์ค” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
- 5.ผลิตรายการ”เบื่องลึกลับข่าว” ทางช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์
- 6.ผลิตรายการ ทางช่อง 5

รวมทั้งการนำเสนอข่าวของเครือเนชั่นยังเน้นไปที่การวิเคราะห์ เจาะลึกและตรวจสอบกระบวนการทางการเมืองและได้รับความเชื่อถือจากประชาชนเป็นอย่างมาก ซึ่งเครือเนชั่นได้มีการนำเสนอข่าวเชิงตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จนนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตที่ว่ารัฐบาลมีความพยายามที่จะกีดกันการทำงานของเครือเนชั่น

“ เครื่องเนชั่นถูกแทรกแซงการทำงานจากผู้ใหญ่ ในรายการการเมืองทุกรายการทั้งวิทยุและโทรทัศน์ เป็นผลให้ดาราของสถานีทุกคนถูกห้ามออกอากาศ บนความปฏิเสธว่าไม่มีใครร่วมรู้เห็นในเหตุการณ์การถอดปลั๊กรายการเนชั่นครั้งนี้เป็นที่รู้กันว่าสื่อเครื่องเนชั่น และไทยโพสต์ คือหนังสือพิมพ์สองฉบับที่มองการเมืองต่างไปจากรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรมาตลอด โดยเฉพาะเนชั่นมีทั้งวิทยุโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษและภาษาไทย “ (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ วันที่ 8-14 มีนาคม 2545)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่านับตั้งแต่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเข้ามาคุมอำนาจทางการเมืองและอำนาจทางธุรกิจ บริษัทในเครื่องเนชั่นได้รับผลกระทบจากการปรับเปลี่ยนและการถอดรายการต่างๆออกจากสถานีโทรทัศน์และวิทยุ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 การยกเลิกรายการวิทยุและโทรทัศน์ของเครื่องเนชั่น

จากการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เครื่องเนชั่นร้องเรียนไปยังสมาคมนักข่าววิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ระบุว่า

- 1.3.1.1 รายการสรยุทธวิเคราะห์ ผลิตโดยเครื่องเนชั่น ถูกสถานีโทรทัศน์ไอทีวีขอระงับการออกอากาศโดยไม่แจ้งสาเหตุ
- 1.3.1.2 ยกเลิกรายการ เนชั่นนิวส์ทอล์ค
- 1.3.1.3 ยกเลิกรายการเบื่องลึกหลังข่าว ทางช่อง 11
- 1.3.1.4 ยกเลิกรายการจับตาสภาใหม่ ทางช่อง 11
- 1.3.1.5 ยกเลิกสัญญารายการทางสถานีวิทยุทั้งหมดของเครื่องเนชั่น

ในวันที่ 4 มีนาคม 2545 ตัวแทนจากบริษัทสมาร์ทบอมบ์ จำกัด ผู้รับสัมปทานคลื่นเอฟ.เอ็ม 90.5 ซึ่งเครื่องเนชั่นร่วมผลิตรายการวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.00 –15.00 น., 18.30-19.00 น.และ 19.30 น.-20.30 น.โดยใช้ชื่อว่าศูนย์ข่าวเนชั่น ได้แจ้งยกเลิกรายการทั้งหมดมายังเครื่องเนชั่น โดยให้เหตุผลว่าผู้ใหญ่ของกรมการพลังงานทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหม ผู้เป็นเจ้าของคลื่นต้องการปรับผังรายการของสถานีใหม่โดยไม่มีทีมงาน “ เนชั่น” ร่วมผลิตอีกต่อไป ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารในเครื่องเนชั่นเชื่อว่าเป็นผลต่อเนื่องมาจากกรณีนำเสนอการสัมภาษณ์.ต.ประสงค์ สุนศิริ ซึ่งกำลังมีความขัดแย้งกับรัฐบาล

นอกจากนี้ยังเชื่อว่าเกี่ยวข้องกับการที่ เนชั่นแซนแนล ทางยูบีซี 8 สัมภาษณ์อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ในประเด็นจดหมายลอบบี้อิสต์เพื่อไกล่เกลี่ยความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิกรีวิว

1.3.2 การเซ็นเซอร์เนื้อหารายการ

ขณะที่รายการเก็บตกจากเนชั่น ซึ่งออกอากาศทางยูบีซี ช่อง 8 เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2545 กำลังอยู่ระหว่างการสัมภาษณ์น.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ในประเด็น ”บุรุษคาบไปป์” ที่พันตำรวจโท ทักษิณ ระบุว่า เป็นผู้อยู่เบื้องหลังการให้ข่าวแก่นิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว แต่รายการดังกล่าวถูกระงับสัญญาณกลางอากาศ ขณะที่สถานีแม่ข่ายของยูบีซีอ้างว่าเกิดความขัดข้องทางเทคนิคจึงทำให้สัญญาณภาพหายไป ขณะที่การสัมภาษณ์ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องโดยมีการเชื่อมสัญญาณเสียงจากห้องส่งเพื่อออกอากาศผ่านทางคลื่นวิทยุเอฟ.เอ็ม.90.5

1.3.3 การเซ็นเซอร์ตัวบุคคล

นอกจากนี้ผู้บริหารของเครือเนชั่นยังได้รับการแจ้งอย่างไม่เป็นทางการจากผู้บริหารของสถานีโทรทัศน์ยูบีซีว่าผู้ใหญ่มิต้องการให้สุทธิชัย หยุ่น, สรยุทธ สุทัศนะจินดา, กนก รัตน์วงศ์สกุล และพีรพัฒน์ วัฒนากิริมย์ มีชื่อเป็นผู้จัดรายการซึ่งออกอากาศทางยูบีซี 8 และวิทยุ 90.5 อีกต่อไป ส่งผลให้เครือเนชั่นออกแถลงการณ์ยุติบทบาทในการนำเสนอข่าวสารทางการเมือง โดยมีเพียงข่าวเศรษฐกิจ สังคม บันเทิง กีฬาและข่าวต่างประเทศ

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของเนชั่น แชนแนล หรือยูบีซี ช่อง 8 อธิบายว่าตามสัญญาที่ระบุไว้ในความร่วมมือระหว่างสถานีโทรทัศน์ยูบีซี กับเครือเนชั่น คือความเป็นอิสระในการนำเสนอข่าวสาร การที่เครือเนชั่นถูกกดดันเช่นนี้จึงเชื่อว่าเป็นการแทรกแซงจากผู้มีอำนาจในรัฐบาล

“หลักการเบื้องต้นในสัญญาได้บอกไว้อย่างชัดเจนว่าเขาจะไม่มายุ่งเกี่ยวกับการนำเสนอข่าว โดยการส่งสัญญาณไปที่ยูบีซี ส่งทางไฟเบอร์ ออฟติก แล้วออกอากาศเลยในสัญญาระบุไว้ว่าจะไม่มีการเซ็นเซอร์ อันนั้นคือสัญญาที่เขาอมรับมาตั้งแต่ต้น ซึ่งถ้าเขาไม่อมรับเราก็ไม่เซ็นสัญญา ตามว่าแทรกแซงแบบไหน แบบไหนที่เรียกว่าแทรกแซง การโทรศัพท์คุยกันบางครั้งผมว่ามันไม่ใช่ การแทรกแซง ผมว่ามันคุยกันได้ เราประสานกันได้ซึ่งบางครั้งอาจจะจริงที่เราเล่นเขามากไปหรือเปล่า ก็โทรมาถามกันได้ แต่ที่ผมถือว่าแทรกแซงคือ ห้ามเล่นเรื่องนี้เลย ที่ติดต่อมามีหลายคนหลายระดับ คือห้ามเล่นเรื่องนี้ได้ไหม มาในรูปของการขอร้องได้ไหม เราเชื่อว่าส่วนใหญ่มันไม่ได้มาจากเขาโดยตรง มันมาอีกทอดหนึ่งมากกว่า” (อติศักดิ์ ลิ้มปรั่งพัฒนกิจ, ผู้บริหารเนชั่นแชนแนล, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ผู้บริหารยูบีซี ช่อง 8 ยังตั้งข้อสังเกตว่า ผู้มีอำนาจใช้ยูบีซี ช่อง 8 เป็นเครื่องมือในการกดดันการนำเสนอข่าวของเครือเนชั่นจากสื่ออื่นๆ เช่นหนังสือพิมพ์ ที่มักมีการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอย่างต่อเนื่อง

“มันก็ทั้งทางยูบีซีเอง ทางซีพี แล้วก็ทางการเมือง ก็มีการคุยกันบ้างว่า คุณธนินทร์ ประธานซีพีก็เป็นทีที่ปรึกษาให้แก่รัฐบาล ผมว่าบางครั้งทีว่ามันไม่ได้แรงอะไร แต่ผมคิดว่าเขาเอาไปโยงกันเป็นตัวบุคคล อย่างคุณโสภณ (ซึ่งร่วมจัดรายการนี้ด้วย) ทางทีวีก็ไม่ได้แรงอะไร แต่คุณโสภณเขาเขียนคอลัมน์ เขียนวิจารณ์คุณทักษิณ บางครั้งเข้าใจกันผิด ทางทีวีไม่ได้พูดอะไรเลยแต่เอาไปโยงเป็นเรื่องเดียวกัน นี่คือปัญหาของเรา จริงๆแล้วทางยูบีซี 8 วิพากษ์วิจารณ์น้อยกว่าหนังสือพิมพ์เยอะเลย” (อดิศักดิ์ ลิ้มปรั่งพัฒนกิจ, ผู้บริหารเนชั่นแซนแนล, สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับผู้บริหารระดับสูงในเครือเนชั่นที่กล่าวยอมรับกับแรงกดดันที่เกิดขึ้นกับธุรกิจโดยรวมที่มีอยู่ในเครือเนชั่น

“ปัจจุบันรูปแบบมันเปลี่ยนไปกลายเป็นการกดดันทางธุรกิจ ยิ่งเราขยายไปทั้งหนังสือพิมพ์ วิทย์ ทีวี มากขึ้น ทำให้มีจุดที่เขาจะกดดันมากตามไปด้วย นี่คือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เราก็รู้ว่าถ้าเราทำหนังสือพิมพ์อย่างเดียวเราอาจจะสู้แบบเดิม แต่เรามีสื่อหลายรูปแบบ ต้องปรับวิธีการต่อสู้เหนื่อยมากขึ้น แต่เป้าหมายยังเหมือนเดิม ภารกิจของเราที่ต้องปกป้องไว้ ถ้าเมื่อไหร่ที่เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราก็ต้องบอกตัวเองว่าเราทำไม่ได้แล้ว” (สุทธิชัย หยุ่น, สัมภาษณ์)

ข้อมูลดังกล่าวสามารถนำทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง มาอธิบายได้ว่า สื่อมวลชนที่อยู่ภายใต้เงื่อนไขทางธุรกิจอย่างเครือเนชั่น ย่อมไม่อาจเป็นอิสระจากอำนาจของผู้ที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เป็นสาเหตุหนึ่งที่เครือเนชั่นประกาศยุติบทบาทในการตรวจสอบทางการเมืองทางสถานีโทรทัศน์ยูบีซีช่อง 8 ซึ่งสะท้อนให้เห็นการปรับตัวเพื่อรักษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสื่ออื่นๆในเครือ แม้ผู้บริหารจะอ้างว่าเป็นวิธีการหนึ่งในการตอบโต้รัฐบาลก็ตาม

1.3.4 ใช้อำนาจทางกฎหมายควบคุมการนำเสนอข่าว

สำนักข่าวรอยเตอร์ได้เสนอบทวิเคราะห์เกี่ยวกับคดีปิดทรัพย์สินของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี โดยหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจและหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ ได้ตีพิมพ์บทวิเคราะห์ดังกล่าวมีเนื้อหาระบุว่า

ต่อมาเจ้าพนักงานตำรวจสันติบาลออกหนังสือลงวันที่ 2 สิงหาคม 2544 ตักเตือนไปยังหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ฉบับ กรณีนี้นับเป็นการนำกฎหมายการพิมพ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งเคยเป็นกฎหมายที่สามารถใช้สั่งปิดหนังสือพิมพ์ในยุคเผด็จการทหารมาใช้

เมื่อนำกรอบแนวคิดตามรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 มาพิจารณาจะเห็นได้ว่าการกระทำดังกล่าวของเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 39 ที่ระบุไว้ว่า “บุคคลย่อม

มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา และการสื่อความหมายโดยวิธีอื่น “

การที่สื่อมวลชนนำเสนอความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ ในเรื่องที่กำลังเป็นประเด็นที่อยู่ในความสนใจของประชาชนนั้นเป็นเรื่องปกติ แต่ตำรวจสันติบาลกลับกล่าวหาว่าเป็นการนำเสนอข่าวสารที่ขาดการรับผิดชอบ และส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ในประเด็นนี้ทางสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยได้ออกแถลงการณ์แสดงจุดยืนไม่เห็นด้วยกับการกระทำดังกล่าว ประเด็นสำคัญของแถลงการณ์ระบุว่า

“การที่เจ้าพนักงานนำพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ. 2484 มาตรา 36 มาใช้ยังขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ในมาตรา 39 อย่างสิ้นเชิง และเป็นการคุกคาม กดดันสื่อที่พยายามปฏิบัติหน้าที่ตามหลักวิชาชีพ “

1.3.5 การใช้อำนาจทางกฎหมายด้วยการตรวจสอบทรัพย์สินสื่อมวลชน

เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2545 ศูนย์สารสนเทศและติดตามประเมินผล สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือ ปปง. มีหนังสือคำสั่งให้ 17 สถาบันการเงินดำเนินการตรวจสอบข้อมูลการทำธุรกรรมทางการเงินของของบุคคลต่างๆ ที่มีนักการเมือง ข้าราชการประจำ นักธุรกิจ และยังมีสื่อมวลชนและครอบครัวรวมอยู่ด้วย ในจำนวนนี้มีรายชื่อของสื่อมวลชนเครือข่ายพร้อมครอบครัวไม่เว้นแม้แต่บุตรและภรรยา รวมอยู่ด้วยคือ นายสุทธิชัย หยุ่น นายโสภณณ องค์การณ และนายเทพชัย หย่อง ซึ่งบุคคลทั้ง 3 มีภาพชัดเจนว่าเป็นสื่อที่แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากรัฐบาล และเหตุการณ์ที่นับได้ว่าเป็นการกระทำที่แสดงถึงการใช้อำนาจรัฐในการข่มขู่คุกคาม และเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรง เนื่องจากบุคคลดังกล่าวไม่มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความผิดตามมูลฐาน 7 ประการที่สามารถนำไปใช้ตรวจสอบทรัพย์สินได้ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าหากสื่อมวลชนนำเสนอข่าวในเชิงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล อาจถูกดำเนินคดีในข้อหาร้ายแรงได้ เป็นผลให้เกิดความระมัดระวังในการนำเสนอข่าวที่สร้างความไม่พอใจแก่รัฐบาล

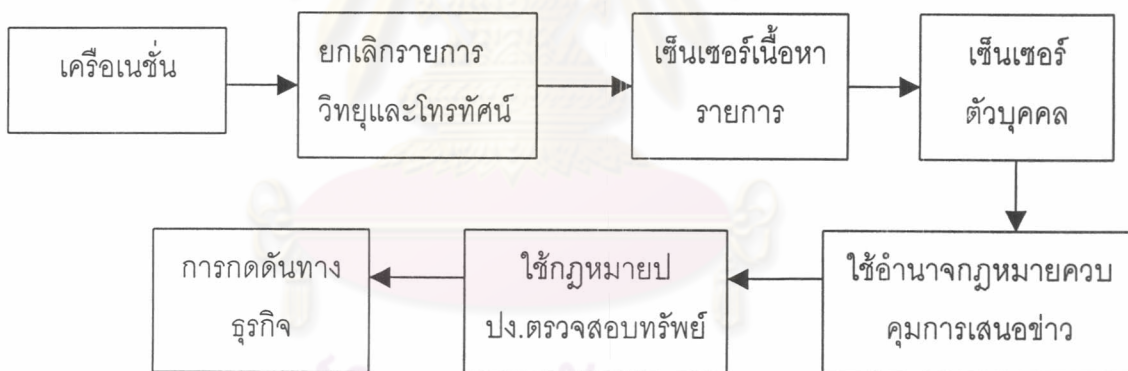
แม้ผู้บริหารเครือข่ายจะยืนยันถึงจุดยืนในการนำเสนอข่าวของสื่อในเครือข่าย แต่จากการศึกษาพบว่า การนำเสนอเนื้อหาทางสถานีโทรทัศน์ ยูบีซี ช่อง 8 ซึ่งเคยเป็นทางเลือกใหม่ และเป็นสถานีเพียงสถานีเดียวที่กล้าวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล แต่ปัจจุบันพบว่ามักหลีกเลี่ยงประเด็นทางการเมือง แต่หันไปเน้นการนำเสนอเนื้อหาทางข่าวสังคม อาชญากรรม ในลักษณะวิเคราะห์เจาะลึกมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่าผู้บริหารสื่อในเครือเนชั่น ยอมรับถึงแรงกดดันที่มีมากขึ้นตามการขยายผลงานทางด้านการสื่อสารของสื่อในเครือเนชั่น และเป็นแรงกดดันที่แตกต่างไปจากยุคเผด็จการในอดีต

“ปัจจุบันรูปแบบมันเปลี่ยนไปกลายเป็นการกดดันทางธุรกิจ ยิ่งเราขยายไปทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ ทีวี มากขึ้น ทำให้มีจุดที่เขาจะกดดันมากตามไปด้วย นี่คือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เราก็รู้ว่าถ้าเราทำหนังสือพิมพ์อย่างเดียวเราอาจจะสู้แบบเดิม แต่เรามีสื่อหลายรูปแบบ ต้องปรับวิธีการต่อสู้เหนื่อยมากขึ้น แต่เป้าหมายยังเหมือนเดิม” (สุทธิชัย หยุ่น, สัมภาษณ์)

สรุปการแทรกแซงสื่อกรณีเครือเนชั่น

- 1.3.1 การยกเลิกรายการวิทยุและโทรทัศน์ของเครือเนชั่น
- 1.3.2 การเซ็นเซอร์เนื้อหารายการ
- 1.3.3 การเซ็นเซอร์ตัวบุคคล
- 1.3.4 ใช้อำนาจทางกฎหมายควบคุมการนำเสนอข่าว
- 1.3.5 การใช้อำนาจทางกฎหมายด้วยการให้ปง.ตรวจสอบทรัพย์สินสื่อมวลชน

แผนภูมิที่ 3 การแทรกแซงสื่อกรณีเครือเนชั่น

2.4) กรณีบริษัทวีอชดีออก

บริษัทวีอชดีออก จำกัด นับได้ว่าเป็นองค์กรสื่อที่มีภาพลักษณ์ของการผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ที่น่าเสนอเนื้อหาเชิงตรวจสอบนักการเมือง เริ่มจากการผลิตรายการ“มองต่างมุม” ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในรายการ รวมทั้งเนื้อหาที่น่าเสนอเป็นการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมจนได้ชื่อว่าเป็นสื่อมวลชนที่เปิดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นให้ประชาชนมากกว่าการหวังผลทางธุรกิจ

ภายหลังจากประสบความสำเร็จในการผลิตรายการที่มีประชาชนให้ความสนใจอย่างกว้างขวาง ทำให้บริษัทวีชด็อก มีรายการที่ออกอากาศตามสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น เช่น รายการ ลานบ้านลานเมือง, ขอดคิดด้วยคน, เปิดประเด็น และเพื่อบ้านเพื่อเมือง ทางสถานีวิทยุโทรทัศน์ของ อ.ส.ม.ท. จากการศึกษาพบว่าในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร บริษัทวีชด็อก เป็นอีกองค์กรหนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากการแทรกแซงจากรัฐจามรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษากรณีของบริษัท วีชด็อก พบว่า สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.และช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์มีการใช้อำนาจในฐานะเจ้าของสื่อแทรกแซงการทำงานของ บริษัทวีชด็อก ซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

2.4.1 การเซ็นเซอร์เนื้อหารายการ

ในช่วงที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อยู่ในระหว่างรอคำตัดสินจากปปช.เกี่ยวกับคดีปกปิดทรัพย์สิน ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดกระแสการแทรกแซงสื่อมวลชนในหลายๆองค์กร บริษัทวีชด็อก ซึ่งผลิตรายการ “ขอดคิดด้วยคน” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ถูกระงับการออกอากาศเมื่อจัดสนทนาในประเด็นที่เกี่ยวกับผลการตัดสินของปปช. ในคดีปกปิดทรัพย์สินของนายกรัฐมนตรี

ขณะที่รายการ “เหรียญ 2 ด้าน” ของบริษัทวีชด็อก ซึ่งออกอากาศทางช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ได้ถูกกดดันในด้านของเนื้อหาของรายการ

“จากการที่บริษัทได้กำหนดแผนงานจะมีการแถลงเรื่อง “ควรใช้หลักนิติศาสตร์หรือรัฐศาสตร์ตัดสินความการเมือง” ในคืนวันที่ 7 ส.ค.เนื่องจากเห็นว่าเป็นวันรพี ซึ่งเป็นวันสำคัญของการก่อกำเนิดกฎหมายไทย โดยมี ศ.ประหยัด หงษ์ทองคำ และนายวรเจตต์ ภาคีรัตน์ เป็นผู้พิจารณาเหรียญคนละด้าน รวมทั้งมีนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ส.ว.กทม. และนายสุขุม นวลสกุล เป็นผู้ดำเนินรายการ

“เมื่อวันศุกร์ที่ 3 ส.ค.ที่ผ่านมา บริษัทได้รับการติดต่อเพื่อขอตรวจสอบหัวข้อเรื่องและวิทยากรที่รับเชิญ แต่ไม่ได้ให้หัวข้อไป หลังจากนั้นก็ได้รับคำสั่งว่า ต่อจากนี้ขอให้ส่งหัวข้อในการสนทนา พร้อมรายชื่อวิทยากรที่รับเชิญมาตรวจสอบก่อนวันออกอากาศอย่างน้อย 1 วัน

“ต่อมาเมื่อช่วงเช้าวันที่ 6 ส.ค.ช่อง 11 ได้ติดต่อขอทราบหัวข้อการสนทนาที่จะออกอากาศในคืนนี้ (7) พร้อมรายชื่อวิทยากรอีก ผมจึงแจ้งให้ทราบ ช่อง 11 จึงขอให้เปลี่ยนหัวข้อการสนทนาใหม่ โดยให้เหตุผลว่าหัวข้อเรื่องดังกล่าวแรงไป เกรงจะกระทบรัฐบาล ผมได้ปฏิเสธไป เพราะเห็นว่าเป็นสิทธิโดยชอบธรรมตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ประกันสิทธิเสรีภาพของผู้จัดทำรายการ และที่ผ่านมาไม่เคยได้รับการแทรกแซงเช่นนี้ จึงบอกรับแจ้งในการเจรจา และบอกให้ไปติดต่อกับนายเจิมศักดิ์ แต่ได้รับทราบว่าติดต่อไม่ได้” (นายอภิรักษ์ มานะกิจภิญโญ ผู้ควบคุมการผลิตรายการ “เหรียญ 2 ด้าน” ของบริษัท วีชด็อก)

ในที่สุดนายอภิรักษ์ ได้รับแจ้งจากเจ้าหน้าที่ ช่อง 11 ให้นำรายการเหรียญ 2 ด้าน เพราะจะนำช่วงเวลา 22.30 - 23.30 น. ไปถ่ายทอดสดรายการถวายพระพร

"ที่ผ่านมาช่อง 11 ไม่เคยขอตรวจสอบประเด็น ตรวจสอบรายชื่อผู้ร่วมรายการมาก่อน สะท้อนให้เห็นถึงเจตนาของการปิดกั้นการวิพากษ์วิจารณ์คดีชุกหุนในช่วงนี้" นายอภิรักษ์ กล่าวและว่า เชื่อว่ารัฐบาลอาจมีนโยบายไม่ให้อำนาจการตัดสินคดีชุกหุนอีกต่อไป ซึ่งเห็นได้จากการที่นายกรัฐมนตรี หยุดให้สัมภาษณ์ และโฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรีก็ขอให้คนไทยหยุดพูด "

2.4.2 ยกเลิกรายการ

ในเวลาต่อมาช่อง 9 อ.ส.ม.ท. ได้บอกยกเลิกสัญญาในการผลิตรายการ "ขอคิดด้วยคน" แก่บริษัท ว็อดด็อก นอกจากนี้วันที่ 20 สิงหาคม 2544 มีคำสั่งยกเลิกรายการ "เพื่อบ้านเพื่อเมือง" ซึ่งออกอากาศทางวิทยุเอฟ.เอ็ม. 97.5

วันที่ 21 สิงหาคม 2544 รายการเหรียญสองด้าน และรายการตามหาแก่นธรรม ของ บริษัทว็อดด็อก จำกัด ถูกสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ ถอดออกจากรายการ กรณีที่เกิดขึ้น นายเถลิง สมทรัพย์ กรรมการบริษัทว็อดด็อก ตั้งข้อสังเกตว่า การที่รายการ "ขอคิดด้วยคน" ถูกปรับออกจากผังของสถานีช่อง 9 อ.ส.ม.ท. น่าจะเป็นผลมาจากการทำหน้าที่ตรวจสอบและวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

ส่วนนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ผู้บริหารบริษัทว็อดด็อก และทำหน้าที่ดำเนินรายการทางวิทยุและโทรทัศน์ช่อง 9 และ ช่อง 11 ระบุว่าสาเหตุที่รายการของว็อดด็อกถูกถอดออกจากรายการ โดยเหตุผลทางด้านเรตติ้ง เนื่องจากการเสนอประเด็นสนามกอล์ฟ อัลไพน์ ซึ่งกระทบกระเทือนต่อบุคคลในรัฐบาล

"การอ้างเรตติ้งไม่ดีนั้นเป็นเหตุผลที่ฟังไม่ขึ้น เพราะสถานีมีนโยบายอยากได้รายการที่มีสาระประโยชน์และรายการก็เป็นที่ยอมรับของสังคม การแถลงเรื่องเรตติ้งของ อ.ส.ม.ท. เป็นการกลบเกลื่อนข้อเท็จจริง ทั้งที่ในช่วง 8 ปีที่ผ่านมา เราทำรายการที่มีสาระ ทำรายได้ให้กับ อ.ส.ม.ท.กว่า 100 ล้านบาท เชื่อว่าต้องได้รับคำสั่งทางการเมืองอย่างแน่นอน "(นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง หนังสือพิมพ์แนวหน้า พุทธศักราชที่ 16 สิงหาคม 2544)

จากการศึกษาพบว่า รายการต่างๆของบริษัทว็อดด็อกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการเมือง ต่างถูกยกเลิกด้วยเช่นกัน ตัวอย่างคือ หมอชาวบ้าน และตามหาแก่นธรรม ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11

จากข้อมูลในอดีตพบว่า การถอดรายการที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองมักเป็นวิธีการที่รัฐบาลในอดีตนำมาใช้ในการจัดการกับสื่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริษัทว็อดด็อก ของนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เคยถูกถอดรายการมองต่างมุม ออกจากช่อง 11 ในสมัยรัฐบาลรชช. ปี 2534 แต่ได้กลับมาออกอากาศอีกครั้งในปีเดียวกัน จนกระทั่งในรัฐบาลของพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ รายการมองต่างมุมจึงถูกถอดออกจากผังอีกครั้งเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2539 นับเป็นการสิ้นสุดอายุของรายการวิพากษ์วิจารณ์การเมืองที่ดำเนินมานาน 5 ปี

2.4.3 การเซ็นเซอร์ตัวบุคคล

วันที่ 21 สิงหาคม นางมัทนา ท่วมยิ้ม ผู้อำนวยการสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย ช่อง 11 ได้ทำหนังสือถึงผู้อำนวยการโครงการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ มูลนิธิสื่อสร้างสรรค์ โดยหนังสือของนางมัทนา ได้อ้างถึงกฎกระทรวงฉบับที่ 14(พ.ศ.2537)ออกตามความในพระราชบัญญัติวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ พ.ศ.2598 และแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 (พ. ศ.2530) โดยมีเนื้อหาสรุปว่า

“ ช่อง 11 ได้ตรวจสอบพบว่านายเจิมศักดิ์ ขาดคุณสมบัติในการเป็น ผู้ดำเนินรายการทางโทรทัศน์ เนื่องจากไม่ได้รับใบรับรองเป็นผู้ประกาศจากกรมประชาสัมพันธ์ตาม กฎกระทรวงและไม่เป็นไปตามบันทึกข้อตกลงการร่วมผลิตรายการ สถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 พิจารณาแล้ว จึงขอให้บริษัทเปลี่ยนผู้ดำเนิน รายการ"เหรียญสองด้าน"และ"ตามหาแก่นธรรม"จากนายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง เป็นคนอื่น และขอให้ ดำเนินการเป็นการด่วนด้วย" ต่อมาบริษัทว็อดด็อกได้ออกแถลงการณ์มีเนื้อหาระบุว่า

“เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นพิสูจน์ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าข่าวที่มีมาโดยตลอดระยะเวลาที่รัฐบาลนี้ก้าวขึ้นสู่อำนาจว่าจะ"กำจัด"ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ออกจากทุกรายการที่เป็นพิธีกร และพยายามยกเลิกทุกรายการของบริษัทว็อดด็อกออกไปนั้นเป็นความจริง นับว่าเป็นการจัดเล่ห์เหลี่ยมทุกอย่างออกมาอ้างเพื่อ บรรลุเป้าประสงค์ดังกล่าวอย่างไร้ความเป็นธรรม" (หนังสือแถลงการณ์ ของบริษัทว็อดด็อก, 21 สิงหาคม 2544)

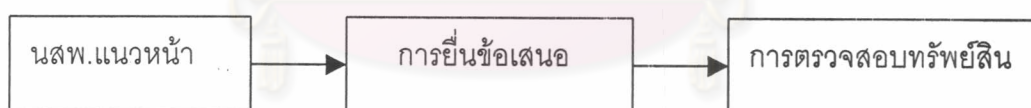
แผนภูมิที่ 4 แสดงการแทรกแซงสื่อกรณีของบริษัทว็อดด็อก

จากข้อมูลที่ได้พบว่าแรงกดดันที่เกิดขึ้นกับบริษัทว็อดด็อกในการผลิตรายการไม่แตกต่างจากกรณีของเครือเนชั่น เนื่องจากดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง มีบทบาทในการเสนอเนื้อหารายการเชิงตรวจสอบรัฐบาลมาโดยตลอดเป็นสาเหตุให้รายการต่างๆถูกปรับออกจากผังรายการ แม้จะเป็นการละเมิดรัฐธรรมนูญมาตรา 39, 40 และ 41 แต่ช่อง 9 อ.ส.ม.ท. และช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐ ให้เหตุผลว่าเป็นการปฏิบัติตามระเบียบราชการตามปกติไม่ได้มีการแทรกแซงจากรัฐบาลแต่อย่างใด ตัวอย่างที่เกิดขึ้นกับบริษัทว็อดด็อก สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ใช้อำนาจรัฐในการควบคุมปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ควบคุมและปิดกั้นการนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่กระทบกระเทือนต่อรัฐบาล

2.5 กรณีหนังสือพิมพ์แนวหน้า

กรณีของหนังสือพิมพ์แนวหน้า ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นายวารินทร์ พูนศิริวงศ์ กรรมการผู้จัดการ หนังสือพิมพ์แนวหน้า ซึ่งให้ข้อมูลว่านายวารินทร์ ถูกผู้มีอำนาจเข้าแทรกแซงโดยตรง หนังสือพิมพ์แนวหน้าจัดเป็น 1 ในหนังสือพิมพ์จำนวนไม่กี่ฉบับที่ถูกมองว่าเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรมาอย่างต่อเนื่อง จากการศึกษาข้อมูลย้อนหลังพบว่าความขัดแย้งระหว่างหนังสือพิมพ์แนวหน้าและพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเกิดขึ้นมาก่อนหน้าที่พันตำรวจโททักษิณ จะเข้ามาจัดตั้งรัฐบาล โดยพันตำรวจโททักษิณได้ฟ้องร้องดำเนินคดีกับหนังสือพิมพ์แนวหน้าถึง 9 คดี เกี่ยวกับการนำเสนอข่าวการแก้ไขสัญญาสัมปทานระหว่างองค์การโทรศัพท์แห่งประเทศไทยกับบริษัทธุรกิจการสื่อสารในเครือของพันตำรวจโททักษิณ

แผนภูมิที่ 5 การแทรกแซงสื่อกรณีหนังสือพิมพ์แนวหน้า

2.5.1. การยื่นข้อเสนอ

จากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นายวารินทร์ พูนศิริวงศ์ ระบุว่าเมื่อพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรเข้ามาเป็นรัฐบาลได้พยายามที่จะติดต่อยื่นข้อเสนอเพื่อแลกเปลี่ยนใน 2 เรื่องด้วยกันคือ

2.5.1.1 ขอให้นำหนังสือพิมพ์แนวหน้ายุติการนำเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์หรือข่าวด้านลบต่อรัฐบาลเพื่อแลกกับการถอนฟ้องคดีต่างๆที่เกิดขึ้น

“เรื่องแรกมาขอให้หยุดเรื่องขุดค้ำสัญญาโทรศัพท์ ยังมีเรื่องสัญญาดาวเทียม สื่อมวลชนไม่ค่อยสนใจตรวจสอบ สื่อรับเงินเขามาผมกล้าพูดแน่นอนเลย รายได้ 6,000 ล้านบาทต่อเดือน 72,000 ล้านบาทปีเฉพาะโทรศัพท์ ไม่เกี่ยวกับดาวเทียม ผมเขียนไปเขาฟ้องเลยมันเป็นข้อเท็จจริงซึ่งผมไม่กลัว” (วารินทร์ พูนศิริวงศ์, สัมภาษณ์)

2.5.1.2 ขอให้ถอดคอลัมน์ของน.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ออกจากหนังสือพิมพ์แนวหน้า

นายวารินทร์ พูนศิริวงศ์ให้สัมภาษณ์ในเรื่องดังกล่าวว่า “เรื่องต่อมาคือเขามาขอให้ผมถอดคอลัมน์ของน.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ที่เขียนหน้า 3 ของแนวหน้า เพื่อแลกกับการถอนฟ้องคดีต่างๆที่เกิดขึ้น แต่ผมก็ไม่ได้ยอม วันนั้นนายฯไปตีกอล์ฟที่สนามกอล์ฟพรอยล์เชียงใหม่รีสอร์ทของผม แล้วก็คุยกันเรื่องนี้” (วารินทร์ พูนศิริวงศ์, สัมภาษณ์) สาเหตุที่เชื่อว่าพันตำรวจโททักษิณต้องการขอให้ถอดคอลัมน์ของน.ต.ประสงค์ออกจากหนังสือพิมพ์แนวหน้าเป็นเพราะในคอลัมน์ดังกล่าวมักเสียดสีความวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของรัฐบาลมาตลอด จนทำให้นายกรัฐมนตรีไม่พอใจเป็นอย่างมาก นอกจากนี้พันตำรวจโททักษิณ ยังให้สัมภาษณ์พาดพิงถึง “บุรุษคาบไปป์” เป็นผู้อยู่เบื้องหลังและให้ข้อมูลแก่นิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิคส์รีวิว ที่เสนอข่าวโจมตีรัฐบาลอย่างรุนแรง (แนวหน้า 14 มีนาคม 2545)

2.5.2 ใช้อำนาจรัฐในการข่มขู่คุกคาม

ต่อมาสนามกอล์ฟพรอยล์เชียงใหม่รีสอร์ทของนายวารินทร์ได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าตรวจค้นด้วยข้อกล่าวหาว่าบุกรุกที่ดินป่าสงวน แม้ว่าต่อมาในภายหลังพันตำรวจโททักษิณจะปฏิเสธว่าไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับและไม่เคยติดต่อกับนายวารินทร์ โดยหนังสือพิมพ์แนวหน้าฉบับวันที่ 14 มีนาคม 2545 ได้ตีพิมพ์ภาพของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรกับนายวารินทร์ ที่สนามกอล์ฟพรอยล์เชียงใหม่รีสอร์ท เพื่อยืนยันถึงการพบกันถึง 2 ครั้งคือในวันที่ 16 เมษายน และวันที่ 30 ธันวาคม 2544 แต่ นายวารินทร์เชื่อว่าการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเข้าบุกค้นเป็นผลมาจากการไม่ยอมรับเงื่อนไขที่พันตำรวจโททักษิณ เสนอให้ปลดคอลัมน์ของน.ต.ประสงค์ สุ่นศิริ ตามที่ได้ขอมา

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์ นายวารินทร์ระบุว่า เหตุผลที่ทำให้เชื่อว่าการที่เจ้าหน้าที่เข้าตรวจค้นสนามกอล์ฟ เป็นมาตรการตอบโต้จากผู้มีอำนาจแม้จะถูกตำรวจออกหมายจับ แต่ไม่รู้สึกกลัว เพราะไม่ได้ทำผิดโดยจะเข้ามาขอตัวเพื่อต่อสู้คดีในชั้นศาล และยืนยันว่าที่ดินที่เข้าไปดำเนินการสร้างสนามกอล์ฟเป็นที่ดินที่มีโฉนดออกโดยทางราชการ เมื่อปี พ.ศ.2519 ช่วงแรกที่ซื้อที่ดินกว่า 2,000 ไร่ มีบางส่วนที่เป็นที่ดิน สทก. แต่เมื่อตรวจสอบแล้วก็ส่งคืนให้กับทางราชการ ไม่ได้เอามาสร้างสนามกอล์ฟแต่อย่างใด ขณะนี้ยังไม่ทราบว่ามีพื้นที่ส่วนใดบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ทั้งนี้ที่ดินประมาณ 100 กว่าไร่ ซื้อมาจากนายณรงค์ วงษ์วรรณ และบางส่วนซื้อจากนายประดิษฐ์ ภัทรประ

สิทธิ์ ซึ่งเคยเป็นไร่ปลูกไผ่ยาสูบ ลิ่นจี ลำไย มาก่อน ได้ร้องเรียนไปที่กรมการรัฐสภา และได้มีการลงพื้นที่ตรวจสอบแล้ว ตนนั้นไม่มีเหตุผลอะไรที่จะไปบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน

นายวารินทร์ ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยระบุว่า นอกจากนี้หนังสือพิมพ์แนวหน้ายังถูกรัฐวิสาหกิจหลายแห่งที่เคยลงโฆษณากับหนังสือพิมพ์แนวหน้ามาตลอดต่างพากันถอนโฆษณาอย่างไม่มีเหตุผล ต่อมาสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน (ปปง.) ได้ตรวจสอบการทำธุรกรรมของสื่อมวลชนและองค์กรพัฒนาเอกชน โดยนายวารินทร์ยังเป็น 1 ในจำนวนสื่อมวลชนที่ถูกปปง. ตรวจสอบบัญชีทรัพย์สิน

จากการศึกษารัฐธรรมนูญที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามมาตรา 39 และ มาตรา 41 การกระทำได้ดังกล่าวนับเป็นการกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐ ในทางมิชอบ

จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์แทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ว่าการเป็นรัฐบาลที่มีศักยภาพในการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางธุรกิจ ทำให้สามารถควบคุมปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้อง

(Ownership) เพื่อที่จะกำหนดและควบคุมทิศทางของข่าวสารให้อยู่ในกรอบที่รัฐบาลต้องการ โดยไม่เปิดโอกาสให้มีการนำเสนอความคิดเห็นที่ขัดแย้ง หากสื่อมวลชนกลุ่มใดไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การควบคุมจะมีการใช้อำนาจรัฐและสร้างแรงกดดันทางธุรกิจจนกระทั่งสื่อมวลชนต่างปรับตัวและยอมรับเงื่อนไขที่ถูกกำหนดขึ้นจากผู้มีอำนาจ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมสังคม

จากกรณีของนายวารินทร์ พูนศิริวงศ์ สรุปได้ว่าการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรมีความรุนแรงไม่ต่างจากในยุคเผด็จการทหารที่มีการใช้กำลังข่มขู่ คุกคาม มีการทำลายแท่นพิมพ์ หรือใช้กฎหมายจับกุมสื่อมวลชนในข้อหาที่มีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในรัฐบาลปัจจุบันเปลี่ยนจากการใช้อำนาจเผด็จการทางทหารมาเป็นเผด็จการทุนนิยมทางการเมืองที่มีกลยุทธ์ในการควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบด้วยวิธีการที่เนียนเนียน และซับซ้อนที่สุดในประวัติศาสตร์ เช่นการใช้วิธีกดดันทางธุรกิจแก่สื่อมวลชนที่มีความเห็นกับรัฐบาล

รวมทั้งรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ยังไม่เคยแสดงถึงเจตนารมณ์ในการยอมรับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสื่อมวลชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ตลอดจนไม่เคยมีนโยบายที่ชัด

เจนในเรื่องการแก้ไขปัญหาการแทรกแซงสื่อมวลชนตามที่มีองค์กรต่างๆได้ทำหน้าที่สื่อโรงเรียนไปสะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ไม่มีนโยบายในเรื่องการสื่อสารมวลชนตามแนวทางของประเทศเสรีประชาธิปไตย

ตารางแสดงสรุปรูปแบบการควบคุมและแทรกแซงสื่อในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร
ศึกษาจากกรณีตัวอย่าง 5 องค์กร (ปี 2544-2545)

รูปแบบและ วิธีการ	สื่อมวลชน				
	ไอทีวี	เครือเนชั่น	กรมปชส.	วอชดีเอก	แนวหน้า
ชมชู้คุกคาม	สอบสวน	สันติบาล / ปปง.สอบ	-	-	ปปง.สอบ
ซื้อกิจการ	กลุ่มชินคอร์ป	-	-	-	-
โยกย้าย	ย้ายแกนนำ เคลื่อนไหว	-	ฟองสนาน – สุริยงค์	-	-
ควบคุมเนื้อหา	ทางตรง ถอดรายการ	กดดันธุรกิจ ถอดรายการ	ทางตรง ถอดรายการ	ทางตรง ถอดรายการ	กดดันธุรกิจ
เปลี่ยนโครงสร้าง	ทางตรง	-	-	-	-
เปลี่ยนผู้สื่อ ข่าว	ทางตรง	-	เปลี่ยนตัวผู้จัด รายการ	-	กดดันให้ เปลี่ยนคอลัมน์ นิสต์
ส่งฝ่าย บริหารเข้า ควบคุม	ทางตรง	-	ทางตรง	-	-
การปลด	อ้างระเบียบ บริษัท	-	-	-	-
ข้อเสนอ	ให้ตำแหน่ง	ธุรกิจ	-	ธุรกิจ	ถอนฟ้อง

จากตารางนี้สามารถสรุปการควบคุมและแทรกแซงสื่อในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร (ปี 2544-2545) ได้ดังนี้

1. สถานีโทรทัศน์ไอทีวี มีการควบคุมและแทรกแซงมากที่สุดในหลายระดับและหลายวิธีการ อาจวิเคราะห์ได้ว่ามีสาเหตุมาจากการที่กลุ่มชินคอร์ป เข้าซื้อกิจการและไอทีวี ได้กลายสภาพเป็นกิจการของครอบครัวนายกรัฐมนตรี้ จึงทำให้การควบคุมและแทรกแซงเกิดขึ้นได้ในฐานะที่เป็นเจ้าของสื่อ (ownership) ซึ่งแตกต่างไปจากรัฐบาลในอดีต

2. การควบคุมการนำเสนอเนื้อหาข่าว เป็นวิธีการที่รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ใช้มากที่สุด จากตารางแสดงให้เห็นว่าทุกองค์กรที่นำมาเป็นกรณีศึกษาล้วนมีการควบคุมเนื้อหาทั้งทางตรงและทางอ้อมจากรัฐบาล และวิธีการที่ใช้มากที่สุดคือการเซ็นเซอร์ และการถอดรายการที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลออกจากผัง โดยสื่อที่ดำเนินงานโดยเอกชนจะถูกกดดันผ่านทางธุรกิจ วิธีการควบคุมการนำเสนอเนื้อหาข่าวนี้เป็นวิธีการที่รัฐบาลทุกยุคนำมาใช้จนกระทั่งปัจจุบัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระดับมากน้อยต่างกันไปขึ้นอยู่กับโครงสร้างขององค์กรสื่อ

3. รัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีการข่มขู่ คุกคามสื่อมวลชนด้วยการนำกฎหมายการปราบปรามการฟอกเงินมาใช้ในการตรวจสอบธุรกรรมทางการเงินของสื่อมวลชนที่นำเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

สรุป

ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง(Political Economy) เป็นแนวทางในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างด้านเศรษฐกิจการเมือง ที่มีส่วนกำหนดกระบวนการทำงานของสื่อมวลชน โดยการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตเกี่ยวกับสื่อ(Ownership) ระบบการควบคุมสื่อด้วยกลไกทางเศรษฐกิจและการเมืองนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนกับชนชั้นอำนาจ (อำนาจรัฐหรืออำนาจทุน) ทำให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่ารัฐมองสื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมทางสังคม ขณะที่นายทุนมองสื่อเป็นอุตสาหกรรมอย่างหนึ่งที่ทำการผลิตเพื่อหวังผลกำไรเป็นสิ่งสำคัญ ในกรณีของประเทศไทย นายทุนคือรัฐที่มองสื่อเป็นทั้งเครื่องมือทางการเมืองและเป็นอุตสาหกรรมการผลิตที่หวังผลกำไร

นอกจากนี้ยังสามารถนำผลการวิจัยของสุชาติ เพ็ชรแก้ว (2536) ซึ่งศึกษากระบวนการผลิตและลักษณะของอุตสาหกรรมข่าวในประเทศไทยมาอธิบายได้ว่า กระบวนการผลิตและนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชนตกอยู่ภายใต้ข้อจำกัดที่กำหนดไว้โดยกลุ่มอำนาจต่างๆ และกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้อง ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมการผลิตข่าวมีความสัมพันธ์อย่างเห็นได้ชัดในเชิงโครงสร้างและสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยปัจจัยเฉพาะทางธุรกิจที่มีผลต่อคุณค่า และเนื้อหา นอกจากนี้ระบบอุตสาหกรรมการผลิตข่าวยังอยู่ภายใต้เงื่อนไขของบริบทแวดล้อมต่างๆทางสังคม เช่น ข้อ

กฎหมาย ระบบการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ โดยเนื้อหาที่ต่อต้านชนชั้นปกครองจะถูกปิดกั้นโอกาสในการนำเสนอ หรือถูกนำเสนอในลักษณะของการบิดเบือนด้วยวิธีการต่างๆ การให้ความสำคัญแก่ประเด็นใดประเด็นหนึ่งมากกว่า การเลือกเสนอข่าวเพียงบางส่วนเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้เนื้อหาที่เป็นปรปักษ์กับรัฐบาลถูกนำมาเสนอเฉพาะเนื้อหาที่ สร้างความชอบธรรมให้แก่รัฐบาลเท่านั้น โดยตัดเนื้อหาที่กระทบกระเทือนต่อภาพพจน์ที่ดีของรัฐบาลออก สร้างความเข้าใจเพียงแง่มุมเดียวให้แก่ผู้รับสาร

3.รูปแบบและวิธีการในการแทรกแซงสื่อมวลชน

แม้การแทรกแซงสื่อมวลชนจะเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในรัฐบาลทุกยุคสมัย แต่ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่า การแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีพัฒนาการในด้านรูปแบบและวิธีการที่เป็นไปอย่างแนบเนียน และมีการวางกลยุทธ์ในการจัดการกับสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีวิธีการที่นุ่มนวลมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในรัฐบาลที่ผ่านมามีแต่ละครั้ง สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในฐานะกลุ่มพลังทางความคิดและสร้างความคิดเห็นต่อทางการเมืองให้แก่ประชาชนได้อย่างกว้างขวางและทั่วถึง ทำให้รัฐบาลนำแนวคิดแบบอำนาจนิยมมาใช้ในการควบคุมสื่อเพื่อกำหนดเนื้อหาข้อมูลข่าวสารให้เป็นไปในทิศทางที่รัฐบาลต้องการ รวมทั้งสื่อมวลชนโดยเฉพาะภาคเอกชนมีการแข่งขันสูงระหว่างองค์กรสื่อด้วยกัน เป็นช่องว่างที่เปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจใช้เป็นช่องทางในการแสวงหาความร่วมมือจากสื่อได้เป็นอย่างดี โดยผ่านรูปแบบของบริษณา จากการศึกษากลยุทธ์ของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ที่ใช้ดำเนินการกับสื่อมวลชนทั้งรูปแบบและวิธีการที่เคยใช้ในอดีต และรูปแบบที่พัฒนาแตกต่างไปจากผู้นำรัฐบาลชุดก่อนๆ ผู้วิจัยได้สรุปรูปแบบและวิธีการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรไว้ 6 ประการ ดังนี้

- 3.1) การใช้อำนาจรัฐควบคุมสื่อมวลชน
- 3.2) การใช้อำนาจรัฐแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชน
- 3.3) การใช้อำนาจรัฐในการคุกคามสื่อ
- 3.4) การสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชน
- 3.5) การรวมศูนย์อำนาจทางธุรกิจ ในการให้บริษณาจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน
- 3.6) การสร้างกระแสชาตินิยม

3.1) การใช้อำนาจรัฐควบคุมสื่อมวลชน

การใช้อำนาจรัฐควบคุมการทำงานของสื่อมวลชนนั้นรัฐบาลสามารถสั่งการได้โดยตรง เช่น การใช้องค์กรสื่อของรัฐซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์

เครือข่ายขององค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และเครือข่ายของกองทัพบกเป็น กระบอกเสียงให้แก่รัฐบาล ในลักษณะของการครอบงำทางความคิด (Hegemony) เช่น การจัดให้มีรายการ"นายกฯทักษิณ คุยกับประชาชน, แนวคิดการจัดตั้งศูนย์อำนวยการทำความเข้าใจกับประชาชน หรือ ศขป. เพื่อเผยแพร่ข่าวสารของรัฐบาลผ่านเครือข่ายกรมประชาสัมพันธ์และองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย(อ.ส.ม.ท.)

นายอลงกรณ์ พลบุตร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคประชาธิปัตย์ ได้รวบรวมตัวอย่างการเสนอข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ที่เสนอข่าวของรัฐบาลมากกว่าพรรคฝ่ายค้านดังนี้

เดือนกรกฎาคม 2544	ข่าวของรัฐบาลจำนวน 103 ข่าว	ส่วนฝ่ายค้านไม่มีการนำเสนอ
เดือนสิงหาคม 2544	ข่าวรัฐบาลจำนวน 337 ข่าว	เสนอข่าวฝ่ายค้าน 29 ข่าว
เดือนกันยายน 2544	ข่าวรัฐบาลจำนวน 263 ข่าว	เสนอข่าวฝ่ายค้าน 20 ข่าว
เดือนตุลาคม 2544	เสนอข่าวรัฐบาล 314 ข่าว	ข่าวฝ่ายค้าน 19 ข่าว
และครึ่งเดือนแรกของเดือนพฤศจิกายน	ข่าวรัฐบาล 195 ข่าว	ข่าวฝ่ายค้าน 7 ข่าว

(ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์มติชน, วันที่ 7 ธันวาคม 2544)

นอกจากนี้ยังมีกรณีที่น่าสนใจที่สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรีได้มีหนังสือเวียนถึงรัฐมนตรีทุกคนให้ใช้ประโยชน์จากรายการกรองสถานการณ์ทางสถานี โทรทัศน์ ช่อง 11 ของกรมประชาสัมพันธ์ ในการประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล นับได้ว่าเป็นการใช้สื่อของรัฐเป็นกระบอกเสียงให้แก่รัฐบาลทำให้ประชาชนอาจได้รับข่าวสารเพียงด้านเดียว

3.2) การใช้อำนาจรัฐในการแทรกแซงสื่อมวลชน

การแทรกแซงสื่อมวลชนของรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร สามารถอธิบายได้ออกเป็น 2 แนวทางคือ

3.2.1) การแทรกแซงองค์กรสื่อของรัฐและรัฐวิสาหกิจ

3.2.2) การแทรกแซงองค์กรสื่อเอกชน

3.2.1) การแทรกแซงองค์กรสื่อของรัฐและรัฐวิสาหกิจ

การแทรกแซงองค์กรสื่อของรัฐและรัฐวิสาหกิจ กระทำได้โดยการอาศัยกฎระเบียบข้อบังคับขององค์กรสื่อในการออกคำสั่งแต่งตั้งโยกย้ายเจ้าหน้าที่องค์กรสื่อของรัฐ การใช้ข้อบังคับหรือระเบียบขององค์กรในการลงโทษเจ้าหน้าที่ที่ไม่สนองนโยบายของรัฐบาล การปรับเปลี่ยนผังรายการวิทยุและโทรทัศน์เพื่อปิดกั้นรายการที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมือง

ยกตัวอย่างกรณีที่กรมประชาสัมพันธ์มีหนังสือคำสั่ง นร.1907/ สวท.542 ลงวันที่ 3 กรกฎาคม 2544 ปลัดนางฟองสนาน จามรจันทร์ ข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ ออกจากการเป็นผู้ดำเนินรายการ "ข่าวยามเช้า" มีผลตั้งแต่วันที่ 9 ทั้งนี้ในคำสั่งดังกล่าวได้ระบุข้อความตอนหนึ่งว่า "เนื่องจากรายการของนางฟองสนาน เป็นข่าวการเมืองไม่เป็นที่สนใจของผู้ฟังในระดับท้องถิ่นเพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจยากและไกลตัวเกินไป นอกจากนี้ยังมีคำสั่งซึ่งเป็นบันทึกข้อความสั่งให้นางฟองสนาน จะต้องหลีกเลี่ยงข่าวเชิงลบจากหนังสือพิมพ์ในรายการ "ตะวันรุ่ง" ซึ่งออกอากาศสดทุกวันตั้งแต่วันที่ จันทร์-วันอาทิตย์ เวลา 06.00 น.-07.00 น. " (จากหนังสือพิมพ์แนวหน้า วันอังคารที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2544)

รวมถึงกรณีที่กรมประชาสัมพันธ์สั่งห้ามไม่ให้นายเจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ผู้ดำเนินรายการเหรียญ 2 ด้าน และรายการตามหาแก่นธรรม ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ดำเนินรายการต่อไปโดยอ้างว่านายเจิมศักดิ์ ยังไม่มีใบอนุญาตเป็นผู้ประกาศตามกฎหมายวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ฉบับเดิม ซึ่งมีเนื้อหาขัดกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

จากการศึกษาพบว่า รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร มีการปรับเปลี่ยนหรือยกเลิกรายการประเภทแสดงความคิดเห็นทางการเมือง และรายการที่มีเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลเช่น รายการมองต่างมุม, ขอคิดด้วยคน ของบริษัทวีซีดีออก รายการวิทยุและโทรทัศน์ของเครือเนชั่น, รายการโลกยามเช้า ทางสถานีวิทยุ เอฟ.เอ็ม 99.5 ของดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล นอกจากนี้ยังปรับเปลี่ยนเนื้อหารายการที่มีอยู่หลายรายการให้มีลักษณะเนื้อหาที่เบาและหลีกเลี่ยงการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาล

รัฐบาลปัจจุบันยังใช้กลไกแบบเก่าที่มีการเปลี่ยนแปลงตัวบุคคลในการควบคุมประตูข่าวสาร (gatekeeper) ด้วยการโยกย้ายเจ้าหน้าที่ระดับบริหารที่กำกับดูแลองค์กรสื่อของรัฐเช่น องค์กรสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย และกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งทั้งสองหน่วยงานมีสื่อวิทยุและโทรทัศน์ออกอากาศครอบคลุมทั่วประเทศ ยังไม่รวมถึงสถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5 ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บัญชาการกองทัพบก ส่งผลให้รัฐบาลสามารถเข้าไปควบคุมและกำหนดเนื้อหาให้เป็นไปทิศทางเดียวกับรัฐบาล

นอกจากนี้ยังมีการสร้างกลไกใหม่ขึ้นมาด้วยการจัดตั้งศูนย์อำนวยการสร้างความเข้าใจกับประชาชน (ศขป.) ของสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งนับว่าเป็นการกำหนดเนื้อหาให้สื่อในหน่วยงานของรัฐนำไปเผยแพร่สู่ประชาชน

“ตอนนี้หัวหน้าข่าว โทรทัศน์ช่อง 9 ถูกเปลี่ยนตัวเพราะมีความเป็นมืออาชีพมากเกินไป ส่วนช่อง 11 ก็ไม่มีคนทำงานมีนักการเมืองโทรศัพท์ไปหาผู้บริหารฝ่ายข่าวทุกวันแล้วถามว่า ทำไมปล่อยให้หัวหน้าข่าวฝ่ายค้านมากเกินไป ตอนนี้ถ้าเปิดโทรทัศน์มีสื่อช่องใหม่ที่กล้าไปสัมภาษณ์นักธุรกิจที่พร้อมจะเปิดเผยข้อมูลว่านโยบายรัฐบาลยังไม่บรรลุผลตามที่ข่าวนำเสนอ” (สุทธิชัย หยุ่น, สัมมนา)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลมีการแทรกแซงสื่อมวลชนตั้งแต่ระดับนโยบาย ลงไปถึงระดับปฏิบัติงานประจำวัน ตัวอย่างเช่น นอกจากมีการเปลี่ยนบรรณาธิการแล้ว ในสถานีโทรทัศน์ภาคเอกชนพบว่าการขอให้เปลี่ยนตัวผู้สื่อข่าวที่สร้างความไม่พอใจแก่นายกรัฐมนตรี เช่นในกรณีของผู้สื่อข่าวจากสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 และสถานีโทรทัศน์ไอทีวี รวมถึงกรณีที่รุนแรงที่สุดของวงการสื่อสารมวลชนคือ กรณีปลดพนักงานฝ่ายข่าวไอทีวี จำนวน 23 คนที่ออกมาเคลื่อนไหวคัดค้านการแทรกแซงการทำงานของฝ่ายข่าวดังข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้น

จากการศึกษาพบว่าวิธีการที่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรได้เข้าไปควบคุมและแทรกแซงการนำเสนอข่าวของสื่อมวลชนด้วยวิธีการแบบอำนาจนิยม เนื่องจากยังมีวิธีคิดแบบเก่าในการควบคุมสื่อวิทยุและโทรทัศน์ไม่ให้มีการนำเสนอเนื้อหาที่ขัดแย้งกับรัฐบาล โดยเป็นไปในลักษณะของการให้ข้อมูลจากฝ่ายรัฐบาลเพียงด้านเดียว (One-sided message) เพื่อรักษาภาพพจน์ที่ดีและเสถียรภาพที่มั่นคงของรัฐบาล ทั้งนี้นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์ได้ตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ว่า

“ ขณะนี้สื่อต่างๆ ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาลถูกแทรกแซงอย่างมาก อย่างวิทยุที่กระทรวงกลาโหมดูแล ก็ได้รับคำสั่งจากกระทรวงกลาโหมให้เสนอเฉพาะข่าวที่เป็นเรื่องดีของรัฐบาล และเมื่อ 2 วันก่อนก็ทราบมาว่าทางองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อ.ส.ม.ท.) ก็จัดสรรคลื่นความถี่วิทยุท้องถิ่นใน 9 จังหวัดให้ตัวแทนของพรรคการเมืองของรัฐบาล นี่ก็เป็นการแทรกแซงอีกอย่างหนึ่ง” (วิระ นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย)

3.2.2) การแทรกแซงองค์การสื่อเอกชน

สื่อเอกชนในปัจจุบันถูกครอบงำด้วยธุรกิจและการโฆษณา ซึ่งเป็นผลมาจากวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจตั้งแต่ปี 2540 ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสื่อมวลชนเป็นอย่างมากเพราะจะต้องแลกความอยู่รอดทางธุรกิจกับการขาดซึ่งเสรีภาพในการตรวจสอบ เนื่องจากรัฐบาลปัจจุบันมีการใช้วิธีการทางธุรกิจในการจัดการกับสื่อ มีการใช้อำนาจการซื้อโฆษณาเพื่อเบนทิศทางการสื่อมวลชน ไม่ต่างไปจากการหุบแทนพิมพ์ (อัมมาร์ สยามวาลา, มติชน วันที่ 18 พฤษภาคม 2545)

เช่น การเข้าครอบงำด้วยการเข้าซื้อหุ้นสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และสั่งปลดพนักงานที่ไม่สนองนโยบาย จนถึงใช้วิธีการต่อรองทางธุรกิจโฆษณาซึ่งปัจจุบันรัฐบาลควบคุมอำนาจการใช้จ่ายของ

หน่วยงานต่างๆในภาครัฐ ยกตัวอย่างงบประมาณค่าโฆษณาของหน่วยงานของรัฐเฉพาะที่ผลิต ออกอากาศทางสถานีวิทยุ ในปี 2545 ภาครัฐเป็นกลุ่มที่ใช้เม็ดเงินสูงที่สุด ในอัตรา 39.4 % หรือ ประมาณ 344 ล้านบาท โดยมีหน่วยงาน 3 กลุ่มแรกที่ใช้งบมากที่สุด คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) การสื่อสารแห่งประเทศไทย(กสท.) กรมส่งเสริมการส่งออก (ผู้จัดการ, วันที่ 28 มกราคม 2545)

นอกจากงบประมาณของรัฐเองแล้วบุคคลในรัฐบาลยังมีเครือข่ายทางธุรกิจที่สามารถจัดสรรงบประมาณให้แก่สื่อมวลชนได้อีกทางหนึ่งเพื่อแลกกับการนำเสนอข่าวที่บุคคลในรัฐบาลต้องการ ”มันมีวิธีการหลายอย่าง อย่างผมนี่เขาอาจมาพูดว่า นี่วารินทร์อย่ามายุ่งฉันนะ ฉันจะให้โฆษณาคุณปีละกี่ล้านก็ว่าไป ผมก็ต้องไปส่งกองบรรณาธิการ ว่าอันนี้แตะไม่ได้นะ แต่เขาซื้อผมไม่ได้ หนังสือพิมพ์แนวหน้าถูกฟ้อง 9 คดี เพราะเอาความลับเขามาเปิดเผย สื่อด้วยกันเองไม่รู้ ผมไปคุยข้อมูลเขาเอามาเปิดเผย สื่อที่รู้ก็ไม่สนใจ ทุกวันนี้แนวหน้าไม่ได้โฆษณาจากเอไอเอสเลย “ (วารินทร์ พูนศิริวงศ์, กรรมการผู้จัดการหนังสือพิมพ์แนวหน้า, สัมภาษณ์)

แรงกดดันจึงเกิดขึ้นกับสื่อมวลชนที่ไม่สนองนโยบายของรัฐบาลในการนำเสนอข่าว อันได้แก่ การนำเสนอข่าวที่ขัดแย้งหรือข่าวเชิงตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล โดยวัดได้จากเนื้อหาที่สื่อนำเสนอ ดังที่นักวิชาการด้านสื่อสารมวลชนได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

“อาจมีคนแย้งว่าข่าวของสถานีไอทีวี และช่อง 8 ยูบีซี เนชั่นทีวี มีความแตกต่างไปจากช่องอื่นๆ ทั้งในประเด็นข่าว และรายการวิเคราะห์ข่าวอยู่ไม่มากนักน้อย แต่เอาเข้าจริงแล้วยังต้องเซ็นเซอร์ตัวเองอยู่ในส่วนลึก เพราะยังคงอยู่ในระบบสัมปทานของรัฐภายใต้โครงข่ายอุปถัมภ์ทางธุรกิจและการเมืองที่ขับเคลื่อนแนวการพัฒนาเศรษฐกิจแบบ การค้าเสรี และภายใต้การควบคุมของบัญญัติ 10 ประการของคณะกรรมการกิจการวิทยุและโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.) ที่ ห้ามสื่อพูดหรือแสดงความคิดเห็น ในเรื่องที่มีนัยพระบรมเดชานุภาพ เรื่องที่กระทบกระเทือนความมั่นคง และเรื่องที่เกี่ยวข้องต่อศีลธรรม “ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

3.3) การใช้อำนาจรัฐในการคุกคามสื่อมวลชน

จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลทักษิณ ชินวัตร มีการนำกลไกในการควบคุมสื่อมวลชนด้วยกฎหมายที่เคยใช้ในอดีตมาปิดกั้นเสรีภาพในการนำเสนอข่าวสารของสื่อมวลชนในปัจจุบัน ตัวอย่างเช่น

กรณีที่มีการนำพระราชบัญญัติการพิมพ์ พ.ศ.2484 ซึ่งมีบทบัญญัติบางส่วนขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 มาตรา 41 ที่ให้การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพแก่สื่อมวลชนในการแสดงความคิดเห็นและการนำเสนอข่าวสาร มาใช้กับหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ และหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ

ด้วยการส่งหนังสือเตือนจากเจ้าพนักงานการพิมพ์ให้ระมัดระวังการนำเสนอข่าวที่เกี่ยวกับผลการตัดสินของปปช. ในคดีชุกหุนของนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2544
ทั้งที่พระราชบัญญัติการพิมพ์มีเนื้อหาที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้รัฐบาลคุกคามสื่อมวลชนด้วยการใช้กลยุทธ์เชิงรุกรูปแบบใหม่มาใช้ตรวจสอบสื่อมวลชนที่ขัดแย้งกับรัฐบาล ด้วยการให้คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน หรือปปง. ส่งหนังสือถึงสถาบันทางการเงิน 7 แห่ง ให้ตรวจสอบธุรกรรมทางการเงินของสื่อมวลชนที่รัฐบาลมองว่าเป็นปฏิปักษ์ได้แก่ สื่อมวลชนในเครือเนชั่น, หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, หนังสือพิมพ์แนวหน้า โดยรวมเอาบุคคลในครอบครัวเช่น บุตรและภรรยา รวมอยู่ด้วย

“ที่ผ่านมาหลายเหตุการณ์ โดยเฉพาะกรณีของเดอะเนชั่น ที่ถูกถอดถอนรายการวิทยุ และรายการโทรทัศน์ ไปจนถึงการตรวจสอบบัญชีทรัพย์สินของสื่อมวลชน ถึงแม้ว่าจะมีการอ้างจากสำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินแห่งชาติ หรือปปง. ว่าไม่รู้เรื่อง หรืออ้างว่าตัวเองไม่ได้ทำทางสมาคมก็ไม่ค่อยเชื่อรัฐบาล” (วีระ ประทีปชัยกูร นายกสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย, มติชนสุดสัปดาห์ วันที่ 11 มีนาคม 2545)

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้บริหารยูบีซีได้เดือนมายังเครือเนชั่นว่าอาจมีการยุบสถานีโทรทัศน์ยูบีซี ช่อง 8 ของเครือเนชั่น ไม่ให้รายงานข่าวและวิพากษ์วิจารณ์การเมืองโดยอาศัยช่องว่างที่ยูบีซี 8 มีโฆษณาแฝงเป็นเหตุผลในการยกเลิก การส่งคนเข้าค้นสำนักงานเอแบคโพลโดยฝ่ายการเมือง และปลัดทบวงมหาวิทยาลัย รวมทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาล การสั่งห้ามจำหน่ายนิตยสารดิอีโคโนมิสต์ ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2545 การส่งгонวีซ่าผู้สื่อข่าวฟาร์อีสท์เทิร์นอีโคโนมิค รีวิว ในประเทศไทย จำนวน 2 คน และห้ามสื่อมวลชนอีก 2 คนเข้าประเทศ สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนเป็นการกระทำในรูปแบบของรัฐบาลที่ใช้อำนาจเผด็จการ แต่กลับนำมาใช้ในยุคปฏิรูปการเมือง

3.4) การครอบงำสื่อมวลชนด้วยด้วยการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสื่อมวลชน

การนำเสนอเนื้อหาในส่วนนี้ ผู้วิจัยแบ่งลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์กับสื่อมวลชนของบุคคลในรัฐบาลไว้ 3 ลักษณะ คือ

3.4.1) ให้ความสะดวกสบายในการทำงาน

3.4.2) ใช้กลยุทธ์แบบมีมือชนมือ

3.4.3) การให้รางวัลตอบแทน

3.4.4) การใช้ระบบอุปถัมภ์

3.4.1) ให้ความสะดวกสบายในการทำงาน

จากการศึกษาพบว่า รูปแบบหนึ่งที่กลายเป็นปรากฏการณ์ปกติที่นักข่าวภาคสนามยอมรับและละเลยต่อหลักจรรยาบรรณที่กำหนดไว้ไม่ให้สื่อมีความสนิทสนมกับแหล่งข่าว และการห้ามมิให้นักข่าวรับผลประโยชน์ใดๆจากแหล่งข่าว และประเด็นนี้เองกำลังเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ในกลุ่มนักข่าวด้วยกัน จากข้อมูลที่ได้พบว่านักข่าวจำนวนหนึ่งจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนรัฐบาล ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวบางครั้งไม่ได้เกิดจากการได้ผลตอบแทนเป็นปัจจัยหลัก แต่เกิดจากความชื่นชอบความสนิทสนมทั้งจากตัวผู้นำและการสนับสนุนของรัฐมนตรี เลขานุการ รวมถึงบุคคลรอบข้างของนายกรัฐมนตรีที่ให้ความเป็นกันเองและอำนวยความสะดวกให้สื่อทุกด้าน เช่น การจัดสวัสดิการรับรองผู้สื่อข่าวที่ทำเนียบ มีการเอาใจนักข่าวด้วยการสร้างบ้านจันทร์สองหล้าให้นักข่าวอยู่ในระหว่างไปทำข่าวที่บ้านพักของนายกฯ, มีการจองโรงแรมที่ดีที่สุดให้ ออกค่าใช้จ่ายค่าค่าบริการ ค่าอาหาร ค่าเดินทาง เมื่อต้องเดินทางไปทำข่าวต่างจังหวัด (รุจน์ โกมลบุตร, คณะวารสารและสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, เสวนาเรื่อง"รัฐบาลแทรกแซงสื่อจริงหรือ " วันที่ 15 สิงหาคม 2544)

3.4.2) ใช้กลยุทธ์แบบ มีอบชนมีอบ ระหว่างสื่อมวลชนประจำทำเนียบรัฐบาล เป็นการแบ่งแยกผู้สื่อข่าวออกเป็น 2 ฝ่ายแล้วครอบงำฝ่ายที่สนับสนุนการทำงานของรัฐบาล ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการตั้งคำถามจะเป็นลักษณะคำถามที่ให้นายกรัฐมนตรีเล่ารายละเอียดมากกว่าการตั้งคำถามเชิงตรวจสอบ หากพบว่ามึนักข่าวคนใดตั้งคำถามที่อาจทำให้นายกรัฐมนตรีไม่พอใจ กลุ่มนักข่าวดังกล่าวจะตั้งคำถามอื่นเพื่อเบนความสนใจระหว่างการสัมภาษณ์

“บางคนเอาอกเอาใจ ถามเขียร์ ถามเอาใจ อย่างเราชอบตั้งคำถามเชิงตรวจสอบนายกฯก็รำคาญเรื่อย นักข่าวหลายคนแสดงออกมีหมดทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยู โทรทัศน์ มีไม่รู้ว่าชอบส่วนตัว หรือชอบเพราะมีผลประโยชน์เราไม่มีหลักฐาน แต่ที่แสดงออกมากก็มี เห็นกันชัดๆ เช่นนโยบายอะไรออกมา คนที่ชอบก็จะละเลยที่จะตรวจสอบว่ามันมีผลกระทบอะไรบ้างไหม แทนที่จะนำเสนอข้อเท็จจริงและตรวจสอบด้วยว่ามีผลด้านบวกอย่างไร ด้านลบอย่างไรต่อสังคม แต่กลับเขียร์ไปหมด ถูกต้องไปหมด” (ปรัชญาชัย ดัชฎยาวัตร, ผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาล, หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, สัมภาษณ์)

“ผมติดตามพรรคไทยรักไทย จะชัดเจนเลยว่าแกนนำสำคัญของรัฐบาล จะมีนักข่าว 2 กลุ่ม คือหนังสือพิมพ์หัวใหญ่กับหนังสือพิมพ์ระดับรองลงมา การแข่งขันกันสูง กลุ่มแรกจะได้ข่าวที่มาจากแกนนำรัฐบาล เขาจะหาข่าวง่ายเพราะแกนนำเขาจะให้ เช่นถ้าบอกว่า ผมมาจากไทยโพสต์ครับ เขามองหน้าแล้วเขาจะเฉยๆ อย่างคนที่สนิทเขาจะนัดง่ายขึ้น เช่น สัมภาษณ์พิเศษ นัดกินข้าวเขาก็จะได้ข่าวง่ายกว่าเรา ข่าวอะไรก็ได้คือไม่มีข่าวด้านลบไป พอได้ข่าวเขาก็สมประโยชน์กัน นักข่าวได้ข่าวเด่น บก.เพิ่งพอใจปลายปีอาจจะได้เงินเดือนขึ้นมากหน่อย นักการเมืองก็ได้เชื่อมสัมพันธ์

ไมตรีว่ายังไงก็เป็นพวกเราแน่แล้ว ขณะที่อีกกลุ่มหนึ่งที่ตรวจสอบรัฐบาลอาจจะหาข่าวยากน้อยกว่าจะนัดได้ แต่นัดได้แหล่งข่าวก็จะระมัดระวังคำพูด เหมือนถูกเซ็นเซอร์ไปโดยปริยาย เรายังรู้สึกเหมือนกับว่าทำไมมันเป็นอย่างนี้ (ชัยฤทธิ์ ยนต์รียยม, ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, สัมภาษณ์)

สอดคล้องกับข้อมูลของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทยที่ได้ตั้งข้อสังเกตไว้เช่นเดียวกันว่า

“ที่น่าเป็นห่วงคือสื่อระดับแรก นักข่าวที่อยู่ในพื้นที่จำนวนหนึ่งที่ไม่ตั้งคำถามแล้วไปเจอการดูแลการเอาอกเอาใจ ในระดับกลางคือหัวหน้าข่าว อาวุโสหน่อยก็จะมีการส่งบรรดาที่ปรึกษา เลขาไปคุยไปกินข้าวด้วยกับกลุ่มนั้นที่กลุ่มนี้ที่เหมือนเป็นการให้ข่าวเอ็กซ์คลูซีฟ คือให้เข้าถึงกัน ระดับเจ้าของหนังสือพิมพ์ก็ไปกินข้าว กฎหมายเขียนไว้อย่างไรไม่มีผลทางปฏิบัติ” (ชวรงค์ ลิมป์ทมนาค, สัมภาษณ์)

นับเป็นกลยุทธ์อีกรูปแบบหนึ่งที่รัฐบาลใช้ในการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับสื่อมวลชน เพื่อลดระยะห่างระหว่างสื่อมวลชนกับรัฐบาลในฐานะแหล่งข่าว ซึ่งตามหลักวิชาชีพสื่อแล้วสื่อมวลชนจะต้องไม่สร้างสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับแหล่งข่าวจนกระทั่งสูญเสียความเป็นกลางในการทำหน้าที่สื่อมวลชน อาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนผู้นั้นถูกแทรกแซงโดยสมัครใจ หรืออาจไม่คุ้นเคยกับกลยุทธ์ที่มีความก้าวหน้าในการประชาสัมพันธ์ของรัฐบาล ที่มุ่งงบประมาณให้กับการสร้างภาพอย่างเป็นระบบ

“สาเหตุสำคัญมาจากบุคลิกภาพ ของนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นผู้นำที่มีความเป็นกันเอง และมีจิตวิทยาอ่านใจคนอื่น ๆ ได้ ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องยากที่รัฐบาลของทักษิณจะได้รับคะแนนนิยมจากสื่อและประชาชนสูงสุด การปฏิบัติต่อกันระหว่างสื่อกับรัฐบาลเช่นนี้ ทำให้การทำหน้าที่ตรวจสอบเต็มไปด้วยความอะลุ่มอล่วย ซึ่งถือว่าเป็นความบกพร่องในหน้าที่ของสื่อ ซึ่งสื่ออาจทำไปโดยที่ไม่ได้ตั้งใจ” (อนุรักษ์ ทรัพย์เฮง “สื่อยุคทักษิณ” จากจุลสารราชดำเนิน ปีที่ 5 ฉบับที่ 16 มิถุนายน-กันยายน 2544 ของสมาคมนักข่าวนักหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย)

"การจัดเลี้ยงที่ไม่เกี่ยวกับหน้าที่ควรจะเลี้ยง การเลี้ยงดูแบบไม่มีเหตุผลเราก็ไม่ไป ไม่ใช่การตั้งตนเป็นฝ่ายตรงข้าม แต่เพื่อความสบายใจในการทำงานซึ่งนักการเมือง หรือแหล่งข่าวจะได้ไม่สร้างวัฒนธรรมที่ฟุ่มเฟือยให้เกิดขึ้น โดยมีสื่อเป็นผู้กระตุ้น" (ปรีชญาชัย ดัชฎยาวัตร, ผู้สื่อข่าวประจำทำเนียบรัฐบาลหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์)

3.4.3) การให้รางวัลตอบแทน

จากการศึกษาพบว่า ประเด็น” การซื้อสื่อ” ของรัฐบาลยังไม่พบหลักฐานที่ชัดเจน แต่จากการตั้งข้อสังเกตของบุคคลในวิชาชีพสื่อมวลชนสามารถสรุปได้ว่า บางครั้งไม่ได้มีการเข้าซื้อกิจการสื่อทั้งองค์กร แต่จะเป็นลักษณะของการเข้าถึงสื่อเป็นรายบุคคลและมีการจ่ายผลตอบแทน เช่น แคนนำในรัฐบาลจะมีการต่อรองกับระดับบรรณาธิการบางคนเพื่อให้เสนอข่าวที่แรงและอธิบายข้อมูลของทางรัฐบาลในทุกครั้งที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ ผ่านข้อเขียนหรือบทความที่ไม่มีการลงชื่อผู้เขียน แต่จะเป็นคอลัมน์ประจำวัน

ผู้อาวุโสท่านหนึ่งได้ให้ข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเลือกซื้อสื่อเป็นรายบุคคล จะมีวิธีการกระทำอย่างแนบเนียนโดยอธิบายว่า

“ เวลาที่เราดูว่าสื่อฉบับไหนที่เชียร์รัฐบาล เรามักจะดูว่าสื่อฉบับนั้นได้โฆษณาจากรัฐบาลเต็มที่ (ในรูปของการจ่ายค่าลงโฆษณาสินค้าเต็มหน้ากระดาษหนังสือพิมพ์) มากกว่าฉบับอื่นที่มีบ้างประปราย นอกจากโฆษณาจากหน่วยงานของรัฐแล้ว ยังได้งบโฆษณาจากธุรกิจการสื่อสารแห่งหนึ่งซึ่งเกี่ยวพันกับแคนนำรัฐบาล แต่ถ้าจะสังเกตให้ดีหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งที่ได้รับความเชื่อถือพอสมควร ไม่เคยได้รับงบจากธุรกิจดังกล่าว ในขณะที่ฉบับอื่นๆที่เชียร์รัฐบาลเราจะเห็นเต็มหน้าหนังสือพิมพ์ อันนี้เขาจะเป็นตัวคน เป็นบรรณาธิการที่ดูแลข่าวได้ไป บังเอิญบรรณาธิการคนนี้เป็นคนรุ่นใหม่ที่ข้างในเขากำลังสนับสนุนให้มีโอกาสทำงาน แต่เรื่องผลประโยชน์ที่เขาได้ เจ้าของหนังสือพิมพ์ไม่เกี่ยวข้องเราจะเห็นว่าทุกครั้งที่เขาเขียนเชียร์ หรือไม่ก็แก้ต่างให้รัฐบาลตลอดเวลา “

สอดคล้องกับข้อสังเกตของเลขาธิการสมาคมนักข่าวหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

“การต่อรองที่ว่ามันมีข้อตกลงหา เรื่องการซื้อสื่อ ความจริงมันไม่มีการซื้อโดยตรง มันมีน้อย คนหรือ 2 คน การอุปถัมภ์ค้ำจุนกัน มีการซื้อบ้านให้ “ (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมาณี, สัมมนา)

จากการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนที่ติดตามข่าวใกล้ชิดรัฐบาลได้ตั้งข้อสังเกตว่า ปัจจุบันสื่อมวลชนกลุ่มที่มีความสนิทสนมกับแคนนำรัฐบาลทั้งที่ประจำทำเนียบรัฐบาลและประจำกระทรวงต่างๆ มักได้รับเงินหรือสิ่งของเป็นค่าตอบแทนหลังจากการปฏิบัติหน้าที่ เช่น จ่ายให้เป็นค่ารถ หรือเมื่อสื่อมวลชนมีโอกาสจัดงานมงคลสมรสจะได้รับการช่วยเหลือจากบุคคลในรัฐบาลเป็นเงินถึงหลักแสนบาท

จากการศึกษาปัญหาเกี่ยวกับการให้ของรางวัลแก่สื่อมวลชนพบว่าในแต่ละรัฐบาลที่ผ่านมามักเกิดเรื่องทำนองนี้ในทุกๆรัฐบาลแต่เป็นเพียงคนกลุ่มน้อยเท่านั้นและมักเป็นการกระทำแบบไม่เปิดเผย แต่เมื่อเปรียบเทียบกับรัฐบาลชุดปัจจุบันพบว่ามึนักข่าวกลุ่มหนึ่งที่มีพฤติกรรมดังกล่าวและเป็นที่ยอมรับกันอย่างทั่วถึง

จากการศึกษาจรรยาบรรณวิชาชีพสื่อที่ระบุไว้พบว่า การกระทำดังกล่าวของสื่อมวลชนขัดต่อหลักจรรยาบรรณอย่างร้ายแรงบนเงื่อนไขที่จรรยาบรรณสื่อยังอ่อนแอ แม้จะเป็นการได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อยแต่เป็นสิ่งที่ไม่ควรรับเนื่องจากจะมีผลต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะสื่อมวลชนที่ต้องคอยตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลและนักการเมือง และยังเป็นสิ่งที่ทำให้ระยะห่างระหว่างรัฐและสื่อมวลชนเสียสมดุล

“อาศัยเครือข่ายลือลือส่วนตัว ที่รับใช้ไปใช้รูปแบบสร้างความสัมพันธ์กับผู้สื่อข่าว นักการเมืองบางคนเลี้ยงผู้สื่อข่าว จากจุดนี้มีความจำเป็นต้องอาศัยเรื่องจริยธรรมเข้ามา มีการร่างตั้งขององค์กรต่างประเทศ ในประเทศทั้งของรัฐบาลของตัวเองก็มี แต่ปัญหาคือทางปฏิบัติ นี่คือช่องว่างของมนุษย์” (พิทยา ว่องกุล, สัมมนา)

3.4.4) การใช้ระบบอุปถัมภ์

กลยุทธ์อย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้คือการสนับสนุนสื่อมวลชนที่ 'มีความใกล้ชิดกับรัฐบาล เช่น การให้เวลาของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในการผลิตรายการ ส่งผลกระทบให้มีการปรับเปลี่ยนหรือถอดรายการต่างๆออกจากสถานีวิทยุและโทรทัศน์เกิดขึ้นมาก และพบว่ารายการส่วนใหญ่ที่ได้เวลาผลิตรายการแทนรายการเดิมที่ถูกปรับออกไปจะหลีกเลี่ยงเนื้อหาที่จะกระทบต่อรัฐบาล จากการศึกษาข้อมูลลึกลงไปอีกพบว่ารายการดังกล่าวยังได้รับงบประมาณจากหน่วยงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจในการสนับสนุนการผลิตรายการ รวมทั้งกลุ่มธุรกิจในเครือข่ายของบุคคลในรัฐบาล

“เคยไปทำงานกับทีมงานของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งทำอยู่เพียงครึ่งเดือน เขาได้เวลาที่ช่อง 9 ไปอยู่ได้ไม่นานเพราะรู้สึกว่ามีอายุผิตที่ ทำให้ได้รับรู้ว่ารายการนี้ (แทนรายการขคิดด้วยคนและเนชั่นนิวส์ทอล์ค) มีเจ้าของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้อยู่เบื้องหลัง แล้วก็มีรัฐบาลคอยเกื้อหนุน เราเลยรู้สึกผิตที่ผิตทาง ตอนเข้าไปได้รับรู้ได้คุยกับผู้บริหารของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ได้คุยกับกรรมการผู้จัดการของรายการก็ได้รับรู้เบื้องหลังโฆษณาที่ได้มาก็ช่วยเหลือกัน ที่รู้เพราะเขาจะแนะนำคนของพรรคไทยรักไทยคนหนึ่งเขาบอกว่าคนคนนี้จะเข้ามาช่วยดูแลเนื้อหา เราเล่นได้อิสระเต็มที่แต่ก็ให้เป็นเรื่องอื่นแล้วที่ไม่เกี่ยวกับการเมือง เขาเปิดเผยเต็มที่ “ (เชิดชาย มากบำรุง, สัมภาษณ์)

ข้อมูลที่ได้สะท้อนให้เห็นวิธีการที่ผู้มีอำนาจใช้สื่อของรัฐที่มีอยู่ในมือเพื่อให้การอุปถัมภ์สื่อมวลชนที่ยอมอยู่ภายใต้นโยบายในการกำหนดเนื้อหาหรือประเด็นจากรัฐบาล การกระทำเช่นนี้พบว่าเป็นการขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตรา 39 วรรคสุดท้ายที่ระบุว่า “การให้เงิน หรือทรัพย์สิน

อย่างอื่นอุดหนุนหนังสือพิมพ์หรือสื่อมวลชนอื่นของเอกชน รัฐจะกระทำมิได้” แต่ในกรณีนี้ยังถือ
ว่าเป็นช่องว่างเนื่องจากรัฐธรรมนูญยังไม่มีกฎหมายลูกรองรับ

ในส่วนของสื่อมวลชนเองยังนับได้ว่าเป็นการประพาศิตพิตหลักจรรยาบรรณและวิชาชีพสื่อมวลชน
ในการรับผลประโยชน์จากแหล่งข่าว

3.5) การรวมศูนย์อำนาจทางธุรกิจ ในการให้บโฆษณาจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

ในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร จัดได้ว่าเป็นยุคสมัยของทุนนิยมที่รวมเข้ากับอำนาจทางการเมือง กลายเป็น
เป็นอำนาจรัฐเต็มรูปแบบซึ่งนายทุนมาเป็นรัฐบาลเอง ส่งผลให้การควบคุมและการแทรกแซงสื่อ
มวลชนในปัจจุบันมีเรื่องของอำนาจต่อรองทางธุรกิจโฆษณาเข้ามาเกี่ยวข้องทั้งจากราชการ รัฐ
วิสาหกิจ ด้วยงบประมาณจำนวนมหาศาลกว่า 8,000 ล้านบาทที่รัฐบาลเป็นผู้ควบคุมอำนาจการ
ตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้งบประมาณด้านการประชาสัมพันธ์ทั้งหมด จากข้อมูลของบริษัทนีลเส็น มี
เดีย รีเสิร์ช จำกัด (เอซี นีลเส็น) รายงานว่าในช่วง 8 เดือน (ม.ค.-ส.ค.2545) หน่วยงานภาครัฐใช้
งบประมาณประมาณ 1,456 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนที่ใช้เม็ดเงินประมาณ
1,237 ล้านบาท โดยตัวเลขการใช้งบประมาณปีอยู่ที่ 2,042 ล้านบาท(ผู้จัดการรายวัน, 25 กันยายน
2545)

นอกจากนี้ยังมีบุคคลในรัฐบาลซึ่งมีธุรกิจเกี่ยวกับการสื่อสารโทรคมนาคมรายใหญ่รวมอยู่ด้วยทั้ง
หมด จึงมีอำนาจในการต่อรองทางธุรกิจ มีการจ่ายงบประมาณดังกล่าวแจกจ่ายไปยังองค์กรสื่อ
หลายแห่งภายใต้เงื่อนไขที่รัฐบาลกำหนดเช่น ให้นำเสนอข่าวที่มีผลกระทบต่อรัฐบาล หรืออาจ
เป็นรูปแบบที่รัฐบาลกำหนดเนื้อหาที่ผลิตให้เป็นการประชาสัมพันธ์ผลงานของรัฐบาล สอดคล้อง
กับการตั้งข้อสังเกตของนายกสมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย

“ปัจจุบันพบว่ามีกรเรียกสื่อมาคุยโดยบริษัทใหญ่เสนอว่าจะมีงบโฆษณาให้ 20 ล้านบาทสนใจ
หรือไม่ สิ่งนี้เป็นปัญหาที่ไม่ใช่สินบน แต่เป็นงบก้อนใหญ่ที่สามารถเบี่ยงเบนการเสนอของสื่อได้
ซึ่งความเกรงใจของผู้บริหารย่อมถ่ายทอดมาสู่กองบรรณาธิการ จึงส่งผลให้ความเป็นจริงของเหตุ
การณ์ที่เกิดขึ้นลดลงไปครั้งหนึ่ง” (นายจิระ ห่องสำเร็จ,วันที่ 22 สิงหาคม การอภิปรายเรื่อง "สื่อ...
การแสวงหาเพื่อสาธารณะ" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว.)

“ต้องยอมรับว่าทุนในรัฐบาลนี้เป็นทุนที่ใหญ่ที่สุด และถ้าอยู่ในอำนาจนานๆจะสามารถควบคุม
อำนาจทุนเอกชนได้กว้างมากขึ้น ยังมีแนวคิดขึ้นชอบสิงคโปร์หรือมาเลเซียแล้ว ยิ่งน่าเป็นห่วงมัน
จะมีอำนาจต่อรอง การแทรกแซงมันจะเข้มข้น ไม่ต้องไปแทรกแซง เขียนอย่างไรก็ไม่มีความหมาย

เพราะมันออกมาในรูปของงบประมาณ การต่อรองจะแนบเนียนใครจะถอยมาก็ก้าวกันขนาดไหน มันอีกเรื่องหนึ่ง อำนาจรัฐบวกเงินมันไม่มีทางที่จะดีขึ้น มันไม่มีกฎหมายเอาผิด บางทีมัน เป็นการสมยอม (ประสงค์ รัตนวิสุทธิ, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่ากลยุทธ์อีกรูปแบบหนึ่งในการควบคุมสื่อคือ การใช้กลไกของระบบทุนสร้าง การแข่งขันเชิงธุรกิจระหว่างหนังสือพิมพ์ที่เป็นคู่แข่งกัน หรือหนังสือพิมพ์ที่เคยมีปัญหากันมาก่อน จะมีการใช้วิธีให้เกิดการแข่งขันกันในการได้งบประมาณจากภาครัฐ ดังตัวอย่างที่มีผู้เสนอไว้ดังนี้

“ตัวอย่างหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ 2 ฉบับ ฉบับ 1 วิพากษ์วิจารณ์มาก ก็มีเรื่องปง. ต่อมามีการปรับรูปเล่ม lay out ปรับเนื้อหาโทนข่าวเบาลง ผมว่าเป็นข้ออ้างด้วย พอฝ่ายหนึ่งปรับเบาลง อีกฝ่ายยังเล่นหน้าหนึ่งอยู่ ฝ่ายที่ปรับเล่นข่าวหน้าใน ยกตัวอย่างประชุมเอเปครัฐบาลเป็นเจ้าภาพ จะมีการให้บัพพิมพ์ฉบับ supplement ก็จะมีการบอกถอนไปให้อีกฉบับหนึ่งดีกว่า สภาการหนังสือพิมพ์ก็กำลังปวดหัวอยู่กับกรณีนี้ว่าจะแก้ไขอย่างไร กำลังอยู่ระหว่างหาทางออก นับเป็นยุทธวิธีที่ทำให้การตรวจสอบของสื่อเบาลงได้ นอกจากนี้สื่อยังทำหน้าที่คอยดิสเครดิตกันเอง” (ชวรงค์ ลิมป์ปัทมาณี, สัมมนา)

3.6) การสร้างกระแสชาตินิยมเพื่อกระตุ้นการทำงานของสื่อมวลชน

กลยุทธ์ที่ได้ผลอย่างมากคือการสร้างกระแสชาตินิยม โดยหยิบยกเอาคะแนนเสียงที่พรรคไทยรักไทยได้รับจากการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 6 มกราคม 2544 ถึง 11 ล้านเสียงให้กลายเป็นเสียงส่วนใหญ่ของประเทศที่มอบความหวังไว้ที่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้เข้าบริหารประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจที่สะสมมาเป็นเวลานาน โดยมีการสร้างกระแสข่าวผ่านสื่อมวลชนในเครือข่ายให้ออกมาในทิศทางเดียวกัน (agenda setting) ตัวอย่างเช่น ภาพกลุ่มต่างๆในสังคมที่ให้การสนับสนุนนายกรัฐมนตรี โดยไม่นำเสนอความคิดเห็นของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วยที่ออกมาวิพากษ์วิจารณ์ นอกจากนี้ยังพบว่าในช่วงเวลาดังกล่าว ใครที่มีความคิดเห็นแตกต่างไปจากรัฐบาลจะกลายเป็นเสียงส่วนน้อยทำให้ไม่กล้าแสดงความคิดเห็น รวมทั้งสื่อมวลชนที่เสนอข่าวของฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย นายกรัฐมนตรีหรือบุคคลในรัฐบาลจะกล่าวตำหนิสื่อว่าเสนอข่าวไม่สร้างสรรค์

“กระแสของสังคมและอารมณ์ที่มีความหวังว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะดีขึ้น (ภายหลังคำตัดสินคดีชุกหุน) ทำให้ไม่ว่าทำอะไรก็ดีไปหมด ไม่สนว่าได้ในจะเป็นอย่างไร แต่ทำให้คนเชื่อว่าเขาเป็นความหวังเดียว เช่นให้คนที่เป็นชยะทางการเมืองมาคุมกรมปชด.คุมอสมท.ได้ คนไม่สนใจใส่ใน ตอนนี้อ่าลองเสนอข่าวว่าเศรษฐกิจไม่ดี อาจจะมีโดนคนตำ” (ประสงค์ รัตนวิสุทธิ, บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, สัมมนา)

นอกจากนี้รัฐบาลยังตั้งข้อกล่าวหาที่รุนแรงที่สุดคือ สื่อมวลชนไม่รักชาติ หรือเป็นพวกเดียวกับฝ่ายค้าน และมีเป้าหมายที่จะ “จ้องล้มล้างรัฐบาล” โดยวิเคราะห์จากคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีที่แสดงความเห็นต่อการทำงานของสื่อมวลชน

“ ผมอยากเห็นสื่อเป็นเครื่องมือที่ให้ความรู้กับสังคม อ่านแล้วรู้สึกเพลิดเพลินมากขึ้น ทุกวันนี้ อ่านแล้วเหนื่อย มีแต่ข่าวทะเลาะแล้วด่ากัน เชื่อว่าสื่อมวลชนก็อยากปรับตัวเช่นกัน” (พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร, กรุงเทพมหานคร 27 สิงหาคม 2544)

“สื่อมวลชนบางคนตั้งคำถามน่าเกลียดมาก เพราะว่าไม่รู้แล้วไปตั้งคำถาม นั่งดูรายการทอล์กโชว์ บางรายการ เห็นตั้งคำถามแล้ว ตายแล้ว ต้องตั้งคำถามให้สร้างสรรค์หน่อยสิ อย่าวิจารณ์โดยไม่มีข้อแนะนำ ช่วยวิจารณ์หน่อยว่าควรทำอย่างนั้น ควรทำอย่างนี้.....โดยเฉพาะคนที่มีสถานภาพทางสังคม จะพูดอะไรขอให้สร้างสรรค์หน่อย อย่าออกมาด่าๆมันง่ายเหลือเกิน ผมยินดีรับฟังข้อแนะนำทุกข้อแนะนำ (พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร, รายการวิทยุ "นายกฯทักษิณคุยกับประชาชน" ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เมื่อเช้าวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 45)

วิลาลินี พิพิฑกุล นักวิชาการจากคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับรูปแบบใหม่ที่รัฐบาลใช้ในการตอบโต้สื่อมวลชนที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลและนับว่าเป็นการครอบงำแบบมืออาชีพ

“ การสร้างกระแสรักชาติและการกู้ชาติ ทำให้สื่อมวลชนไม่กล้าตั้งคำถาม การสร้างกระแสมืออาชีพรว่ารัฐบาลชุดนี้ทำงานอะไรก็ตามด้วยความร่วมมืออาชีพ หากสื่อมวลชนใดตั้งคำถามต่อการทำงาน ก็จะถูกกล่าวยว่าเป็นว่าไม่เป็นมืออาชีพ ไม่เข้าใจสังคมและความจริงของสังคม” (วิลาลินี พิพิฑกุล, คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สัมมนา)

นับเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้สื่อมวลชนต้องเลือกข้างในการนำเสนอข่าวสาร ถ้าสื่อมวลชนนำเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลจะกลายเป็น “ พวกไม่รักชาติ” หรือ “ ไม่ใช่มืออาชีพ” หรือนำเสนอข่าวที่ “ ไม่

สร้างสรรค์” ในขณะที่สื่อมวลชนสามารถแสดงออกถึงความรักชาติได้ด้วยการเสนอข่าวที่ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่รัฐบาล หรืออีกนัยหนึ่งคือ รูปแบบหนึ่งของการผลิตโฆษณาชวนเชื่อ

จากการศึกษาพบว่า การตั้งประเด็นคำถามเชิงตรวจสอบเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้นายกรัฐมนตรีแสดงความไม่พอใจต่อสื่อในหลายๆครั้ง และเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชนที่ต้องตั้งคำถามแทนประชาชนในข้อสงสัยอันเกิดจากการทำงานของรัฐบาล หรือเพื่อต้องการคำตอบในฐานะที่รัฐบาลรับผิดชอบในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

“คุณถามแบบนี้ มาจากฉบับไหน ใครให้มาถามแบบนี้...นี่คือสิ่งที่ผมโดนนายกฯตำหนิ ผมเคยถามเรื่องการขายหุ้นของปตท. เกี่ยวกับคุณสุริยะ หลังจากนั้นที่จะแปรรูปปตท.มันจะมีนักการเมืองเข้าไปล๊อคหุ้น เขาก็หงุดหงิดแล้วย้อนผมว่า คุณก็ชอบถามอย่างนี้เรื่อย คุณต้องไปเล่นหุ้นก่อน บางครั้งเขาจะมองเราในแง่ลบ เช่นคำพูดที่บอกว่า ถามไม่สร้างสรรค์ รับคำถามมาจากฝ่ายค้าน หรือเปล่า เคยบ่อยๆตำหนิผมกลางวงเลย

การที่ถูกนายกฯตำหนิมันมีผลกับการทำงาน เราไม่ได้กลัวนะ แต่เราอึดอัด กลายเป็นว่าความสัมพันธ์ไม่ราบรื่นต่างๆที่เราทำหน้าที่ มันไม่แฟร์ที่มาโกรธเรา สื่อมีหน้าที่ถามทุกเรื่องที่เป็นความข้องใจของสังคม บางทีเราต้องตั้งคำถามแรงๆ เพื่อเจาะหาคำตอบที่เป็นประโยชน์ เพื่อนๆนักข่าวจะแซวว่า ให้ผมถามที่หลังนะเดี๋ยววงแตก เอาคำถามอื่นก่อน เพราะถ้าผมถามก่อนเดี๋ยวไม่ได้ข่าวอื่น บางคนกลัวก็จะไม่กล้าตั้งคำถามแบบตรงเลยต้องถามอ้อมๆ” (ปรัชญาชัย ดัชฎยาวัตร, หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์, สัมภาษณ์)

สุรัตน์ เมธิกุล (2541) อธิบายทัศนะเกี่ยวกับสื่อมวลชนในการตรวจสอบรัฐบาลว่า บางครั้งการที่มองสื่อมวลชนโดยพาดพิงหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือของฝ่ายค้าน อาจเป็นไปได้ว่าในประเทศเสรีประชาธิปไตยหนังสือพิมพ์ได้กลายเป็นฝ่ายค้านนอกสภา (the press became an extra-parliamentary opposition) เนื่องจากต้องตรวจสอบและท้วงติงการทำงานของรัฐบาล นับเป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาการเมือง

บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา (2543) แสดงทัศนะในเรื่องเดียวกันว่า เกิดจากบทบาทหน้าที่และอุดมการณ์ที่ต่างกัน

“ หลายครั้งที่สื่อมวลชนถูกกล่าวหาว่าเสนอข่าววิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลเพื่อเป็นการสร้างกระแสให้ประชาชนเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่อรัฐบาล โดยมองว่าสื่อเสนอข่าวไม่สร้างสรรค์ ในขณะที่สื่อมวลชนต้องการทำบทบาทหน้าที่ทางการเมืองในการตรวจสอบรัฐบาลซึ่งเป็นหน้าที่อันชอบธรรมตามแนวคิดหลักของประเทศเสรีประชาธิปไตย “

จากการศึกษาข้างพบว่า มีการนำกลยุทธ์เชิงเนื้อหามาใช้ผ่านการแสดงออกด้วยท่าทีและคำให้สัมภาษณ์ของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่ตอบโต้การแสดงความคิดเห็นของบุคคลต่างๆในสังคมทั้งสื่อมวลชน นักธุรกิจ และนักวิชาการในหลายๆครั้ง แสดงให้เห็นถึงการไม่เปิดโอกาสให้มีความคิดเห็นที่แตกต่างเพื่อเปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

“อย่าไปสนใจกับคนไม่กี่คนที่ไม่ได้รู้ต้นสายปลายเหตุ แล้วออกมาวิจารณ์และนำข่าวมาลงอย่างใหญ่โต จะทำให้เกิดความเสียหายเพราะจริงๆ แล้วเรื่องนี้เป็นเรื่องของหลักการบริหาร ซึ่งมีทั้งนักวิชาการและนักบริหาร พรรคการเมืองอดีตนายกรัฐมนตรี ปลัดกระทรวงมาร่วมประชุมกัน 100 กว่าคน และประชุมกันหลายครั้งมาก..... ฉะนั้นที่ทำไมไชน่าถึงเขียนเขียนฉนั้นอยู่นิ่งเขียนด่า” (พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร , หนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ 13 กุมภาพันธ์ 2545)

“ขอให้รัฐมนตรีทุกท่านอดทนต่อการที่จะโดนคนออกมาโจมตี ขอให้ทราบไว้ว่ารัฐบาลนี้เข้มแข็งมาก ก็จะมีคนออกมาวิพากษ์วิจารณ์กันมากมายเป็นธรรมดาที่ผู้เสียประโยชน์จะออกมาโจมตี เพราะที่ผ่านมามีคนเคยได้รับผลประโยชน์จากรัฐบาลที่อ่อนแอ พอมาถึงรัฐบาลนี้ก็ต่อออกมาวิพากษ์วิจารณ์อย่างรุนแรง “

ข้อความดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ใช้วิธีการแปรเปลี่ยนเสียงวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลให้กลายเป็นเรื่องทางการเมืองมากกว่าที่จะเปิดรับฟังเสียงที่แตกต่างตามแนวคิดแบบเสรีประชาธิปไตย

“ผมได้พูดคุยกับพี่น้องสื่อมวลชนไปว่า ไม่ต้องเชียร์รัฐบาล ไม่ต้องชมรัฐบาล แต่ขออย่างเดียวครับขอเสนอข่าวที่ทำให้ผู้คนได้มีกำลังใจที่จะต่อสู้ชีวิต ที่จะทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด เพราะเราต้องการให้คนทุกคนได้รวมพลังกันสร้างให้ประเทศไทยเรานั้นเป็นประเทศที่เข้มแข็ง มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง เมื่อเศรษฐกิจเข้มแข็งคนไทยทุกคนก็จะหายจน อันนี้เราต้องช่วยกันแบบนั้น แต่ถ้าหากว่ามีแต่ข่าวห่อเหี่ยว ข่าวแห่งความที่ประเทศไทยเรานั้นแย่แล้ว มันไม่ใช่ครับ” (รายการ“นายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน” ทางคลื่น F.M. 92.5 สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เวลา 08.00 น. วันเสาร์ที่ 10 พฤศจิกายน 2544)

จากเนื้อหาในรายการ นายกฯ ทักษิณคุยกับประชาชน จะเห็นว่าเป็นวิธีการใช้สื่อวิทยุในการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) โดยใช้วิธีการ “ขอร้อง” ซึ่งเป็นสิ่งที่คนไทยชอบ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงทัศนคติของอดีตนายกรัฐมนตรีที่มีต่อสื่อบางกลุ่มเป็นไปในทางลบ โดยมองว่าความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสื่อกับรัฐบาลสามารถแสดงออกด้วยการให้ความร่วมมือกับรัฐบาล ตัวอย่าง เช่น การนำเงินมาบริจาคผ่านรัฐบาล

“เรื่องแทรกแซงสื่อ ขอเรียนว่าอย่างเรื่องน้ำท่วม ถ้าเรามองย้อนไป สื่อที่สำคัญที่เป็นหลัก ๆ มาบริจาคให้ประชาชนผ่านรัฐบาล ช่อง 7 บริจาค 10 ล้านบาท ช่อง 3 บริจาค 5 ล้านบาท หนังสือพิมพ์ไทยรัฐบริจาค 5 ล้านบาท หนังสือพิมพ์เดลินิวส์บริจาค 3 ล้านบาท นี่คือนสื่อหลัก ๆ ของประเทศแต่เขามาบริจาคผ่านรัฐบาลแสดงว่าเขาไม่ได้มีปัญหากับรัฐบาล ถ้ามีปัญหากับรัฐบาล

เขาคงไม่มาร่วมบริจาคผ่านรัฐบาล เขาจัดเองก็ได้ทำเองก็ได้โดยเงินขนาดนี้ รัฐบาลไม่ได้เคยคิดที่จะไปแทรกแซงสื่อ” (รายการ”นายกฯทักษิณพบประชาชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย 92.5 เมกกะเฮิร์ตซ์ กรมประชาสัมพันธ์ วันที่ 25 สิงหาคม 2544)

จากการศึกษาพบว่ากรณีที่นายกรัฐมนตรีกล่าวตำหนิสื่อมวลชนจะมีผลให้สื่อระมัดระวังการนำเสนอข่าวมากขึ้น เนื่องจากเกิดความเกรงกลัว และเป็นการแบ่งแยกสื่อที่ร่วมมือกับรัฐบาลกับสื่อที่ไม่ร่วมมือและยังรับประกันตัวเองว่าไม่ได้แทรกแซงสื่อมวลชน

“ เราจะใช้วิธีการตำหนิอย่างเช่น การใช้คำว่า ขอให้สร้างสรรค์, อย่ามองอะไรในแง่ร้าย, อย่าตีเรื่อทั้งไกลน, อย่าเพิ่งวิจารณ์ต้องให้โอกาสก่อน ผมว่ามันมีผลให้ต้องระวัง การที่นายกฯตำหนิสื่อบ่อยๆ เป็นการสร้างบรรยากาศให้สื่อกลัวไม่กล้าวิจารณ์ มันมีผลกับสื่อบางคนอย่างนักข่าวรุ่นใหม่ๆอาจกลัว ” (สรยุทธ สุทัศนจินดา,สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังพบว่า เมื่อผู้นำรัฐบาลมีแนวคิดที่ไม่ยอมรับฟังเสียงวิพากษ์วิจารณ์และมีการแสดงออกผ่านสื่อมวลชนจะมีผลทำให้บุคคลใกล้ชิด หรือผู้ได้บังคับบัญชาสนองความต้องการของนายกรัฐมนตรีด้วยการจัดการกับสื่อในหลายรูปแบบ มีทั้งการขอความร่วมมือและการให้สัมภาษณ์ตอบโต้

“ นายกรัฐมนตรีก็เหมือนกับคนทั่วไป มีความขมขื่น เจ็บปวด แต่ด้วยภารกิจของประเทศชาติจำเป็นต้องลืมหูลืมตา ข่าวที่เกิดขึ้นถือว่าไม่เป็นธรรมกับประเทศ ซึ่งทางรัฐบาลและสำนักโฆษกจะเรียกสื่อมวลชนบางฉบับที่นำเสนอข่าวมาชี้แจงเพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง (ยงยุทธ ดิยะไพรัช , โฆษกประจำสำนักนายกรัฐมนตรี,กรุงเทพฯ, 3 สิงหาคม 2544)

จากข้อมูลดังกล่าววิเคราะห์ได้ว่ารัฐบาลให้ความหมายคำว่ารัฐบาลคือประเทศ ดังนั้นการเสนอข่าวของสื่อที่กระทบต่อรัฐบาลเท่ากับทำความเสียหายให้แก่ประเทศชาติ นอกจากนี้ปฏิบัติการของนายกรัฐมนตรี มีผลทำให้บุคคลรอบข้างเช่น ผู้ติดตาม, เลขานุการส่วนตัว ไปถึงระดับรัฐมนตรีในรัฐบาลรับรู้ถึงความไม่พอใจของนายกรัฐมนตรี สอดคล้องกับข้อมูลที่พบว่าในหลายๆครั้ง ผู้ที่สั่งการไปยังสื่อต่างๆเป็นบุคคลในรัฐบาลที่ต้องการสนองตอบความต้องการของนายกรัฐมนตรีที่ไม่ต้องการให้สื่อมวลชนนำเสนอข่าวที่กระทบต่อนายกรัฐมนตรี

จากการศึกษาพบว่าพันตำรวจโททักษิณ ได้แสดงทัศนคติเกี่ยวกับสื่อมวลชน ในนิตยสารฟาร์อีสเทิร์น อีโคโนมิค รีวิว ฉบับวันที่ 11 เมษายน 2545 ว่าสื่อเป็นผู้สร้างภาพ “จอมเผด็จการ” ให้เขา และการที่สื่อเสนอข่าวโจมตีเป็นเพราะมีความพยายามที่จะล้มรัฐบาล นอกจากนี้สาเหตุที่สื่อมวลชน

ชนบางกลุ่มเสนอข่าวโจมตีนั้นเป็นเพราะสื่อดังกล่าวเคยมาของบโฆษณา ช่วงก่อนที่จะเป็นนายกรัฐมนตรี เมื่อไม่ได้จึงไม่พอใจและเสนอข่าวโจมตีเรื่อยมา

Thaksin clearly resents the unexpected pounding he's received from the press, which feels is unmerited and unfair. "No constructive criticism has been written. The press enjoys conflict issues," he says, while accusing the local media of being against him because of his past role in business. The country's richest man, Thaksin's fortune is based on telecoms giant Shin Corp., which he founded and which is now run by members of his family.

"Sometimes, some press may have some hidden agenda, which they have had for years. They have not been happy from the time I was in business because they asked me for sponsorship that I did not give them. They attack unfairly. I'm trying to forget. But they never forget.

จากบทสัมภาษณ์ดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการสะท้อนทัศนคติทางลบของนายกที่มีต่อสื่อมวลชนที่ทำหน้าที่ตรวจสอบรัฐบาลแล้ว ยังเป็นการตอกย้ำให้เห็นถึงการไม่รับฟังเสียงที่แตกต่างจากแนวคิดของรัฐบาล และทำลายความน่าเชื่อถือของผู้ที่ต้องการตรวจสอบว่าเป็นผู้ไม่หวังดี นอกจากนี้ นายกรัฐมนตรียังมีแนวคิดด้วยว่าการที่สื่อมวลชนจะเสนอข่าวอย่างไรขึ้นอยู่กับผลประโยชน์ทางธุรกิจ หรือเมื่อให้เงินสนับสนุนแก่อีกแล้วจะไม่เสนอข่าวเชิงวิพากษ์วิจารณ์

จากการศึกษาสรุปได้ว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรยังขาดความเข้าใจในเรื่องบทบาทหน้าที่ของสื่อมวลชน ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ W.Schramm และ D.Lerner (1976) มาอธิบายการเป็นเครื่องมือทางการเมืองของสื่อมวลชนดังนี้

“สื่อมีบทบาทหน้าที่สำคัญในการสร้างความสำนึกทางการเมือง เผยแพร่ข่าวสารที่อยู่ในความสนใจของประชาชนที่เกี่ยวกับรัฐบาลเพื่อเป็นการเชื่อมโยงระหว่างรัฐบาลกับประชาชน นอกจากนี้ยังต้องคอยวิพากษ์วิจารณ์หรือให้คำแนะนำสะท้อนกลับไปยังรัฐบาล “

4. วิเคราะห์สาเหตุและปัจจัยต่างๆในการแทรกแซงสื่อมวลชน

การควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรที่ปรากฏขึ้นอย่างต่อเนื่อง นับเป็นปรากฏการณ์ที่สวนกระแสกับการปฏิรูปการเมืองภายหลังที่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ให้สื่อมวลชนเป็นอิสระจากการควบคุมของอำนาจรัฐ ผู้วิจัยจึงได้นำแนวคิดใช้แนวคิดทฤษฎีวิพากษ์ ในการอธิบายปัจจัยต่างๆที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสื่อมวลชนกับผู้ใช้อำนาจควบคุมสังคม

1. ด้วยปรากฏมีผู้จัดรายการบางรายการของสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ของกองทัพบก ได้วิจารณ์การทำงานของนายกรัฐมนตรี และคณะรัฐบาล

2. ให้สถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุ โทรทัศน์ กองทัพบก ระมัดระวังการเสนอข่าวเกี่ยวกับการเมือง และนักการเมือง การเสนอข่าวที่เกี่ยวกับนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี ให้เสนอในลักษณะสร้างสรรค์ และช่วยประชาสัมพันธ์นโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาของรัฐบาล ได้แก่ การแก้ไขปัญหายาเสพติด การแก้ไขปัญหาความยากจน การแก้ไขปัญหาคอร์รัปชัน และการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชาติ

3. ให้ผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลสถานีวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ กองทัพบก ทุกระดับชั้นได้กวดขัน กำกับดูแลผู้จัดรายการให้ปฏิบัติตามคำแนะนำในข้อ 2. โดยเคร่งครัด

โดยหนังสือดังกล่าวระบุให้ผู้บัญชาการทหารบกในฐานะประธานคณะกรรมการบริหารวิทยุ โทรทัศน์ของกองทัพบก(กบว.ทบ.)รับทราบ แสดงให้เห็นว่าอำนาจทางด้านสื่อสารมวลชนตกอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลโดยเฉพาะสื่อกระจายเสียงวิทยุและโทรทัศน์ทุกแห่ง ล้วนตกเป็นเครื่องมือให้รัฐบาลใช้ประชาสัมพันธ์และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีออกสู่สาธารณชน (แนวหน้า, วันที่ 2 กรกฎาคม 2544)

ปรากฏการณ์การแทรกแซงสื่อมวลชนที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร อธิบายได้โดยอาศัยแนวคิดแบบมาร์กซิส (Marxist) หรือทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economy) ซึ่งให้ความสำคัญกับการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผู้ใดมีอำนาจย่อมได้ควบคุมปัจจัยการผลิต ในการศึกษาครั้งนี้สื่อมวลชนในฐานะปัจจัยการผลิตอย่างหนึ่งในสังคมที่ผลิตความคิดหรือข้อมูลข่าวสารเผยแพร่สู่สาธารณชน สื่อจึงถูกครอบครองโดยรัฐบาล ผู้มีอำนาจหรือเจ้าของกลุ่มทุน ตัวอย่างเช่น ในอดีตรัฐบาลที่ปกครองโดยเผด็จการทหารเมื่อมีการทำรัฐประหารจะเข้ายึดสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพื่อใช้เป็นกระบอกเสียงเผยแพร่ข้อมูลและโฆษณาชวนเชื่อ แต่ในปัจจุบันมีการเข้าซื้อสถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยบริษัท ชินคอร์ป ซึ่งเป็นธุรกิจในตระกูลชินวัตร, การใช้สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยออกอากาศ ประชาสัมพันธ์รัฐบาล การถอดรายการวิพากษ์วิจารณ์ทางการเมืองออกจากผังรายการโทรทัศน์ เช่นรายการ เหยื่อยุสองด้าน รายการเนชั่นนิวส์ทอล์ค รายการขอคิดด้วยคน นับเป็นการปิดกั้นโอกาสไม่ให้มีการนำเสนอความ

คิดเห็นที่ขัดแย้งเพราะมีเป้าหมายสำคัญในการตอบสนองผลประโยชน์และความต้องการของตนมากกว่าคนในสังคม

4.2. ความเป็นรัฐบาลที่คุมคะแนนเสียงในรัฐสภามากที่สุดในประวัติศาสตร์

รัฐบาลทักษิณ ชินวัตรได้ชื่อว่าเป็นรัฐบาลที่มีเสถียรภาพทางการเมืองมากที่สุดในประวัติศาสตร์ เนื่องจากสามารถคุมเสียงข้างมากจากพรรคร่วมรัฐบาลได้ถึง 368 เสียง ในขณะที่พรรคฝ่ายค้านมีเสียงเพียง 127 เสียง รวมทั้งบุคลิกที่มีความเด็ดขาดและเชื่อมั่นในตัวเองสูงของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ที่ต้องการดำเนินนโยบายไปสู่เป้าหมายโดยเร็วในลักษณะการบริหารแบบรวมศูนย์อำนาจ แต่ในขณะเดียวกันความเชื่อมั่นที่เกิดขึ้นกลับมีผลทำให้กลายเป็นรัฐบาลที่อ่อนไหวต่อเสียงวิพากษ์วิจารณ์และไม่รับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง โดยไม่ต้องการให้เสียงวิพากษ์วิจารณ์เกิดขึ้นเพราะอาจมีผลทำให้การดำเนินนโยบายเกิดการล่าช้า การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากนโยบายของรัฐบาล ย่อมส่งผลถึงการปิดกั้นการแสดงความคิดเห็นวิพากษ์วิจารณ์ในเชิงตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลผ่านสื่อมวลชน จนกระทั่งกลายเป็นกระแสการแทรกแซงการทำงานของสื่อมวลชนเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ผู้นำความคิดทางสังคมองค์กรภาคประชาชนและนักวิชาการ ต่างแสดงความห่วงใยและสะท้อนไปยังพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ตัวอย่างเช่น ศ.น.พ.ประเวศ วะสี ราษฎรอาวุโส ได้ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มีนาคม 2545 เพื่อเป็นการให้คำแนะนำแก่นายกรัฐมนตรีให้ยุติการแทรกแซงสื่อมวลชนดังข้อความต่อไปนี้

“ นายกรัฐมนตรีคงจะมีแนวคิดว่าทำการเมืองให้มั่นคงต่อเนื่องและสังคมไทยให้เป็นเอกภาพ เพื่อแก้ไขปัญหาของบ้านเมืองที่ไม่เคยแก้ได้ในอดีต จึงทนไม่ได้ที่ถูกสื่อวิพากษ์วิจารณ์ ”

สอดคล้องกับความเห็นของสุทธิชัย หยุ่น บรรณาธิการอำนวยการของเครือเนชั่น

“รัฐบาลที่ผ่านมามีแนวโน้มว่าจะทำในระดับปกติ แน่แน่นอนว่ารัฐบาลไม่ต้องการให้สื่อนำเสนอในด้านลบ แต่ ถ้าสื่อเสนอข่าวในด้านลบรัฐบาลที่แล้วๆมาเขาไม่ได้มองว่าสื่อเป็นศัตรูมากเท่ารัฐบาลชุดนี้ ซึ่งมีการตั้งป้อมแยกแยะว่านี่เป็นศัตรู นี่เป็นสื่อพวกตัวเอง แน่แน่นอนว่าสื่อแต่ละสื่อมันต้องมีข่าวบทความแต่ละหน้าซึ่งมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย แต่ว่ารัฐบาลทักษิณตั้งแต่หน้า 1 ถึงหน้าสุดท้ายนี้จะมีความพยายามให้เป็นแนวทางเดียวกัน รัฐบาลพยายามที่จะเข้ามามีอิทธิพลให้ทั้งหน้าข่าวหน้าคอลัมน์เป็นไปทางเดียวกันคือสนับสนุนรัฐบาล รัฐบาลที่แล้วๆมาเขาจะยอมรับว่าหน้าข่าวเป็นเรื่องที่นักข่าวไปทำข่าวมา หน้าคอลัมน์มันก็มีทั้งคนที่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยในรัฐบาล คนเขียนที่เห็นด้วยกับรัฐบาลบางเรื่อง แต่บางเรื่องอาจจะไม่เห็นด้วย แต่รัฐบาลนี้จะยอมรับไม่ได้ถ้ามีเสียงวิพากษ์วิจารณ์ หรือคัดค้าน ก็มีภาพออกมาว่ารัฐบาลนี้แทรกแซงสื่อมาก

กว่ารัฐบาลก่อนๆ “ (สุทธิชัย หยุ่น, บรรณาธิการอำนวยการเครือเนชั่น, สัมภาษณ์)

“ชัดเจนว่าเป็นรัฐบาลที่กล้า ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าเขาได้เสียงข้างมากจากการเลือกตั้งมโหฬาร ก่อนเลือกตั้งเขารู้สึกว่าเขาถูกสื่อเล่นงาน พอเข้ามาเป็นรัฐบาลปุ๊บ...นี่ยังไม่เคยเห็นรัฐบาลไหนที่กล้าเปลี่ยนแปลงรายการที่เขาบอกว่าวิพากษ์วิจารณ์เขามาก่อนหน้านี้ มาเป็นระลอกมีรายชื่อ 1-2-3 - ซึ่งมันก็เกิดอย่างนั้นเลย เช่นคุณฟองसनอย ใครต่อใคร ซึ่งปกตินี้ จะไม่มีรัฐบาลไหนกล้าขนาดนี้ ซึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าเขามั่นใจมากก็ได้ อีกส่วนหนึ่งคือเป็นช่วงที่กระแสความนิยมเขาสูงและส่วนหนึ่งเขาไม่ได้เห็นด้วยกับสื่อที่วิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลอันนี้เห็นได้ชัดเหมือนกัน “ (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, บรรณาธิการข่าว, เดอะเนชั่น, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่าการที่เป็นรัฐบาลที่ได้รับคะแนนเสียงจากประชาชนจำนวนมากและตัวนายกรัฐมนตรีได้รับความนิยมอย่างสูงจากประชาชน มีผลต่อการทำงานของสื่อมวลชนซึ่งเกิดความรู้สึกว่าต้องเพิ่มความระมัดระวังในการเสนอข่าวที่จะเป็นการโจมตีรัฐบาล เนื่องจากเห็นว่าเป็นรัฐบาลที่ได้คะแนนเสียงในการเลือกตั้งจากประชาชนมากที่สุดถึง 11 ล้านเสียง โดยสื่อมีความเกรงกลัวว่าการแสดงความคิดเห็นที่ขัดแย้งกับรัฐบาลจะกลายเป็นเสียงส่วนน้อย ดังความเห็นของสรยุทธ สุทัศนะจินดา

“ตอนหลังเห็นภาพว่าเขาชนะด้วยเสียงประชาชนขนาดนี้ จะทำอะไรต้องเคารพเสียงประชาชน ผมมารู้สึกเองในภายหลังว่าเราต้องพิสูจน์ตัวเองกับประชาชน เดี่ยวเราจะถูกครหาว่ามีภารกิจในการเล่นงานรัฐบาลหรือเปล่า เป็นพวกฝ่ายค้านหรือเปล่า ซึ่งก็เป็นเรื่องที่ดีที่เราต้องระวัง “ (สรยุทธ สุทัศนะจินดา, บรรณาธิการข่าว, เดอะเนชั่น, สัมภาษณ์)

จากการศึกษาพบว่าแม้โครงสร้างอำนาจทางการเมืองของรัฐบาลจะส่งผลให้รัฐบาลมีความชอบธรรมเนื่องจากมีฐานเสียงข้างมากและสามารถใช้ฐานเสียงที่มีอยู่นั้นไปใช้ในการลงคะแนนเสียงในสภา เช่น การโหวตคะแนนเสียงเห็นชอบเรื่องต่างๆในสภาผู้แทนราษฎรได้ก็ตาม แต่รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรกลับมีแนวทางปฏิบัติต่อสื่อมวลชนที่สวนทางกับรัฐธรรมนูญ โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของสื่อมวลชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด และไม่ให้ความสำคัญต่อสิทธิเสรีภาพของสื่อในการเสนอเนื้อหาเชิงตรวจสอบ ส่งผลให้การนำเสนอข่าวผ่านสื่อโทรทัศน์และวิทยุถูกควบคุมให้เป็นไปเพื่อการโฆษณาประชาสัมพันธ์รัฐบาล และไม่มีการนำเสนอเนื้อหาเชิงตรวจสอบความเสียหายอันอาจเกิดจากนโยบายที่รัฐบาลผลักดันให้เป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของบุคคลแวดล้อมในรัฐบาล

4.3.การรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและอำนาจทุน

จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่สามารถรวมอำนาจการสื่อสารของระบบวิทยุและโทรทัศน์ไทยไว้ได้อย่างครอบคลุมโดยอาศัยปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมือง นอกจากนี้สื่อกระจายเสียงของรัฐแล้ว บุคคลในรัฐบาลยังมีเครือข่ายการลงทุนด้านการสื่อสารและโทรคมนาคม ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 20-22 พ.ย. 2543 ได้พาดหัวข่าวว่า

“ทักษิณยึดเบ็ดเสร็จ โทรคมนาคม-สื่อวิทยุโทรทัศน์ ผนึกทุนยักษ์หลายแสนล้านบาท “

นอกจากนี้ในบทวิเคราะห์ยังให้รายละเอียดไว้ดังนี้

“ถ้าพรรคไทยรักไทย และ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ชนะเลือกตั้ง เขาจะใช้ไอทีวี ช่อง 3 เป็นฐานทางการเมืองสนับสนุนรัฐบาล ผนึกเข้ากับสื่อของรัฐบาล และสื่อของกองทัพบก ไล่มาตั้งแต่ไอทีวี ที่มีบริษัทชินคอร์ปของตระกูลชินวัตร เป็นผู้ถือหุ้นใหญ่เหนือธนาคารไทยพาณิชย์ไปเรียบร้อยแล้ว ทุกวันนี้ไอทีวี มีผู้บริหารที่ถูกส่งตรงมาจากชินคอร์ป ต่อมาคือ ช่อง 3 ของตระกูลมาลินนท์ เป็นสถานีโทรทัศน์ที่พร้อมจะสนับสนุนพรรคไทยรักไทยอย่างสุดลิ่มเพราะนายประชา มาลินนท์ เองเป็นรัฐมนตรีร่วมรัฐบาล นอกจากนี้ ช่อง 3 ยังมียังมีสถานีวิทยุในเครือข่ายอีก 5 เครือข่าย บริหารงานโดยบริษัท ยูแอนดีไอ คอร์ปอเรชั่น ประกอบด้วยคลื่น FM 89.0 FM 95.5 FM 99.5 FM 105.0 และ FM 105.5 ยังไม่นับรวม สถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก "ยูพีซี เคเบิลทีวี" ที่มีกลุ่มทุนใหญ่อย่างซี.พี.เป็นนายทุนใหญ่ ทุกวันนี้ "ธนิษฐ์ เจียรนวนนท์" นั่งเป็นที่ปรึกษาให้นายกฯ ทักษิณ

ในขณะที่สื่อของกองทัพประกอบด้วยสถานีโทรทัศน์ช่อง 5 และช่อง 7 รวมถึงสถานีวิทยุที่อยู่ในความดูแลของกองทัพ รวม 200 สถานี แบ่งเป็นสถานีของกองทัพบก 126 สถานี (FM 77 สถานี AM 49 สถานี) สถานีวิทยุของกองทัพเรือ 30 สถานี สถานีวิทยุของกองทัพอากาศ 31 สถานี สถานีวิทยุของกองบัญชาการทหารสูงสุด 13 สถานี และสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม 3 สถานี) (ข้อมูลจากหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ ฉบับวันที่ 20-22 พ.ย. 2543)

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาพบว่ารัฐบาลอยู่ในฐานะผู้ครอบครองปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนทั้งหมดในประเทศ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. สถานีวิทยุและโทรทัศน์ในสังกัดกรมประชาสัมพันธ์

ประกอบด้วยสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เครือข่ายทั่วประเทศ

- สถานีวิทยุโทรทัศน์ ช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

2. องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทยซึ่งประกอบไปด้วย

ประกอบด้วยสถานีวิทยุเครือข่ายทั่วประเทศ

- สำนักข่าวไทย
- สถานีโทรทัศน์ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.
- 3. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 5
- 4. สถานีวิทยุโทรทัศน์กองทัพบกช่อง 7
- 5. สถานีวิทยุโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 อ.ส.ม.ท.
- 6. สถานีโทรทัศน์ไอทีวี โดยบริษัท ซินคอร์เปอร์เรชั่น จำกัด

กรณีของสถานีโทรทัศน์ไอทีวี แม้จะเป็นบริษัทที่ดำเนินงานโดยภาคเอกชนแต่เมื่อบริษัทเครือข่ายซินคอร์เปอร์เรชั่นธุรกิจของครอบครัวชินวัตรเข้าไปถือหุ้นในสถานีโทรทัศน์ไอทีวี และถือหุ้นใหญ่ในสัดส่วน 51 % นอกจากนี้ยังมีสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 ของนายประชา มาสินนถ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม หรือแม้แต่สถานีโทรทัศน์แบบบอกรับสมาชิก "ยูบีซี" ดำเนินงานโดยบริษัทยูไนเต็ด บรอดคาสติ้ง คอร์เปอร์เรชั่นจำกัด ของนายธนิษฐ์ เจียรนวนนท์ ซึ่งมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาให้กับรัฐบาล

โครงสร้างดังกล่าวส่งผลให้การกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของรัฐบาล เป็นนโยบายที่เอื้อธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ซึ่งมีธุรกิจหลัก 3 ประเภทคือ ธุรกิจบันเทิง ธุรกิจสื่อสารโทรคมนาคม และธุรกิจรับเหมาก่อสร้างธุรกิจขนาดใหญ่ของไทยขณะนี้ควบคุมการเมืองไทยอย่างสิ้นเชิง การครอบงำของกลุ่มธุรกิจมีผลกระทบต่อพัฒนาการเมืองอย่างมาก และไม่ส่งผลดีต่อระบอบประชาธิปไตย เช่น ความพยายามควบคุมสื่อ การแทรกแซงกระบวนการปฏิรูประบบสื่อความพยายามลดความน่าเชื่อถือขององค์กรปราบปรามคอร์รัปชัน เช่น คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ หรือ ป.ป.ช. (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วันที่ 16 ตุลาคม 2545 ปาฐกถาเรื่อง "ธรรมาภิบาลและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการด้านสิ่งแวดล้อม" ที่โรงแรมมิราเคิล แกรนด์)

จากการศึกษาพบว่าแม้จะมีรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ที่ระบุให้คลื่นความถี่ที่มีอยู่เป็นสมบัติสาธารณะให้รัฐคือนกกรรมสิทธิ์ในการครอบครองคลื่นความถี่ไปยังภาคประชาชนโดยให้มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ดำเนินการจัดสรรอย่างทั่วถึง แต่ขณะนี้ยังไม่สามารถจัดตั้งองค์กรอิสระขึ้นมาดำเนินการได้ คลื่นวิทยุและโทรทัศน์จึงยังคงอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของภาครัฐ ทั้งสื่อวิทยุและโทรทัศน์รวมทั้งสื่อหนังสือพิมพ์ต่างได้รับแรงกดดันผ่านกลไกทางธุรกิจ สื่อมวลชนต่างพยายามรักษาความอยู่รอดซึ่งส่วนใหญ่ต้องพึ่งพางบประมาณในการลงโฆษณาจากหน่วยงานต่างๆโดยเฉพาะจากภาครัฐ จากข้อมูลของบริษัทเนลสัน มีเดีย รีเสิร์ช จำกัด (เอซี เนลสัน) รายงานว่าภาค

รัฐใช้งบประมาณช่วง 8 เดือน (ม.ค.-ส.ค.) 2545 เป็นเงินประมาณ 1,456 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนที่ใช้เม็ดเงินประมาณ 1,237 ล้านบาท โดยตัวเลขการใช้จ่ายเงินทั้งปีอยู่ที่ 2,042 ล้านบาท (ผู้จัดการรายวัน 25 กันยายน 2545) ซึ่งสื่อมวลชนต่างต้องการส่วนแบ่งจากงบประมาณเหล่านี้

เมื่อรัฐสามารถควบคุมสื่อในประเทศได้เกือบเบ็ดเสร็จโดยอาศัยอำนาจทางการเมืองและกลไกทางธุรกิจสิ่งที่น่าสนใจเป็นห่วงคือการผูกขาดทางด้านข้อมูลข่าวสารที่ถูกควบคุมโดยรัฐดังที่นักวิชาการได้ตั้งข้อสังเกตไว้ดังนี้

“ปัญหาใหญ่ที่เกิดขึ้นในเวลานี้ก็คือ เมื่อเข้ามาแล้วเขามีสื่ออยู่ในมือทั้งของรัฐบาลและของเอกชน มันก่อให้เกิดการบิดเบือนเจตนารมณ์ที่เรียกได้ว่าครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ มันทำให้เกิดการผูกขาดข้อมูลข่าวสารเพื่อที่จะให้เป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการไปโดยปริยาย นี่เป็นปัญหาใหญ่มาก สื่ออื่นๆ ที่อยู่นอกการควบคุมของรัฐบาล เขาใช้วิธีการต่อรองผลประโยชน์ทางธุรกิจ เช่น หนังสือพิมพ์บางฉบับได้รับค่าโฆษณาหน้าเต็มๆ วันละก็แสน 1 แสน 5 หมื่น เขาต่อรองได้เขาจะให้หรือไม่ให้ใคร” (พิทยา ว่องกุล, สัมมนา)

จากข้อมูลที่ได้ศึกษาพบว่ากรณีที่รัฐบาลมีเครือข่ายทางธุรกิจที่เชื่อมโยงกับอำนาจทางการเมืองก่อให้เกิดผลประโยชน์เชิงซ้อน (conflict of interest) ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดความสับสนอย่างใกล้ชิดมากขึ้นของ 3 กลุ่ม คือกลุ่มทุน กลุ่มพรรคการเมืองและกลุ่มข้าราชการ จะเป็นคล้ายๆ มาเลเชีย และสิงคโปร์ ที่ผู้นำจะมีอำนาจเบ็ดเสร็จ (นายสมพงษ์ จิตระดับ, คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เสวนาโต๊ะกลม เรื่องปฏิรูประบบบริหารงานภาครัฐ : สังคมไทยจะได้อะไร, วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2545)

“ปัจจุบันการเมืองไทยถูกรอบงำจากกลุ่มทุน เพราะผู้บริหารพรรคส่วนใหญ่ล้วนเป็นตัวแทนของกลุ่มธุรกิจ มีทั้งที่เป็นนักธุรกิจเองและบริหารตามคำสั่งแนะของนักธุรกิจที่ให้เงินสนับสนุนพรรค พรรคการเมืองไทยจึงไม่มีพัฒนาการเป็นเพียงที่รวมของกลุ่มผลประโยชน์” (รศ.ดร.ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ คณบดี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ผู้จัดการรายวัน 7 กุมภาพันธ์ 2545, หน้า 18)

จากมุมมองของนักวิชาการอิสระด้านสื่อมวลชนตั้งข้อสังเกตว่า

“ปัญหาใหญ่ของปัจจุบันนี้ก็คือ เมื่อเข้ามาแล้วเขามีสื่ออยู่ในมือทั้งของรัฐบาลและของเอกชน มันก่อให้เกิดการบิดเบือนเจตนารมณ์ที่เรียกได้ว่าครั้งใหญ่ในประวัติศาสตร์ มันทำให้เกิดการผูกขาด

ข้อมูลข่าวสารเพื่อที่จะให้เป็นไปตามที่ผู้มีอำนาจต้องการไปโดยปริยาย นี่เป็นปัญหาใหญ่มากสื่ออื่นๆที่อยู่นอกการควบคุมของรัฐบาล เขาใช้วิธีการตอรองผลประโยชน์ทางธุรกิจ หนังสือพิมพ์บางฉบับได้รับค่าโฆษณาหน้าเต็มๆ วันละกี่แสน 1 แสน 5หมื่น“

“ตอรองได้เขาจะให้หรือไม่ให้ใคร ยังมีอำนาจทั้งทางการเมืองและทางธุรกิจมันก่อให้เกิดอำนาจซ้อนอำนาจขึ้นมา โดยหลักความเป็นธรรมผู้ที่มีอำนาจแบบนี้ไม่ควรขึ้นสู่ตำแหน่ง สามารถขึ้นเป็นซีตายเป็นสื่อได้ การผูกขาดข้อมูลข่าวสารที่ทำโดยภาครัฐและร่วมกับบริษัทที่ได้รับความสำเร็จด้านการสื่อสาร โดยใช้อำนาจทางโฆษณาอำนาจทางธุรกิจไปบีบบังคับหนังสือพิมพ์บางฉบับ หรือสื่อบางแห่งให้อยู่ในอาณัติของตน อันนี้เป็นปัญหาขั้นพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพของคนไทย จะทำอย่างไร มีใครช่วยได้ไหม “ (พิทยา ว่องกุล, นักวิชาการอิสระด้านสื่อสารมวลชน, สัมมนา)

จากการศึกษายังพบว่า รัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร เป็นรัฐบาลที่ควบคุมงบประมาณที่ใช้ในการโฆษณาประชาสัมพันธ์หน่วยงานของรัฐจำนวนกว่า 8,000 ล้านบาท ซึ่งรัฐบาลนำมาใช้เป็นอำนาจตอรองแจกจ่ายให้แก่สื่อมวลชนตามเงื่อนไขของการนำเสนอข่าว สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบทุนนิยมเป็นปัจจัยเกื้อหนุนและเปิดโอกาสให้รัฐบาลแปรสภาพเป็นนายทุนที่ใช้สื่อเป็นอุตสาหกรรมในการผลิตเพื่อหวังผลกำไรในรูปของการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของรัฐบาลเพื่อนำไปสู่การยอมรับของประชาชน นอกจากนี้ยังใช้ความสามารถทางด้านธุรกิจและอำนาจทางการเมืองให้ความช่วยเหลือสื่อที่ยอมรับใช้รัฐบาลเพื่อแลกกับสถานภาพทางการเงิน

“ต้องยอมรับว่าทุนในรัฐบาลนี้เป็นทุนที่ใหญ่ที่สุด และถ้าอยู่ในอำนาจนานๆจะสามารถควบคุมอำนาจทุนเอกชนได้กว้างมากขึ้น ยังมีแนวคิดขึ้นขอบสิงคโปร์หรือมาเลเซียแล้ว ยิงนำเป็นห่วงมันจะมีอำนาจตอรอง การแทรกแซงมันจะเข้มข้น ไม่ต้องไปแทรกแซง เขียนอย่างไรก็ไม่มีความหมาย เพราะมันออกมาในรูปของงบประมาณ การตอรองจะแนบเนียนใครจะถอยมากก็ก้าวกันขนาดไหน มันอีกเรื่องหนึ่ง อำนาจรัฐบวกรวมมันไม่มีทางที่จะดีขึ้น มันไม่มีกฎหมายเอาผิด บางทีมัน เป็นการสมยอม” (ประสงค์ รัตนวิสุทธิ, บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ประชาชาติธุรกิจ, สัมภาษณ์)

การที่รัฐบาลสามารถรวมศูนย์อำนาจทั้งทางการเมืองและการเมืองเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของสื่อมวลชนที่ต่างพากันตกอยู่ภายใต้แรงกดดันทางธุรกิจ มีผลให้การขาดเสรีภาพในการตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

“ยอมรับว่าแรงกดดันมีมากกว่ารัฐบาลก่อน มีผลต่อธุรกิจของเรา เราต้องสร้างภูมิคุ้มกัน รักษาความเป็นอิสระ สมัยก่อนเราก็เจออำนาจเผด็จการ มีการปฏิบัติขู่ว่าจะปิดเรา ที่นี้ปัจจุบันรูปแบบมันเปลี่ยนไปกลายเป็นการกดดันทางธุรกิจ ยิ่งเราขยายไปทั้งหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ มากขึ้น ทำให้มีจุดที่เขาจะกดดันมากตามไปด้วย นี่คือข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เราก็รู้ว่าถ้าเราทำหนังสือพิมพ์อย่าง

เดียวเราอาจจะสู้แบบเดิม แต่เรามีสื่อหลายรูปแบบ ต้องปรับวิธีการต่อสู้ หนี้อย่างมากขึ้น แต่เป้าหมายยังเหมือนเดิม ภารกิจของเราที่ต้องปกป้องไว้ ถ้าเมื่อไหร่ที่เราไม่เป็นตัวของตัวเอง เราก็ต้องบอกตัวเองว่าเราทำไม่ได้แล้ว” (สุทธิชัย หยุ่น,บรรณานิการอำนาจการเคลื่อนไหวชั้น,สัมภาษณ์)

จากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมือง สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์แทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร ได้ว่าการเป็นรัฐบาลที่มีศักยภาพในการรวมศูนย์อำนาจทางการเมืองและอำนาจทางธุรกิจ ทำให้สามารถควบคุมปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องกับสื่อ (Ownership) เพื่อที่จะกำหนดและควบคุมทิศทางของข่าวสารให้อยู่ในกรอบที่รัฐบาลต้องการ โดยไม่เปิดโอกาสให้มีการนำเสนอความคิดเห็นที่ขัดแย้ง หากสื่อมวลชนกลุ่มใดไม่ยอมตกอยู่ภายใต้การควบคุมจะมีการใช้อำนาจรัฐและสร้างแรงกดดันทางธุรกิจจนกระทั่งสื่อมวลชนต่างปรับตัวและยอมรับเงื่อนไขที่ถูกกำหนดขึ้นจากผู้มีอำนาจ ปรากฏการณ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่ารัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรใช้สื่อเป็นเครื่องมือทางการเมืองในการควบคุมสังคม

จากผลการศึกษาอาจกล่าวได้ว่าการแทรกแซงสื่อมวลชนในรัฐบาลของพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตรมีความรุนแรงไม่ต่างจากในยุคเผด็จการทหารที่มีการใช้กำลังข่มขู่ คุกคาม มีการทำลายแท่นพิมพ์ หรือใช้กฎหมายจับกุมสื่อมวลชนในข้อหาหมิ่นประมาทอันเป็นคอมมิวนิสต์ แต่ในรัฐบาลปัจจุบันเปลี่ยนจากการใช้อำนาจเผด็จการทางทหารมาเป็นเผด็จการทุนนิยมทางการเมืองที่มีกลยุทธในการควบคุมและแทรกแซงสื่อมวลชนอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบด้วยวิธีการที่แนบเนียน และซับซ้อนที่สุดในประวัติศาสตร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย